

SOZIOLINGUISTIKA

GAZTEENTZAT

Jordi Solé i Camardons

Adorez eta atseginez Mintegiak prestatutako lana

© U.E.U.ko Soziolinguistika Saila
General Concha 25, 6. 48010 BILBO

I.S.B.N.: 84-86967-38-4
Lege gordailua: BI-2142-91

Inprimategia: BOAN S.A.
Padre Larramendi, 2-Bajo 48012 BILBO
Azalaren diseinua: Julio Pardo

ESKAINTZA

*Bertso bat, gazte, zuretzat doa
lan honen eskaintzarako
liburu honek biltzen duena
gazteorrenzat delako
lehen atea izan dezazun
soziolinguistikarako
eta lehengo urrats sendoa
"EUSKALDUN" bizitzarako*

ITZULTZAILEEN OHARRA

Liburua itzultzean, Soziolinguistikaren teoria hutsa dena eta egileak Kataluniako historiako datuak erabiliz ilustratu duena, bere hartan utzi dugu, irakurri ahala irakurle euskaldunak hemengo erreferentziak buruan erraz izango baititu, egoeraren antzekoagatik. Hala ere, irakaskuntzan liburua erabili behar dutenentzat baliagarri izan dadin, azken zatia, Proposamen Didaktikoak eta Material Didaktikoa izenekoa, egokitu egin dugu, "katalana" agertzen den lekuan "euskara" eta Kataluniako adibideen ordean hemengoak jarri.

Liburuan zehar hainbat aldiz aipatzen den 2.300en Manifestua, eta 81ean Katalunian argitaratu zen moduan, ikutu gabe sartu dugu eranskinean. "Iruñeko Agiria", 83an UEUn euskaltzale talde batek Manifestuari erantzunez ateratakoa ere erantsi dugu liburuaren amaieran.

ITZULTZAILEAK:

Olatz Arantzabal
Ane Maite Irusta
Laura Martinez
Axun Aierbe
Arantzazu Loidi

AURKIBIDEA

AURKIBIDEA	.....	7
EUSKARARAZKO EDIZIOAREN HITZAURREA	.....	11
HITZAURREA	.....	15
1. HIZKUNTZA ETA GIZARTEA	.....	17
<i>Ez dago hizkuntzarik gabeko gizarterik</i>	.....	17
2. SOZIOLINGUISTIKA	.....	21
2.1. <i>Zenbait kontzeptu orokor</i>	.....	23
3. ELEBITASUN KONTZEPTUA	.....	27
3.1. <i>Elebitasun motak</i>	.....	29
3.2. <i>Elebitasuna mitoa ote?</i>	.....	30
3.3. <i>Elebitasun ororen aurka</i>	.....	33
3.4. <i>Elebitasunetik askatzea</i>	.....	34
3.5. <i>Aldebakarreko elebitasuna eta multzoen teoria</i>	.....	35
4. HIZKUNTZ ORDEZKAPEN KONTZEPTUA	.....	39
4.1. <i>Katalanaren hizkuntz ordezkapen prozesuaren diagramak</i>	...	40
5. HIZKUNTZ ASIMILAZIOA	.....	47
5.1. <i>Asimilazioa eta emigrazioa</i>	.....	47
5.2. <i>Asimilazioa eta inmigrazioa Katalunian</i>	.....	50
5.3. <i>Inmigratu duen bigarren belaunaldia</i>	.....	51
5.4. <i>Belaunaldi etorkinenganako ekintza eta jarrerak</i>	.....	52
5.5. <i>Etorkinaren manipulazioa</i>	.....	53
5.6. <i>Alderantzizko joera lortzea</i>	.....	54

6. HIZKUNTZ GATAZKA KONTZEPTUA	.....	55
6.1. Hizkuntz gatazkarik eza	.....	56
6.2. Hizkuntz gatazkaren grafikoak	.....	57
6.3. Hizkuntz gatazkaren norabideak	.....	58
6.4. Jarrera eta konplexu soziolinguistikoak	.....	62
7. HIZKUNTZA AUTOZENTRATUA	.....	63
8. DIGLOSIA KONTZEPTUA	.....	67
8.1. Diglosia: gaizki ulertzeak sortutako nahasketak	.....	68
9. STANDAR LINGUISTIKOA	.....	73
9.1. «Garbizaleak» «lizentziosoen» aurka	.....	75
9.2. Katalan "heavy" a katalan "light" aren aurka?	.....	76
9.3. Katalanaren standarizazioa (eta edozein hizkuntzarena)	.....	77
10. DIALEKTOAK ETA STANDARDA	.....	81
10.1. Dialektoarteko komunikazioa eta standarda	.....	82
10.2. Heziketa eta aniztasun dialektala	.....	83
11. UZTARDURA BIKOITZA	.....	85
12. HIZKUNTZ MINORIZAZIOA	.....	89
12.1. Tarteketa	.....	89
12.2. Inter-hizkuntza edo lingua franka	.....	91
13. HIZKUNTZ DISKRIMINAZIOA	.....	93
13.1. Erabilgarritasuna eta erabiltzeko premia	.....	94
14. KATALANAREN AURKAKO JOKABIDEAK	.....	97
14.1. Hiru etapa	.....	97
14.2. Hiru diskurtso	.....	98
14.3. Errepresioa edo suntsipena	.....	100
15. HIZKUNTZ NORMALKUNTZA	.....	103
15.1. Pseudo-normalkuntzak	.....	105
15.2. Hizkuntz (sub)normalkuntzarako legeak	.....	106
15.3. Benetako hizkuntz normalkuntza	.....	107

15.4. Hizkuntzaren aldeko ekintza baterakoi eta globalaren alde	109
15.5. Hizkuntza botere politikoan	110
15.6. Estatu plurilingueen hiru eredu	111
PROPOSAMEN DIDAKTIKOAK	115
1. Hizkuntza eta soziolinguistika	115
2. Soziolinguistika eta irakaskuntza	115
3. Elebitasuna	115
4. Hizkuntz ordezkapena	116
5. Hizkuntz asimilazioa	116
6. Hizkuntz gatazka	117
7. Diglosia	117
8. Standard linguistikoa	118
9. Dialektoa	118
10. Minorizazio linguistikoa	118
11. Diskriminazioa eta erabiltzeko premia	119
12. Hizkuntz normalkuntza	119
13. Diskurtso soziolinguistikoa eta errealitatea	121
MATERIAL DIDAKTIKOAK	123
1. Hizkuntz ordezkapen prozesua	123
2. Hizkuntz erabilpeneko jarrera eta arauak	125
EGOERA SOZIOLOGIKOAK. Zer egingo zenuke zuk?	127
3. Egoera soziolinguistikoa izkutatua aurkitu	128
4. Muga linguistikoa eta mapak	129
5. Soziolinguistika eta ordenagailuak	130
6. Diskurtsoaren analisisa. Testu azterketa	132
ERANSKINA	137
BIBLIOGRAFIA	149

EUSKARAZKO EDIZIOAREN HITZAURREA

Adorez eta Atseginez mintegiak Eskoriatzako Irakasle Eskolan ematen dituen "Euskal Soziolinguistika" ikastaroko hainbat ikaslek nire liburua euskaratu eta Udako Euskal Unibertsitateari esker argitaratzeko asmoa zegoela esanez orain hilabete batzuk Euskaditik deitu zidatenean, poz handia hartu nuen arrazoi ezberdinengatik. Ezarritako ordenaren agenteek, erabateko normalkuntza nazionalaren alde daudenak sentimendu egoista eta insolidarioak defendatzeaz eta euren buruaz besterik ez arduratzeaz salatu izan dituzten arren, zuzentasun eta berdintasun kultural, soziolinguistiko eta nazionala desio ditugunok ez dugu ezer gogokoago gurearen antzeko egoeran aurkitzen diren beste hizkuntz komunitate batzuen aurrerapen eta lorpenak ikustea baino. Eta Euskadiko egoera soziolinguistikoa, -Baltikoko nazioena bezala - ez da katalanaren antzekoa bakarrik, neurri handi batean **berbera** baizik. Horregatik nahi izan dute Euskadiko adiskideek liburu honen euskarazko bertsioa argitaratzea.

Aldi berean, nire atsegina oso pertsonala ere izan da. Ohore handia baita niretzat nire lehen liburuaren lehen itzulpena Europako hizkuntzarik zaharrenean egin izana, nazio eredugarri baten hizkuntzara, erreakziorako gaitasun handia eta hizkuntz leialtasun aparta duela erakutsi duen hizkuntz komunitate baten hizkuntzara: orain ehun urte itzulezina zirudien euskararen desagerpenak, baina euskaldunek hizkuntz berreskurapenaren aldeko borroka latzari ekitea erabaki zuten subiranotasunez eta ia ahobatez, gizarte zibilaren arma bakarrez: antolakuntza, kultura eta euskal hizkuntzarenganako maitasun eta leialtasun erosezinaz. Gure Katalunia honetan ere, garai batetan erabiltzera iritsi zelako, mendebaldeko pirineo kataluniarreko hainbat leku-izenetan aztarna utzi baitu hizkuntza horrek.

Urteak dira, solidaritate kontuengatik Euskadira egin nuen bidai batetan, Iruñeko kaleetan barren-barrenean hunkitu ninduen esaldi bat ikusi nuela: "***Ez da aski hemengoa izatea, euskaldun izan behar da***". Indar askatzaile handiko herri-kontsigna, arazoaren muina ukitzen baitu: anormalizazio eta asimilazio espainiarraren prozesu luzearen eraginez, euskaldunen hizkuntzan hitzegin gabe ere "euskaldun" izateko posibilitaterik bazela sinistera iritsi ziren, eta hizkuntz ordezkapenaren azken zatira iritsita gaudela erakusten

duen santzua, santzurik larrienetakoa, baino ez zen hori. Euskaldunik kontzientziatuenen inteligentzia soziolinguistiko eta pedagogikoak arrisku horri antzematen jakin izan zuen.

Nazioaren nerbioa da hizkuntza, bere bizkar hezurra eta edozein nazioaren zeinu nabarmenena, lehena. Naziorik gabeko hizkuntzaren alde borroka egitea kimera, ameskeria huts bihur daiteke. Baina euskaldunek, hizkuntzaz gain, nazio hizkuntza zahar eta ederraz gain, herri bat dute, nazioa azkenean. Hildako nazio ospetsuen museoan sartzeko prest ez dagoena, munduaren bazter honetan pertsona izateko modurik zibilizatuena euskaldun izatea dela ulertu baitute euskaldunek. Nazio katalanean pertsona izateko modurik zibilizatuena katalan hiztuna izatea den bezala (guk "katalan hiztuna" kontzeptua asmatu behar izan dugu, ezberdintasuna markatzeko).

Errealitate soziolinguistikoa ulertu eta positiboki eraldatzeko oinarriak jartzeko tresna izatea beste helbururik ez du liburu honek, zibilizazioaren albotik eta hizkuntza eta kulturak desagertarazi nahi lituzkeen barbarieak dakartzan tentaldien aurka. Liburua zorroztasun eta zientziatik idatzi dut, baina baita hizkuntza batenganako, katalanarenganako, konpromezutik ere, eta beste edozein herri minorizaturenganako konpromezuz aldiberean. Eta esparrurik akademikoenerako, berriz, beste borroka bat dakar: soziolinguistika eta hizkuntz plangintzako ikasketak irakaskuntzako maila guztietan -batxilergotik Unibertsitatearaino- sartzea. Gramatika eta hizkuntzalaritzako ezagupen hutsaren ohiturakeriak askoz ere paradigma zabal eta sakonagoari egin behar dio leku, iraultza soziolinguistikoa ekarriko duenari, alegia. Lan honek, horretarako laguntza izan nahi du.

Hitzaldi eta artikuluetan, soziolinguistika irakaskuntzan sartzearen garrantzia azpimarratu izan dudan heinean, kataluniar irakaslearen sektorerik aurrerakoienek gai horri buruz duten eritzia jakiteko aukera izan dut, eta sarri askotan nekatuta eta iparra galduta ikusi izan ditudala aitortu beharra daukat.

Argitaratu berri duen liburu batetan, honako hau dio Vicent Pitarch-ek: "*hizkuntza beste modu batetara bideratu behar dugu irakaskuntzan. Unibertsitate mailan derrigorrezkoa da soziolinguistika departamentuak instituzionalizatzea, bestela, hizkuntzalaritza, filologia, edo dialektologia bezalako gai klasikoak balioa ere zailentzen jartzen da*".

Ziur nago, ez dagoela humanistika arloko ikerketa munduan, katalanontzat, eta euskaldunontz ziur aski soziolinguistika bezain beharrezko eta erakargarri den beste gairik. Kataluniar ikuspegitik abiatuz, ikuspuntu zientifikoa eta kataluniar gizartea dinamizatzeko aukerak kontutan hartuz, soziolinguistika aztertu, hedatu eta antolatzea da bukatzeaz dagoen mende honetako kataluniar kultura eta zientziaren erronkarik

handienetakoa, batez ere urte horiek hizkuntzaren iraupenerako urterik erabakiorrenak direla kontutan izanik.

Ezinbestekoa da egoera soziolinguistikoa oraindik ere arazoz beteta eta oso arriskutsua dela kontutan hartzea eta gure herkideak ere horretaz jabetu araztea. Independentzia galtzeak -duela ia hiru mende -, okapazio espainiarrak ekarri zuen hizkuntz ordezkapenak, Katalunian espainiera sustraitzea ekarri zuten. Gaur egun, berriz, katalana dialektotan banatzearen ondorioak agertzen hasi dira. Arrisku hori ez da aski salatu eta sarritan modu arinean aztertu izan dute komunikabideek. Banaketa hori katalanaren hizkuntz genozidioaren azken aldiaren hasiera izan daiteke, baldin eta katalanari arlo guztietan Kataluniako berezko hizkuntza bakar bezala merezi duen beharrezko nagusitasuna eta osotasuna emateko gai ez bagara.

Jordi Solé i Camardons

HITZAURREA

Esperientzia haundiko herria dugu Euskal Herria. Maila guztietan. Baita, edo batez ere, bere hizkuntza eta nortasunaren aldeko ihardunbideetan ere.

Esperientzia haundia. Haundia eta zabala, herriz-herri gure musika, jaiak, izakera, ... gure kultura eta gure hizkuntzaren, azken finean gure nortasunaren defentsan egindako lanetan jasotako.

Baina, ez da «defentsa» egun planteatzen ari garena, «normalkuntza» baizik. Euskal Herriaren normalkuntza, bere nortasunean, bere kulturaren, bere hizkuntzan. Euskararen normalkuntza etxean, kalean, udaletxean, eskolan, koadrilan, dendan, enpresan, komertzioan, modan, publizitatean, teknikan,...

Bide horretan, eta aipaturiko praktikan oinarriturik, gero eta gehiago, kalitatez eta kantitatez, ari gara gu geu, euskaldunok, ezinbestekoak zaizkigun materiale teoriko eta teknikoak sortzen. Hala ere, badago arrisku bat, alegia: espezializazio teoriko-teknikoaren eta ezer jakin gabe borondatez euskalgintzan aritu nahi duenaren artean hutsune edo amildegi haundiegia sortzea. Badago, bestalde, sektore bat euskalgintza ihardueran ikaragarri egin lezakeena baldin eta arlo honetan formazio egokia jasoko balu: gazteria.

Hain zuzen ere, Soziolinguistika Sailaren bigarren liburu hau, «Adorez eta Atseginez» mintegiaren inizatibaz eta itzulpen-egokitze lanari esker datorkiguna, goian aipaturiko hutsuneak betetzera dator; Instituto, Unibertsitate eta herrietako taldeetan erabilgarria den soziolinguistikari buruzko oinarritzko material didaktiko ezin egokiagoa osatu baitu Jordi Solé i Camardons katalandarrak bere «Sociolingüística per a Joves» liburuan.

Zuretzat ere baliagarria izango delakoan gaude.

J. Inazio Marko Juanikorena
EKBko Idazkari Orokorra

1. HIZKUNTZA ETA GIZARTEA

EZ DAGO HIZKUNTZARIK GABEKO GIZARTERIK

Atal honen izenburua funtsezkoa eta erabakiorra da soziolinguistikari buruzko monografia honen eduki guztia ulertzeko. Hasteko, esan beharra dago liburu honetan aipatzen diren hizkuntzaren arloek ez dutela zerikusi handirik ikasle kataluniarrek –bai eta beste guztiek ere– azken ehundaka urtetan buruz ikasi eta errepikatu behar izan dituzten ohizko arloekin.

Hitz bat adjetibo edo aditz, juntagailu edo izenorde, adberbio edo preposizio den bereizten ikasi arazi zaie ikasleei; ortografia eta gramatika irakatsi zaizkie; perpausako hitzen funtzioak, osagarri zuzena edo zeharkakoa, subjektuak edo izen osagarriak, e.a. aztertu arazi zaizkie.

Ez dakit oraindik lekuren batean egiten ote den, baina nire garaian behintzat, buruz ikasi behar izaten genituen –eta mehatxupean ikasi ere– aditz zerrendak eta konjugazioak,...e.a.

Hizkuntzaren egiturarekin nolabaiteko zerikusia zuen oro ikasi behar izaten genuen. Baina nire kasuan, gehiengoan kasuan bezalaxe, –guztion kasuan ez esatearren–, guzti hori ikasleen ama hizkuntza ez zen hizkuntzan ikas arazten ziguten, eta sarritan, inposatzen zigun irakaslearena berarena ere ez zen izaten.

Inork ez zigun azaldu kontraesan sakon haren arrazoa: ikasle kataluniarrok, espainiera –eta ez beste ezer– ikastera beharturik geunden. Urteak igaro ahala, zenbait gauza aldatuz joan dira, neurri batetan behintzat. Orain, zientzia-disziplina berria ezagutzeko aukera daukagu, hizkuntzaren barne arazoak eta funtsik gabekoak alde batetara utzi, eta hiztunon eta hizkuntzaren arteko erlazioari buruz inoiz esan ez zigutena ikertzen duena, geure hizkuntza eta inposatutakoaren arteko harremana aztertzen duena, alegia.

Beharbada dagoeneko edukiko duzue horren berri, baina ziuraski ezagutza nahiko azalekoa izango da: soziolinguistikaz ari gara.

Izan ere, Katalanaren Nazioarteko II. Biltzarra zela eta, 1.986. urtean, maiz agertu zen kontzeptu hori, eta komunikabide guztiek sarritan hitzegi digute horretaz; hala ere, jendeak oraindik ez du bere funtsezko garrantzi eta edukiaren berri zehatzik.

Ezjakintasun horren arrazoiatariko bat, zientzia hori oraindik gaztea izatea izan daiteke. Hain zuzen ere, duela gutxi hasi ginen gai horri buruz hitzegiten, 1.953 urte inguruan, gutxi gorabehera, eta 1.979. urterarte, atzo goizerarte beraz, ez zen zientzia-disziplinatzat hartu.

Zenbait hizkuntzalarik, (hizkuntz egiturak aztertzen zituztenek), eta batez ere, zenbait soziologok, (giza harremanen egitura eta funtzioaz arduratzen zirenek) beharrezkotzat jo zuten geroago "hizkuntz gatazka", "gutxiengo hizkuntza", eta "hizkuntz zapalkuntza" deitu izan ziren egoeratan zeuden hizkuntzen beste ikuspegi edo arlo batzuk aztertzea. Hobeto esanda, "hizkuntz ordezkapen", "elebitasun" eta bestelako prozesuetan sartuta zeudenak ez ziren hizkuntzak abstraktuki, hiztunak eta hizkuntz komunitateak baizik.

Planteamendu horrek argi eta garbi erakusten digu, hizkuntza ez dela komunikabide eta pertsona arteko eraginbide soila. Edukiak eramateko ibilgailu hutsa ere ez da. Fishmanek esan zuen bezala, hizkuntza, berez, edukia duen materia da, leialtasun eta gaitzespen erreferentea da, egoera eta gai multzoa, hizkuntza komunitate guztiaren ezaugarriak biltzen dituen interakzio motaz osatutako antzeztoki handia.

Horiek horrela, honako ondorio hau atera dezakegu: hizkuntz komunitate batek bizi duen egoera, dinamika eta prozesu sozial eta historikoak aztertzen ditu soziolinguistikak. "Hizkuntz komunitate" kontzeptua oinarritzkoa izango da, hizkuntz egoera normalizatua ez duten hizkuntzek bizi duten dinamika ulertzeko.

Horrela, azken ondorioa iritsi gara: zapalduta, gutxituta, desagertzeko zorian dauden hizkuntzen egoera ulertu, aztertu eta ikertzeaz gain, soziolinguistikak, hizkuntz normalkuntza deituriko prozesuak bideratzen lagunduko digu. Beste modu batera esanda, soziolinguistikak, errealitatea ulertzen eta aztertzen lagundu ezezik, errealitate hori aldatzen lagun diezaguke; hau da, hiltzorian dagoen hizkuntza, hizkuntza normal, hiztun guztiek egoera guztietan erabiltzen duten hizkuntza bihurtzen lagunduko digu.

Hain zuzen ere, arrazoi horregatik biziki interesatzen zaigu soziolinguistika katalano; eta zientzia horrek, oso zabala izanik, gai eta arlo ezberdinak ikutzen baditu ere, gure ikuspegitik gehien interesatzen zaizkigunak ikusiko ditugu, batez ere, liburu honetan.

Belaunaldi gazteak, zaharrak baino zentzudunagoak eta arduratsuagoak –eta bereari atxikiak– izango dira, baldin eta bere hizkuntza eta gizartearen arteko harreman guztiei buruz ausnartzen ikasten badute. Horrela ikusiko dute arazoei irtenbideak aurkitzeko aurre egin behar zaiela, hau da, ogi gogorrari haginak zorrotz jarri behar zaizkiola.

Katalana nola hitzegin, irakurri eta idatzi ikasi ezezik, norekin, zein egoeratan, zein gairi buruz, zein asmorekin, noiz eta non hitzegin behar duten ere ikasi behar dute. Guzti hori jakiteko eskubidea dute gazteek eta irakasteko betebeharra irakasleek.

Hizkuntzarik gabe funtziona dezakeen gizarterik ez dagoenez gero, kataluniar gizarteak ere ezingo du bete-betea funtzionatu, katalanak ez baditu betetzen beste edozein hizkuntzak eragozpenik gabe erabiltzen dituen gizarte eta kultura mailako funtzio guztiak.

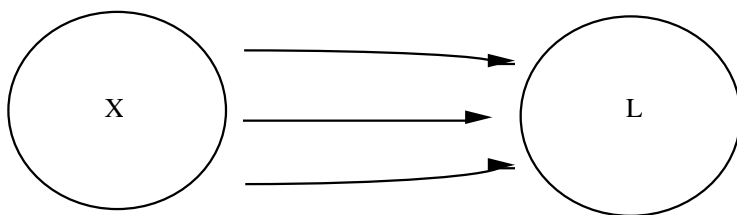

2. SOZIOLINGUISTIKA

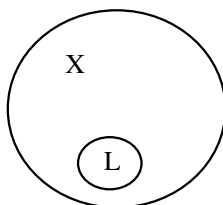
Hizkuntza orokorrean hartuta, nahiz edozein hizkuntz forma edo aldaera berezi, nola erabiltzen den aztertzen du soziolinguistikak.

Soziolinguistikak ez du hizkuntzaren barruko egitura aztertzen, (hizkuntzalaritzaren eginkizuna da hori), hizkuntza bera baizik. Erabilera sozial deituko diogun erabilera konplexu, anitz, aldakor eta dinamikoa du aztergai soziolinguistikak.

Soziolinguistika agertu aurretik, era honetako planteiamenduak egiten ziren: "hizkuntza eta X" (hau da, hizkuntza eta boterea, hizkuntza eta gizartea, e.a.). Grafikoki horrela adieraz daiteke harreman hori:

Soziolinguistika agertu zenez geroztik, beste modu bateko harremanak aipatu izan dira: "hizkuntza Xen" (hizkuntza gizartean...); eta beste modu batetara adierazten ditugu:

Ikuspegi berri horrek erakusten digu harreman bat dagoela osagaia eta osoaren artean, edukia eta ontziaren artean dagoena bezalakoa. Gorpila autoarekiko dena izango da hizkuntza gizartearekiko. Hizkuntza eta gizartearen arteko harremana funtzionala izango da.

Soziolinguistikak ez du inola ere hizkuntz erabileraren "unitatea" aztertzen, aniztasuna baizik, hau da, onartu gabeko gizarte ezberdintasunekin lotutako onartu gabeko hizkuntz ezberdintasunak aztertzen ditu.

Zientzia berri hori dela medio, pasiboki jasan izan ditugun zoritxarrak pairatzen, ulertu eta aktiboki borrokatuko ditugun arazoak bizi izatera igaroko gara.

Soziolinguistika ez da inola ere, datu multzo bat, edo buruz ikasi beharreko "jakituria" zaku bat; soziolinguistikaren bidez eskarmentua lortzen dugu, eta eskarmentu horrek pentsatzen eta ulertzen erakusten digu, horrela ekintza eraginkorrak burutu ahal izateko.

Soziolinguistikari esker, orokorki hizkuntzaren, eta bereziki hizkuntzen aurrean, jarrera guztiz gizatiarra har dezakegu; hizkuntzalaritza zurrinak, berriz, ez zigun laguntzen hizkuntza behar bezala ulertu eta estimatzen, hizkuntza egitura hutsera murriztu eta ez zuen erabilpena kontutan hartzen eta, izan ere, erabilera da giza iharduera, gizarte egiturak eta antolaketa estuki lotzen dituen lokarria.

Hainbat eta hainbat aldiz aldarrikatu den katalanaren batasuna lortzea ezinezkoa izango da katalanaren hizkuntz komunitatearen batasun soziolinguistikoa indartzen ez badugu. Kataluniar gehienek ustez, hizkuntza "kezka", hots "pairatzen dugun ardura" da; soziolinguistikaren laguntzaz, "ulertzen" dugun arazoa izatera pasatuko da.

Hizkuntzaren etorkizunerako funtsezkoa da hiztunen kontzientzia soziolinguistikoa indartzea.

Soziolinguistikaren ikuspegiari esker, hizkuntzaren "arazoa", bere osotasunean, zientzia oso bezala aztertzei aukera izango dugu; eta zientzia oro bezala soziolinguistika ere unibertsala denez gero, munduko hizkuntza guztiak aztertzei eta ulertzei baliogarria izango zaigun logika orokorraren arabera ulertuko dugu.

Hala ere, ez dugu ahaztu behar bi soziolinguistika mota ditugula. Lehenengoa despotismo ilustratua gogora arazten digun "garapen" teknika bat da, deskriptiboa da zorrozki, eta ez ditu gizartean dauden kontraesanak ezertarako aipatzen, kanpotik begiratu eta ikerketa hutsa besterik ez du egiten (ezarritako gizarte sistemaren zerbitzura dago). Bigarren soziolinguistika mota kritikoagoa da, eta askatasunaren zerbitzuan dago, herri mugimendu historikoen esperientzia eta ekintzekin harreman estuak ditu. Hizkuntzen fenomenoak aztertu eta bizitzeko modu horrek, azterketa zientifikoa egitea ezezki, ikertutako errealitate hori aldatzea ere helburuen artean dauka.

Ulertu, esan eta lanari ekitea dira beste soziolinguistika horren helburuak, katalana eta beste hizkuntza gutxituak suzatzeko konpromezua hartu duen soziolinguistika horren helburuak. Esan gabe doa, hori dela guri interesatzen zaigun soziolinguistika.

2.1. Zenbait kontzeptu orokor

Erabilpenarekin hasi baino lehen, hobe izango dugu soziolinguistikari buruzko zenbait zehaztapen egitea:

*** Hizkuntz erabilera:**

Hizkuntza benetan erabili egiten dela adierazteko erabiltzen dugu. Hizkuntzak gizarte zein kultura mailako gainontzeko sistemarekin dituen harreman guztiak dira "hizkuntz erabilera". Beste modu batera esanda, hizkuntz egitura eta gizartea elkarrekin bizi izatea.

*** Hizkuntz egitura:**

Hizkuntz erabilpena hizkuntzaren izatea den bezala, "hizkuntz egitura" hizkuntzaren muina dugu. Soziolinguistika ez da zuzenki horretaz arduratzen.

*** Erabilera-eremua:**

Hizkuntza erabiltzen den une guztien multzoa da. Multzo hori, gizarte zein kultura mailako honako koordenatu hauen arabera koka eta muga dezakegu:

- Hiztunen ezaugarriak (sexua, adina, lanbidea,...).
- Gaiak.
- Egoerak (formalak, informalak).
- Asmoak eta jarrerak.

Kontutan izan beharreko punturik garrantzitsuenak honako hauek dira: nork hitzegiten duen, (nori eta/edo noren aurrean) zeri buruz, zein egoeratan, nola (ahoz, idatziz), zein asmorekin...

Bi eratako erabilera-eremuak ditugu:

- Hizketa eremua edo komunikazio eremua, hau da, inguru soziokultural berezituak.
- Hizkuntza-eremua, hots, hizkuntza erabiltzen den une guztien multzoa.

* Erabilera Intentzionala:

Jatorriz dagokion eremua utzi eta hizkuntza edo hizkuntz aldaera beste eremu batean erabiltzea da, zenbait helburu –burla, indarkeria, urruntasuna– lortzeko errekurtsio estilistiko bezala. Intentzioa edo asmoa da hiztunak kontrolatzen duen ezaugarri bakarra.

Gizarte eta kultura sistemak emandako askatasun maila txiki horien barruan sartzen da. Aldaketa-faktore iraultzailea izan daiteke.

* Erabilera Konbentzionala:

Ohizkoena da, arau sistema zorrotz bati lotuta dago, eta oso zaila da bertatik irtetzea.

* Erabilera-arauak:

Agindu eta ezarri egiten dira, gizarteak berezko balitu bezala, inbertsonalak eta objetiboak balira bezala, horregatik behar "naturala" iruditzen zaigu; hiztunek bete eta bete arazi egiten dituzte, zergatik jakin gabe eta konturatzeke gainera. Gizarteko interakzioak sortzen ditu arauak, eta joera ezberdinen tirabiren emaitzak dira. Arazo praktikoan, dilema erantzun eta irtenbide dira. Beharrezkoa zen formula (hizkuntza) bakar bat aukeratu eta onartzea, aukera guztien artean bide bakarra balitz bezala.

Hizkuntz ohitura sakonak sor ditzaketen erabilera arauak, zenbait kasutan ez erabiltzera kondena dezakete hizkuntza (ezezaguneko harremanak), xede baterakorrak, antolatutakoak, eta planifikatutakoak, berriz, berriazko erabilpenak sortaraz ditzakete hiztun askorengan eta hainbat kasutan, azkenean hizkuntz erabileraren arauak aldatzea lortzen dutela (horixe izango litzateke iraultza soziolinguistikoa).

Hizkuntz jarrera argienak hizkuntz fideltasun eta leialtasuna dira. Hiztunek, beren hizkuntzaren erabilera alde batetara uzteari, egitura aldatzeari, edo barne interferentziei uko egitea da hizkuntz leialtasuna. Jarrera horien artean ere hizkuntz gaitzespena aipatu behar da. Norbere hizkuntz gutxituarekiko sentimendu negatiboa da hizkuntz gaitzespena, eta horrek poliki-poliki hizkuntza hori bazter uztea dakar (hizkuntz aldaketa).

Hizkuntza zenbait eremutan azaltzea ez da benetan garrantzitsua, hori baino garrantzitsuagoa da, eremuak izan daitezela hizkuntza sortzen dutenak. Izan ere, errealitateak erakutsi digu sistema soziokulturalak, gizarteak alegia, sortzen duela hizkuntza. Azken finean, hizkuntza baino lehenagokoa baita gizartea.

Egin dezagun konparazio bat. Har dezagun eredutzat ibilgailu bat: hizkuntz egitura, makina izango litzateke; eremu soziokulturala, berriz, motorea; eta hizkuntz erabilera, makina piztu eta mugierazten duen enbragea.

* Hizkuntz-funtzioak:

Erabilera-eremuekin bat datoz eta indarreango arauen menpean daude hizkuntz funtzioak. Egoera normalizatua duen hizkuntz komunitate batean, gizarteak garatzen dituen funtzioekin bat datoz hizkuntz-funtzioak; baina hizkuntzak gutxituta daudenean, hizkuntza menperatzailearen esku gelditzen dira zenbait funtzio.

Esate baterako, zenbait pertsonaren eritziz, hizkuntza bat gai da gauza edo funtzio batzuk betetzeko, baina ez beste batzutarako (jendaurrean hitzegiteko, adibidez). Ideia horren oinarritzko arrazoiak ez da hizkuntzaren berezko bilakaera edo joera, baizik eta benetako erabileran, beste hizkuntza (menperatzailea) erabiltzea era horretako funtzioetan. Gauza bera gerta daiteke hizkuntza estandarraren funtzioekin, komunikabideen hizkuntzarekin, administrazio, kultura eta politikakoarekin... hizkuntza menperatzaileak monopolizatutako gainontzeko funtzioekin, alegia.

Hiztunek ez dituzte beren hizkuntzak nola edo hala baztertzen, arrazoi natural edo ustegabeak direla medio; historia, gizarte eta politika mailako prozesu luze bezain malkartsuen ondorioa izaten da hizkuntz baztertzea, adibidez, okupazio militarra, gudu eta erasoen ondoren menperatu berri den herriari garaileen hizkuntza inposatzen zaio indarrez, herri horren menpekotasun politikoa eta hurrupaketa ekonomikoa hobeto ziurtatzeko.

Ez dugu ahaztu behar hizkuntz aldaketa beti hizkuntzaz kanpoko zioek bultzaturik gertatuko dela, eta beraz, jendeak hizkuntzari buruz dituen ideia, eritzi eta pentsaeren oinarri-oinarrian pertsonen behar sozial, politiko eta psikologikoak daudela. Eta, azken finean, hiztunen erabaki pertsonala eta gogoia izango da hizkuntza bat bizirik iraun arazi edo hilobira eramango duena.

Hizkuntz komunitate bat mendeetan zehar zapalduarik egon denean, hizkuntz inertzia (erabilera-arauak) lehen mailako hizkuntz elementu bilakatzen da, eta egoera hori aldatzeko modu bakarra zapalduetako hizkuntza berea dutenek kontzienteki hizkuntzaren alde lan egitea da, horrela, berriz ere nazioko lehen hizkuntza eta hizkuntza nagusi izatera hel dadin.

3. ELEBITASUN KONTZEPTUA

Definitzen zailenatarikoa dugu elebitasun kontzeptua. Nahasia, zehaztasunik gabekoa eta zalantzarria da, kasuan-kasuko edukia eta testuinguruaren arabera aldatzen delako.

Arazoetariko bat "elebitasun" edo "elebidun" hitza erabiltzen dugunean zer adierazi nahi dugun jakitea da. Xehe-xehe ehotuz, elebitasunean zenbait maila egon daitezkeela esan dezakegu: batetik, norbanakoaren elebitasun mailari dagokionez, pertsonen elebitasun maila altuagoa edo baxuagoa izan daiteke; eta bestetik, gizarteari dagokionez, elebitasunak pertsona gehiago edo gutxiago uki ditzake. Lehenengoa norbanakoaren elebitasuna dugu, pertsona bati konkretuki dagokiona, eta bigarrena, elebitasun soziala, giza talde edo hizkuntz komunitate oso bati ukitzen diona.

Bi hizkuntza txandakatu erabiltzea ere elebitasunaren definiziotzat har daiteke.

Errealitateak erakusten digunez, elebitasunaren indibidualtasuna gorabehera, norbanako batek bi hizkuntza erabiltzen dituenean ez da giza talde "elebidun" bat dagoelako, bi hizkuntza komunitate ezberdin daudelako baizik. Sarritan, komunitate elebiduntzat hartzen dugun hori, elebidun izateko arrazoiak (beharrak) dituen talde edo komunitatea besterik ez da; hau da, hainbat arrazoi medio horretara beharturik dagoen komunitatea. Guzti hori dela eta, kataluniarra bezalako komunitateen berezko izaera elebidunaz hitzegitea, erretorika bidez arazoa ilundu nahi izatea eta hizkuntza menperatzaileen inposaketa "beharrezkoa" dela esanez edozein genozidioren justifikaziori ateak zabaltzea da.

Beraz, herrien "berezko" edo "Jainkoarengandiko" elebitasun hori oinarritzat hartuko da, eta hain zuzen ere, horixe izango da behin-betiko justifikazioa, menperatutako hizkuntzak suntsitzera eramango duen politika elebakarra bultzatzeko.

Zer dela eta, hori? Oso argi dago: hiztun elebidunak komunitatearen zati bat dira, zatirik ahulena, eta eurak dira zapaldutako hizkuntza hitzegiten dutenak. Hizkuntza zapaltzailearen hiztunak, berriz, gehienetan eta gehiengoa elebakar izan ohi dira, bere hizkuntza propioa bakarrik hitzegiten dute.

Arrazoi horregatik, norabide bakarrekoelebitasunaz hitzegiten dugu, hau da, elebitasunak norabide bakarra du: hizkuntza menperatuko hiztunek hizkuntza menperatzailea ere ikasi eta erabili egin behar dute. Hizkuntza menperatzaileko hiztunek, ordea, arazorik gabe jarrai dezakete beren hizkuntza bakarrik erabiltzen, hizkuntza hori baita pribilegio guztiak dituen, benetan beharrezkoa eta ezinbestekoa den bakarra.

Horregatik, begi bistakoa da edozein elebitasunen atzean beti dagoela nolabaiteko ezberdintasun gatazkaren bat, hiztun talde bat hizkuntz jarrera arraro eta ez ohizkoa izatera bultzatu duena. Elebitasun mota hau "elebitasun ordezkatzaila" ere deitzen da, menperatutako hizkuntza ordezkatzeari duelako helburu.

Badia-k bi elebitasun mota bereizten ditu: elebitasun naturala, batetik, eta elebitasun kulturala, bestetik. Lehenengoa, hizkuntza ezberdinak dituzten gurasoen seme-alabek duten elebitasuna da; eta bigarrena, estatuko hizkuntza ofiziala hizkuntza minorizatuengan inposatzearen ondorioz sortzen dena. Baina momentu honetan ez da beharrezkoa eta ez du inolako zentzurik bereizketa hori egiteak. Katalanaren kasuak ere garbi adierazten du elebitasun mota horiek gizarte arazo beraren bi ezaugarri besterik ez direla. Izan ere, naturalizat jo dugun elebitasun mota hori ez zatekeen sortuko, baldin eta alde zuzenetik kultur elebitasuna egon ez balitz; azken finean, txanpon baten bi aurpegiak dira.

Bukatzeko, Aracilek dioena aipatu behar dugu: bi hizkuntza etengabe behatzen diren dabilten herri batetan ideologia goraipatu eta elebitasuna mitifikatzeak, gatazkaren nahitaezko tentsioak neutralizatzea dakar. Bilinguismoa laudatzea, berez erabat aurkakoak diren bi jarrera bateratzeko, elkargarri egiteko modu bat da.

Hala ere, beste bereizketa bat egin beharra dago. Ez da gauza bera "elebizalea" edo "bilinguista", eta "elebiduna". Lehenengo terminoak arlo ideologikoa definitzen du; bigarrenak, oster, arlo erreala. Derrigorrezkoa da, mitoa, hau da, estrategia elebizalea salatzea, alde egon arren ez baitute elebitasuna praktikan jartzen. Beste era batetara esanda, besteen elebitasuna defendatzen dute, baina euren elebaker izaten jarraitzen dute. Norabide bakarrekoelebitasuna deitu dugun hori da.

"Hizkuntz gatazka" kontzeptua argi ez badaukagu, arazoak izango ditugu elebitasun kontzeptua ulertzeko, oinarri-oinarrian arazo orokor bakarra, talde eta egiturari dagokion arazoa daukagulako, eta hiztunen arazoak arazo orokor horren ondorio besterik ez dira.

Errekurtso ideologiko gisa elebitasuna goraipatzeak, hizkuntz ordezkapena, aldaketa bultzatzeko balio du, eta gainera menperatutako hizkuntza suntsitzeko bideak urratzen ditu.

Bi hizkuntza erabiltzeak, gatazka egoera erreal edo konpromezu mota batetarako bidean behin-behineko egokitzapen aroa adieraz dezake, besterik gabe. Eta benetako arrazoiak (menperatze soziopolitikoak) nabari erazi gabe, ondorioak (ordezkapena) lortzeko beharrezko aroa da aro hori.

3.1. Elebitasun motak

Ondorengo hau F. Valverdük egin duen sailkapena duzue, eta normalki Kataluniako BBB eta UBIfko ikasleei ematen zaien informazio ia bakarra da. Osatugabea izateaz gain, gauzak oker samar agertzen ditu, eta zerrenda hori, gai honi buruzko informazio bakar gisa aurkeztea, berez oso teorikoa da, elkarren artean harreman estuak dituzten elebitasun motak bereizten dituelako eta egoera soziolinguistikoari buruzko okerreko eritziak sortaraz ditzakeelako.

Dena den, aipatu egingo dut, informazio gisa, elebitasunaren zenbait ezaugarri ulertzeko lagungarri gerta dakigukelako.

1. Kontaktuan dauden hizkuntzen arabera, elebitasunaz, hirueletasunaz... eleaniztasunaz hitzegin dezakegu.
2. Sortarazten duen motibazio psikologikoaren arabera, hizkuntza ezberdina duen beste herrialde edo lurralde batetara emigratu behar duten pertsonen artean gertatzen da. Bi elebitasun bereiz ditzakegu:
  - * **Elebitasun Integratiboa:** etorkinek beren ama-hizkuntza baztertu eta gizarte berri horretan oso-osoki sartzeko asmoz bigarren hizkuntza hori ikasten dutenean sortzen da elebitasun mota hau.
  - * **Elebitasun Instrumentala:** bigarren hizkuntza arrazoi praktikoek bultzaturik ikasten dute, gizartean integratzeko inolako asmorik gabe.
3. Bereizkuntza mailaren arabera:
  - * **Elebitasun ordenatua:** bi hizkuntz sistemak erabat bereizturik mantentzen dira, interferentzia gutxi dago, edo ia batere ez.
  - * **Elebitasun desordenatua:** bi sistemak nahastu eta zenbait kasutan bi sistemen ezaugarriak batzen dituen suprasistema sortzen da.
4. Ezagutza mailaren arabera:
  - * **Elebitasun simetrikoa:** hizkuntza bat zein bestearen ezagutza maila berbera da, nahiz eta egoera ezberdinetan erabili.
  - * **Elebitasun asimetrikoa:** hizkuntzen ezagutza maila ez da berbera.

5. Hiztunak hizkuntza bakoitzari egozten dizkion gizarte funtzioen arabera:
  - * **Elebitasun neutroa:** hizkuntza bat zein bestea erabiltzea hiztunaren esku dago, ez dago inolako arazorik. Elebitasun funtzionala ere deitu izan da.
  - * **Diglosia:** hiztunaren aukera ez da librea, hizkuntzen artean menpekotasunezko harremana dagoelako. Hiztunen eritziz hizkuntza bat ez da egokia zenbait funtzio betetzeko hainbat arrazoi direla eta: okupazio militarra, politikoa edo kultural-linguistikoa, errepresioa, emigrazioa, e.a.
6. Gizartean duen hedapenaren arabera:
  - * **Elebitasun mugatua:** geografikoki zein sozialki komunitatearen zati bati bakarrik dagokio.
  - * **Elebitasun orokorra:** elebitasuna komunitate guztian hedatuta dago, ez du garrantzizko salbuespenik.
7. Elebitasuna lortzeko moduaren arabera:
  - * **Elebitasun goiztiarra:** bizitzako lehen urteetan lortutakoa.
  - * **Elebitasun berantiarra:** aurkako kasua.
  - * **Elebitasun naturala** (familiako elebitasuna): hiztuna famili giroaren eraginez bihurtzen da elebidun.
  - * **Inguruak eragindako elebitasuna:** familiaz konpoko giroaren eraginez lortutako elebitasuna.
8. Legezko egoeraren arabera:
  - * **Elebitasun ofiziala:** bi hizkuntzak egoera berean daude lege aldetik.
  - * **Elebitasun ez-ofiziala:** legeak ez du bietako bat onartzen.
9. Estatuak edo erakunde ofizialek duten hizkuntz politikaren arabera:
  - * **Elebitasun asimilatzailea:** epe erdi edo luzera, hizkuntza menperatua desagertzea du helburutzat. Menperatu, dialektotan banatu, eta zatitu egiten du hizkuntza; bere funtzio sozialak gero eta gehiago murriztuz doaz, bai eta erabiltzen zen edo erabili beharko litzatekeen eremuak ere.
  - * **Elebitasun ez-asimilatzailea:** zapaldutako hizkuntzaren iraupena ziurtaturik dago hizkuntz politika berdintzailea dela medio.

3.2. Elebitasuna mitoa ote?

Elebitasunaren alde daudenek –"bilinguista" deituko ditugu elebidun arruntetatik, hots, hitzegiten dutenetatik bereizteko– Kataluniakoa bezalako kasuetan ez dute

aldarrikatzen ez katalanera eta ez gaztelania ere, "elebitasuna" baizik. Eta horrek bi hizkuntzen arteko hesi edo muga arraro eta gaizki egindakoa dirudi.

Aracilen ustez, mitoak arazo korapilotsu hori nolabait estaltzeko gogoia adierazten du.

Bilinguistek, argi eta garbi dakite aukera bakoitzaren (katalana edo espainolaren) arriskuak zeintzuk diren, eta horregatik nahiago dute konpromezurik ez hartu; bi aukerak mantentzen dituzte aldi berean eta etsi-etsian; (horixe gertatu zen, hain zuzen ere, Algerian frantsez erregimen kolonialaren menpean, zenbait indigenek bi sistema horiek konbinatu nahi baitzizutzen). Mito bilinguistak nahiago du aukeraketaren ordezkaria ezarri.

Mito bilinguista ez da gai gatazkari irtenbide bideragarria aurkitzeko eta gainera, bere asmoa ez da ezer eskeintzea, arazoa saihestu egiten du eta ezin da hitzez adierazi. Gatazka eta ezberdintasun egoera estaltzeko saioa da.

Bi hizkuntzak osagarriak dira, erabat ezberdinak direlako. Mitoaren ustez ez dago zalantzarik, elebitasuna harmoniatsua, egonkorra eta mugiezina da. Baina orekaren, neutralitatearen, inpartzialtasunaren, berdintasunaren edo justiziaren guztiz aurkakoa dela esan nahi du horrek. Zapal dutako hizkuntzak hizkuntza menperatzailearekiko duen menpekotasun absolutua ezinbestekoa da horien ustez.

Planteamendu horren arabera, zapal dutako hizkuntza egokiagoa da zenbait funtzio –menpekoak eta baztertuak– betetzeko, (Europar dauden langile Afrikarrak bezalaxe); eta are gehiago esan daiteke: hizkuntza menperatzailea, benetan hitz egiten den hizkuntza izateaz gain, hizketagaia barra-barra ematen duen hizkuntza dugu. Jendeak uste du hizkuntza menperatua ez dela giza iharduera tresna konplexua eta aldakorra, baizik eta sinbolo huts eta egonkorra, hau da, metafisikoa.

Mito elebizalearen helburua ez da inola ere hizkuntz gatazkaren fenomenoaz azaltzea, irauneraztea baizik. Elebizaleen eritziz dena ondo dago, baina zapal dutako hizkuntzako hitzunik dira bi hizkuntzak jakin behar dituztenak, ez dago erreziprozitatearik.

Mitoak ez du kontutan hartzen gure gizarteko goi mailak eta gainontzekoek dituzten helburuak guztiz aurkakoak direla. Goi mailakoek zapal dutako hizkuntzarekin (katalanarekin) parekatzen dute elebitasuna, besteek, menperatutakoek, berriz, espainolizazioarekin lotzen dute (ordezkapena).

Elebizaleek, logikoki ezinezkoa den zerbait lortu nahi dute: berez orekarik ez duen egoera batek eperik gabe bere hartan jarraitzea. Ez dakite, desorekak eta ezberdintasunak hizkuntz aldaketan indar higierazleak direla, eta beraz, elebitasunak menperatutako hizkuntzaren desagertzea dakarrela.

Hizkuntza menperatzailearen inposaketa (katalanaren kasuan frantsesa eta gaztelania) mesedegarri bailitzan aurkeztu izan da, ordezkaketa baino aberasgarri gisa. Bertako herritar ezjakinei berea baino "goragokoa" edo "handiagoa" den beste hizkuntza bat aurkeztu zaie.

Ordezkapena (gaztelanizazioa) lortu nahi duten neurri horien azken helburua menperatutako hizkuntza (katalana) suntsitzea bada ere, momentuz, kataluniarrak elebidun, edo jadanik diren baino elebidunago, bihurtzearekin konformatzen dira.

Estatu zapaltzailearen eginkizuna, dagoen ezberdintasun hori sendotzea da, bi hizkuntzak bakoitza bere lekuan mantentzen saiatuz (bata goian, eta bestea behean). Baina ez da aski kataluniarrei gaztelania inposatzea, kataluniarrak bere tokitik mugitzen badira, edo gauzak aldatu nahian hasiko balira, menperagaiztasuna gelditu eta katalana aldi folklorikora itzul araziko lukete.

Katalanek 1.932ko Estatuatuaz baliatuz etorkin gaztelarrak elebidun bihur zitezela konbentzitzea zen Españaniar chauvinismoarentzat gauzarik izugarriena. Kataluniaren asimilazio inperialistaren lorpenik handiena zatekeen hori. Gaztelar abertzaleek armadaren parte hartzea eskatuko lukete berehala erasoari aurre egiteko (Aracil). Aracilen eritziz, elebitasunaren mitoaren hedatzaileak ez dira izan etorkin gaztelarrak, ezta xurroak (gaztelaraz hitzegiten duten balentziarrak) ere, katalana baztertu duten taldeak baizik. Talde honen aintzindariak, beren ekimenez gaztelaratuko dira (aristokrazia, goi burgesia...). Goi mailako herritarrak prozesuaren aintzindari izan dira eta gainontzeko jendeak jarraitu besterik ez du egin eredu hori, nolabaiteko atzerapenaz. Bertako jauntxo horiek, estatuak gaztelania inposatu eta eskatu baino lehen jo zuten bide horretatik. Izan ere, beren egoera pribilegiatua beti izan da baliobikoiztuna, batetik eroso (kutsagaitza), eta bestetik ez-erosoa (ez da izan herritarren begikoa). Hori dela eta, beren aukera defendatzeko, eta erabateko aldatetaren tirabirak leuntzeko, era guztietako argudioak bilatzen saiatu izan dira.

Elebitasuna betidanik izan dela adierazi, eta ideia hori gizartean edozein modutara, axolagabeki, hedatzea izan zen elebizaleentzat erantzunkizun historikoari bizkar eman modurik errazena.

Elebitasunak espainolizazioa justifikatzeko balio izan du, eta justifikatu ere espainolizazioa ezkutatzuz egin du.

Hizkuntz ordezkapenak zenbait aldi ditu eta horietako bat, benetan garrantzitsua eta erabakiorra, elebitasun iragankorra da.

Elebakartasunaren aldekoek elebitasunari eutsi nahi diote, hori baita katalana ez erabiltzeko duten atxakia, hutsik egiten ez diena.

Beraz, elebitasun mitikoa ez da inola ere bi hizkuntzen konbinazioa, asmo txarraren eta hizkuntza bakar baten konbinazioa baizik.

3.3. "Elebitasun" ororen aurka

Ninyoles-en ustez, arazoa "elebitasun" hitza erabiliz azaltzen badugu, gatazkaren alderdi garrantzitsu eta dinamikoena ezkututzen ari gara. "Elebitasuna" guztiaren ukapena izango litzateke, kataluniarrek ez lukete hizkuntza bat ere edukiko, "elebitasuna" besterik ez.

Hala ere, autore horrek berak eta Valverdúk bereizketa bat egiten dute "elebitasun diglosiko" eta "elebitasun" kontzeptuen artean. Bereizketa hori oso teorikoa eta zehaztasunik gabekoa da, eta nahastea eta zalantzagarritasuna besterik ez du sortarazten, irtenbide baliogarriak bilatzeko orduan bereziki.

Adibidez, Valverdúk berak honako hau esan zuen 1975ean: "elebitasun diglosikoaren aurka joanez...kataluniar herria ez da inolako tibetanismotan eroriko, ez da isolatuko.... eleaniztuna izaten jarraituko du...baina indarkeriarik gabe". Ustez zientifikoa, irekia, eta inpartziala (beligerantea ez dena) den jarrera hori, elebitasun mota batzuren aurka omen dago, baina ez du beste elebitasun mota onartzen, hau da, ez du elebitasun ez-diglosikoa onartzen. Jarrera horrek, praktikan, Katalunian katalanaren nagusitasuna lortzeko aukeraren aurka doala adierazten du argi eta garbi. Aukera hori lortzeko derrigorrezkoa baita hizkuntza menperatzaileari eremu formaletan duen boterea kentzea.

Horrek ez du esan nahi aukera hori indibidualki hiztun elebidunen aurkakoa denik, espainolaren nagusitasunaren aurkakoa baizik. Ezinbestekoa da ulertzea, normalizatzea ez dela abstraktuki katalanizatzea, baizik eta, batez ere, desgaztelanizatzea, hots, Katalunian hizkuntz menperatzaileen (frantsesa eta gaztelaniaren) nagusitasuna desagertaraztea.

Bestalde, kontutan izan behar dugu, dena den, oinarrizko arazoa ez dela ustezko "elebitasun diglosikoa". Azterketa soziolinguistiko sakona eginez gero konturatuko gara zer den elebitasun diglosikoa, "goiko" hizkuntza, menderatzailea, goi mailako funtzioetan edo egoera formaletan erabiltzea (literaturan, irakaskuntzan, administrazioan, komunikabideetan) eta "behekoa" (zapaldua), berriz, behe mailako funtzioetan edo informaletan erabiltzea (lagun artean, familian), alegia. Baina hori ez da katalanaren arazoa, ez eta gaur egungo egoerarena ere, oinarrizko arazoa, elebitasunik arriskutsuena mende hasieran gertatu zena da; hizkuntza menderatzaileak eremu informala eta kolokiala

bereganatu zituen, hau da, gaztelania lagunarteko, kaleko, familiako... hizkuntza bilakatu zen Katalunian. Horregatik ez du zentzurik "elebitasun diglosikoaz" hitzegiteak, batez ere katalanari buruz badihardugu.

Arriskua, ideologia elebizalean edo bilinguistan dago, bi hizkuntz komunitateen (katalanak dira elebidun bakarrak) arteko ezberdintasun sakona justifikatu eta bere hartan mantentzen duen, eta benetako normalkuntzari bideak ixten dizkion ideologia elebidun horretan.

Espainia eta Frantzia estatuak hor izateak, frantsesa eta espainola ez diren hizkuntz komunitateak suntsitu eta baztertzeko joera dagoela adierazten du. Estatuak ez da elebiduna, berezko hizkuntza, –katalana, galegoa eta euskara– duten lurraldeak bakarrik dira elebidun. Eta ez da halabeharrez.

Izango ote luke zentzurik ideologia elebizaleak Estatu espainolik ez balitz? Ez da kasualitatea gaztelera eta frantsesari buruz dihardugunean "estatuko hizkuntzaz" hitzegitea.

3.4. Elebitasunetik askatzea

Bere ama, egun batez, katalanez idazten hasi zela esan zuen Alexander Galik 1950. urtean, (ordurarte erderaz egiten zuen) eta horregatik "elebitasunetik askatu egin zela", egun batez Fabra ere bere ilobei erdaraz idaztea zentzugabea zela konturatu zen bezalaxe. Kasu horietan elebitasuna baztertzeko norberaren borondatearen arabera dago, argitasun mementu baten ondorioa da, eta askatasun zeinua suposatzen du horrek, gizakien ezaugarri garrantzitsuena den askatasuna, alegia.

Elebitasunetik askatu garenok eta askatuko direnak, elebitasuna atzerriko hizkuntza batenganako menpekotasuna arrunt eta probintziakeriatzat hartuz, konturatu behar dugu gizabanakoa hizkuntz inposaketatik askatzea prozesu azkarra izan badaiteke ere, gizartean berriz, prozesua askoz ere luzeago eta motelagoa izaten dela.

Elebitasun soziala norbanako baino fenomeno konplexuagoa da; gizarteetan ez da inoiz hizkuntz orekarik egoten eta edozein hizkuntz komunitatek, beharrezko duen batasunera jotzen duenez gero, menpeko hizkuntzaren etengabeko minorizazioa gertatzen da, lurralde mugatu batean gatazkan dauden bi hizkuntzetatik bat bestea baztertzera edo eta ezabatzerara heldu arte. Indarrez sartutako hizkuntza edo hizkuntza menperatzailea ere baztertu egin daiteke (normalkuntza izango litzateke orduan) eta prozesua, elebitasunetik askatzeko norbanakoak hartutako erabakiaren antzekoa izango da.

3.5. Aldebakarreko elebitasuna eta multzoen teoria

E eta C deituriko bi multzo baditugu, lehenengo egoeran, bi multzo horiek guztiz independente eta autosufizienteak direla ikusiko dugu; multzo bat bestea baino handiagoa izateak ez du funtzionamenduan inolako eraginik. Bi hizkuntzen arteko egoera ideala litzateke hori, eta horixe da, hain zuzen ere, frantsesaren eta alemanieraren kasua, bakoitzak bere tokia betetzen baitu. Katalanak ere egoera bera bizi izan zuen XII. eta XV. mendeen artean, katalanak gaztelaniarekiko inolako menpekotasunik ez zuenean.

Hurrengo egoeran, E eta C multzoen artean ebaketa dagoela ikus dezakegu, baina multzo bat bestea baino handiagoa denez, ezin dezakegu esan elementuen arteko ebaketa edo eta elkartruke soila denik; benetan gertatzen dena tartekotasun edo interposizioa da: C multzoaren zati bat E multzoak hartu du, eta berehalako ondorioa C multzoko zati txiki bateko elementuak En sartzea da, Eren azpimultzo bihurtzea. Horixe da, izan ere, ordurarte katalanarenak soilik izan ziren esparru eta funtzio formal batzuetan erdara sartzen hasten den unea: aristokrazia espainoldu eta erdera hizkuntza ofizial eskusibo bihurtu zen.

3. egoeran, C multzoa ia-ia Eren azpimultzoa dela ikus dezakegu. Cren zati batek soilik jarraitzen du Eren azpimultzo independente izaten. 1714.eko gerratearen ondorengo mendeetako egoera izango litzateke hori, eta espainolizazio luze eta etengabea bada ere, oraindik hizkuntzarekiko leiala den eta katalanez elebakar jarraitzen duen populazioaren azpimultzo bat dago (gehiengoa), nahiz eta dagoeneko goi mailakoek hizkuntza aldatu, eta eskolatzea eta esparru eta funtzio formal guztiak E multzoa osatzen duten erdal hizkuntzarenak izan. Egoera horrek XIX. mendean azkenerarte iraun zuen, eta katalanak, berezko eta eskusibo zuen esparru informal eta kolokialak mantendu zituen.

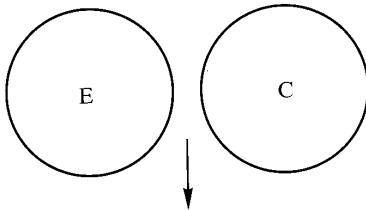
4. egoeran, ordea, nahiz eta hedadurari dagokionez, 3. egoeran bezain zabal jarraitu, Eren azpimultzo bilakatu da C multzoa; Cren elementuak, beraz, E multzoaren barruan guztiz integraturik daude. Une horretan, XX. mendean alegia, katalanak berak bakarrik ez du berezko esparrurik, hau da, 3. egoerako multzo independentea, Eren barruan integratua dagoenez, desagertu egin da. C multzoko hitzun guztiak elebidunak dira Eren barruan. Katalanak berezko esparrurik ez izateaz gain, gaztelaniarekin erdibana egin behar ditu beste zenbait, eta esparru horiek gehituz doaz, gainera.

C multzoa Eren barruan sartzearekin, Cren bolumena gutxituz doala ikusten da 5. egoeran. Hots, erderazko elementu elebakarrak Cko elebidunei (katalanei) gutxika-gutxika terrenoa jan diete. Prozesu horrek inolako aldaketarik gabe aurrera jarraituz gero, Cren azpimultzoa desagertu egingo da, eta Eren barruan erlazorik gabeko eta isolatutako puntu batzuk bakarrik geldituko dira. C komunitatearen desintegrazioa agertzen digu horrek,

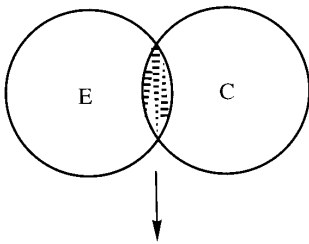
hizkuntza desagertzea, beraz. C azpimultzokoen menpekotasunaren ondorioz, Cko hiztunek beren hizkuntza erabiltzea alferrikakoa dela pentsatu izan dute, independentea eta autosufizientea den multzo handi batez inguraturik baitaude.

1. egoeran bi multzoen bolumen desberdinak (kantitateak) Crentzat arazorik sortzen ez zuen bezala, (independentea zen eta funtzio guztiak betetzen zituen), 7. egoeran C multzoak puntu asko ala gutxi izateak ez dio Cren superbizipenari lagunduko, garrantzitsuena, Cren elementuen arteko komunikazioa eta interdependentsia, jadanik apurtuta egongo baita. C hizkuntz komunitatearen desintegrazioa izango da, beraz.

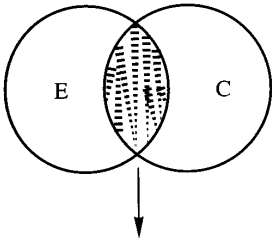
1.

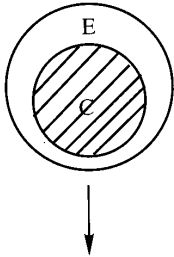
2.

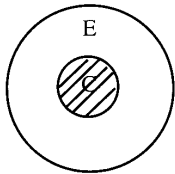
3.

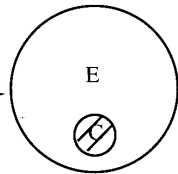
4.

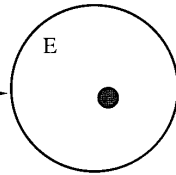
5.

6.

7.

4. HIZKUNTZ ORDEZKAPEN KONTZEPTUA

Talde sozio-kulturalaren barruan nonahi dagoen elementua da hizkuntza, eta bere lekua beste hizkuntza batek hartu ohi du, hiztunek, behar sozial batzuk betetzen ez dituelako euren hizkuntza alde batera uzten dutenean. Zirkulo amaigabea gertatzen da: Nola bete ditzake hizkuntza batek dagozkion funtzioak, hiztunek baztertu egiten badute?

Hizkuntz ordezkapen prozesuak justifikatzen zituen ideologia bat egon izan da, eta horren arabera hizkuntza batzuk atzera joateko edo eta desagertzeko joera zuten beren "gutxiagotasun" intrinsekoarengatik. Gainera, hizkuntza horiek utzitako eremuak hartzen zituzten hizkuntza "nagusiak" ere bazeuden. Baina bretoi edo okzitano hizkuntzengan frantsesak izandako "garaipena", edo eta katalanarengan gaztelaniak izandakoa "esplikatzeko" ("justifikatzeko") zuten ideia horiek kolokan agertu ziren, ideologo chauvinistek ingelesaren aurrerapenarekin batera, Canadian frantsesak izan zuen atzerapena edo Puerto Ricon gaztelaniak izandakoa azaldu behar izaten zutenean. Nola zen posible lehenengo kasuak justifikatzea eta ingelesaren domeinua kritikatzeko, bere hizkuntzen legezketasunaren "garaipena" zalantzan jarri gabe?

Egia esan, ordezkapen prozesuak ezin ditugu linealki aztertu, dialektikoki baizik. Hizkuntzaren eta bere ingurune sozio-kulturalaren arteko harremanek bikoitzak izan behar dute: hizkuntzaren funtzio sozialak alde batetik eta gizartearen hizkuntz funtzioak bestetik.

Oinarritzko bi funtzio mota daude: hizkuntz kontzientzia eta hizkuntz kontrola.

Edozein arrazoi dela eta funtzioen defizit edo gabeziaren bat sortzen baldin bada, bi aukera egongo dira: beste zati funtzionalean konpentsatzeko ahalegina egitea (hau hizkuntz normalkuntza litzateke), edo alderantziz, hasierako gabeziek elkarrenganako funtzioen defizita sortzea; horrek gabezia areagotu egingo du eta gauza bera gertatuko da etengabe. Azkenengo hau hizkuntz ordezkapena izango litzateke.

Lehenengo kasu edo hipotesian, hizkuntz gatazka, gainditu eta azkenean ezabatu egingo da hizkuntzak bere baitan egindako aldaketan bidez. Bigarren kasuan, ordea, prozesua konplexua, luzea eta neketsua izango da, arazoa ez baita konponduko hizkuntza desagertu arte, hau da, ordezkapena gertatu arte.

Argi izan behar dugu ez direla berehalako aldaketak edo eta prozesu uniformeak izango. Erabilera esparru nahiko definitu eta autonomoz osatua dagoen multzo sozio-kulturalaren barruan, oreka partzialak, transizioak, une kritikoagoak, eta abar izango dira. Hain zuzen ere, aldaketa historikoak direla eta oreka partzialen hausturak, gaur ez bada bihar, hizkuntz sistemaren barruan gatazken ezabaketa edo eta sistemaren erabateko ezabaketa ekarriko du hizkuntz ordezkapena dela medio. Eskema sinple honek hizkuntza guztientzat, edo eta agertu diren edo ager daitekeen edozein egoera soziolinguistikorentzat balio diezaguke.

Psikolinguistek, Garcia eta Sevilla-k, diotenez, hizkuntzordezkapenaren mekanismo psikologikoaren oinarria honako hau da: hizkuntz minorizazio-hizkuntz menperatzaile egoeretan, hiztun gutxiagotuen gehiengoak (% 80ak) euren "minoría" osatu ordeztu, presio soziala dela eta, gehiengo nagusiaren zati bihurtu nahi izatea. "Minorian" egotearen egoera deserosoari ihes egiten zaio horrela. Egindako ikerketa psikologikoen arabera, gutxiengoaren % 20ak soilik jasaten du gehiengoaren presioa.

Baina norbanakoaren joera psikologiko horiek, ondorio hutsak dira (azaltzen diren ondorioetariko batzuk) eta ez hizkuntz ordezkapenaren arrazoiak. Arrazoi horiek beti sozialak dira, eta horregatik, ikuspuntu psikologikoak inpresio hori sorterazten duen arren, kontzientziarik gabeko jendearen aurrean ez gaudela erakutsiko digu ikuspuntu soziologikoak, batere zuzena eta igualitarioa ez den sistema sozio-kultural baten barruan, baldintzapen sozialei eta arau erabat koherenteen arabera bizi den jendearen aurrean baizik; baina azken finean, sistema horrek norbanakoaren jarrerak baldintzatzen ditu.

Mekanismoak bere kontra edo alde izatea oinarrizkoa izango da hizkuntza bat menperatzaile edo menperatu izan dadin.

Erakunde politikoak, estatu eta gobernuak, indar sozio-kulturalak eta herritarrak izango dira mekanismo hori hizkuntza jakin batentzat lagungarri edo kaltegarri izango den erabakiko dutenak.

4.1. Katalanaren hizkuntz ordezkapen-prozesuaren diagramak

Egoera sozio-kultural zehatz baten aurrean gaudenez gero, Kataluniako hizkuntz komunitatearen lurraldean kasu honetan, une historiko bakoitzean (mende bat gutxienez) bai hizkuntza bati (katalanari) eta bai besteari (gaztelaniari) zein erabilpen eremu dagokion aztertuko dugu. Bi hizkuntza horiek egoera formaletan (administrazio publikoetan, dokumentu publikoetan, irakaskuntzan, unibertsitatean, elizan, komunikabideetan, literaturan, zientzian eta abar) eta egoera informaletan eta kolokialetan (normalean kalean

hitzegiten den hizkuntzan, familian, lagun minen artean...) zein puntutaraino erabiltzen den aztertzen saiatuko gara.

Ikus dezagun, adibidez, Katalunian gaztelania eta katalana zein egoeratan dauden:

	katalana	gaztelania
formala	X	X
informala	X	

Diagrama horretan ikus dezakegunez, katalana, eremu formaletan eta informaletan erabiltzen da, eta gaztelania, berriz, eremu formaletan bakarrik. Baina kontuz ibili behar dugu, diagrama honek ez baitu gaur egungo katalanaren egoera isladatzen, adibide guttiz teorikoa besterik ez da eta.

Gurutze horrek, X batez markatutako eremuan erabiltzen dela esan nahi du beti.

Gaztelaniak eta frantsesak eraginda, katalanak izan duen hizkuntz ordezkapenaren garapen historikoa honako hau izango litzateke:

1.

	katalana	gaztelania
formala		
informala	X	

2.

	katalana	gaztelania
formala	X	
informala	X	

3.

	katalana	gaztelania
formala	X	X
informala	X	

4.

	katalana	gaztelania
formala		X
informala	X	

5.

	katalana	gaztelania
formala		X
informala	X	X

6. Etorkizunerako hipotesia

A)

	katalana	gaztelania
formala		X
informala		X

B)

	katalana	gaztelania
formala	X	X
informala	X	X

C)

	katalana	gaztelania
formala	X	
informala	X	X

1. egoera: XI.a baino lehenagoko mendeetan gaude. Garai haietan latina zen esparru formaletan erabiltzen zen hizkuntza bakarra, eta katalana, ostera, bai esparru formaletan eta bai informaletan erabiltzen zen jadanik. Gaztelania berriz oraindik agertu gabe zegoen. Poetek okzitanieraz idazten zuten.
2. egoera: XII. mendetik aurrera katalana hizkuntza kulto bilakatu eta kantzileriaren hizkuntza izatera heldu zen. Latina esparru formaletatik at gelditu zen.
3. egoera: XVII. mende inguruan hasi zen aroa, konplexuagoa dugu. Garai haietan Iparraldeko Katalunia frantsesen esku zegoen, Valenciako agintariak, intelektualak alegia, hizkuntza baztertzen hasi ziren, eta ondoren, erregeen kantzileria desagertu eta aristokrazia espainoldu egin zen.
Katalanak, esparru formal eta informaletan bazirauen ere, esparru formaletan sartu zen dagoeneko.
4. egoera: Okupazio gerrateak (1707 tik 1716 ra) eman zion hasiera etapa berri honi. Katalana erabilera formaletik urrundu egin zen (Nova Planta dekretua dela eta), baina XIX. mende osoan oraindik, herriak hitzegiteko erabiltzen zuen hizkuntza bakarra izan zen.
Erdera esparru formaletan finkatu zen, baina oraindik ez zuen lortu esparru informal-kolokialetan sartzerik. Populazioaren % 99ak katalan elebakar izaten jarraitu zuela esan daiteke (salbuespenak: funtzionari arrotzak...).

5. egoera: Eskolaumeen derrigorrezko alfabetatze masiboa (gazteleraz), Espainiako zerbitzu militarra derrigorrez egin beharra eta mende hasierako inmigrazioen lehen hastapenak izan ziren Kataluniako gizartearen elebitasunaren lehen oinarriak. Fenomeno hori frankismoarekin eta inmigratio masiboekin goren mailara iritsi zen.

Une hartan, Kataluniako gizartea, ordurarte katalanez elebakarra zena, gero eta elebidunago bihurtzen hasi zen, bitartean gaztelaniak elebakar ziren populazio sektoreak finkatuz zihoazelarik.

Gaztelaniak, esparru formaletako hizkuntza bakarra izaten jarraitu zuen, nahiz eta errepublikar garaian esparru formaletan katalanak nolabaiteko normalkuntza lortu. Hala ere, faszismoak ez zuen azken joera hori finkatzen utzi. Gaztelania, beraz, esparru informaletan ere eratzen zen hizkuntza bilakatu zen.

6. egoera: Progresio logikoa, matematikoa jarraituko bagenu, hurrengo pausoa A hipotesiarena dela konturatuko ginatke. Izan ere, joera oso nabarmena da, eta katalana azken esparrutik, esparru informaletik ere desagertu egingo litzateke. Eta horixe da, hain zuzen ere, Iparraldeko Katalunian dagoeneko gertatu dena, hau da, jende edadetuak hitzegiten duela gehienbat katalanez. Baina Erdialdeko Katalunian une historikoak bizi ditugu, kontrako bi joeren arteko borroka gogorra baitago: Alde batetik diagrama hauek azaltzen duten joera daukagu; bestetik, normalkuntzaren alde lanean diharduen katalandar presio sozialarena: Esparru formal batzutan (telebistan, irradian, irakaskuntzan eta abar) katalanaren erabilpena bultzatzeko lanean ari den jendeak egiten duena, lotsati eta minoritarioa, baina neurri batean garrantzitsua.

Bigarren joera horrek, Kataluniako hizkuntz komunitateak hizkuntzaren normalkuntza lortzeko antolatu dituen ekintza sozialak, seguruenik "B" hipotesia bezalako egoerara eramango gintuzke, eta horren ondoren "C" hipotesira.

Joera normalizatzaille horrek helburu bikoitza izan beharko luke: Alde batetik, katalanak esparru informaletan atzera egin ez eta finkatzea, eta bestetik, esparru formaletako erabilera erabat berreskuratzea.

Argazkilaria: Jose Valdery

5. HIZKUNTZ ASIMILAZIOA

Asimilazioak bi norabide desberdin izan ditzake: bata, barrutik kanporakoa, hizkuntz ordezkapenean lehentasuna duen elementua dena, eta bestea, kanpotik barrurakoa, hots, hizkuntz normalkuntzaren elementua.

Asimilazioa guztiz kontrakoak diren bi prozesu horien elementu izateak badu errealitatearekin zerikusirik, normalkuntza eta ordezkaketa txanpon beraren bi aldeak direla erakusten baitigu; hizkuntz komunitate batentzat ordezkapena dena, bestearentzat normalkuntza izango da; egoera aztertzen duenaren ikuspuntuaren arabera izango da bata edo bestea.

Ordezkapen kasu guztien beharrezko eta ezinbesteko elementua da hizkuntz asimilazioa. Baina normalkuntza kasuetan ezin dezakegu esan beti horrela denik. Adibidez hizkuntz gatazkan gertatzen den bezala, menperatutako komunitateek, hizkuntza menperatzailea bakarrik hartzen baitute hizkuntza nagusitzat, eta beraz, esparru informal eta kolokialean erabiltzen den hizkuntza beti euren da, eta hizkuntza menperatzaile hori, berriz, hizkuntz formalerako bakarrik erabiltzen dute. Egoera horretan menperatutako hizkuntzaren normalkuntza prozesua ematen bada, ez da asimilaziorik gertatuko, ez baitago hizkuntza menperatzailea hitz egiten duen talde sozialik. Baina hau oso kasu arraroa da, eta gainera, ez da katalanaren kasua, hizkuntza menperatzaileak esparru informal edo kolokialak bereganatu baititu.

5.1. Asimilazioa eta emigrazioak

Asimilazioa migrazioen ohizko prozesua da: Lurralde bateko etorkin taldeak, lurralde hartzailearen indar demografiko, kultural, sozial eta politikoak direla eta, lurralde horren hizkuntza eta kultura bereganatu beharko ditu gaur ez bada bihar.

Baina egoera korapilatsuagoak ere gerta daitezke: etorkinek euren burua herrialde berriko ingurunetik kanpo sentitzen badute, luzaroan iraungo duen taldea osa dezakete,

horixe izango baita euren hasierako elebakartasuna mantentzeko aukera bakarra, nahiz eta komunitatearen zati txiki bat elebidun izan.

Beste kasu bat ere gerta daiteke: Etorikin taldeak, salerosketako harremanetan eta harreman kulturaletan duen botere sozial edo paper bereziaren ondorioz, emigratu den lurraldearen sortzeko komunitatearen artean euren hizkuntza inposatzea eta luzarora asimilaziora hel daitekeen elebitasun prozesua eragitea bertako populaziorengan. EEBB-n kokatutako etorkin taldeak, adibidez, lehenengo taldekoak dira eta, Ameriketako kokatutako kolono komunitate batzuk edo munduan zehar sakabanatutako judutarrak, ostera, bigarrenekoak. Azkenengo kasua, berriz, Ekialde Hurbilean kokatutako grekoek edo eta Afrikara joandako arabeek osatzen dute.

Horiek horrela, laugarren kasu bat ere hartu beharko genuke kontutan, esklabu beltz etorkinena, alegia, hizkuntza amankomunik ez dutenez gero, hizkuntza propioak sortuko dituzte: "Criolloa", hau da, guztiz deformatutako ingelesa. Hizkuntza berri horiei "pidgin" ere deitu izan zaie, eta hizkuntza menperatzailea sinpletu eta menperatutako hizkuntzatik zerbait gehituz eginda daude.

Weinreich-ek dioenez, hizkuntz komunitateen leialtasuna eta elkartasuna bere hartan mantentzeko lagungarri edo kaltegarri izan daitezkeen 10 faktore daude:

1. Geografia: Eragozpen fisikoek harremanak zaildu egiten dituzte eta, gutxi markatutako mugek, berriz, erraztu.

2. Bertakoa izatea: Etorquinek bertakoek baino arrisku handiagoa dute hizkuntza aldatzeko (hasiera batean behintzat).

3. Talde kultural edo etnikoak: Elebitasunaz gain, zatiketa etniko edo kulturala badago, bikulturizazio prozesua gerta daiteke.

4. Erlijioa: Hizkuntz komunitatea elkartzeko oso laguntza baliagarria izan daiteke.

5. Arraza: Gauza bera.

6. Sexua: Oro har ez du garrantzi handirik, baina Aracilek "L'Esprint de les dones" ("Emakumeen izpiritua") delakoan egindako oharrek kontutan hartu beharko genituzke; berak dioenez, hizkuntz minorizazio egoeran emakumeak beranduago bihurtzen dira elebidun, baina gizonak baino gutxiago ez izatearren, euren hizkuntza alde batera uzten ere lehenengoak izaten dira.

7. Adina: Hizkuntz ordezkapen prozesu guztiek, hizkuntz taldeen eta adin taldeen artean koerlazio argia dagoela frogatzen digute. Zaharrenak kontserbadoreagoak dira hizkuntza kontuetan ere, eta gazteek berriz, askoz lehenago galtzen dute nazioaren jatorrizko hizkuntza.

8. Talde sozialak: Koerlazio nabaria ematen da maiz talde sozial eta hizkuntzaren artean, nahiz eta ordezkapen prozesuan luzarora, maila altuagoak izan hizkuntzari dagokionez alienatuta dauden beheko mailakoen eredu.

9. Lanbidea: Lanbide batzuk azpilenguaia propioak sor ditzakete kasu batzutan.

10. Nekazal/hiritar populazioa: Bi hauen artean ere koerlazioa gertatzen da. Lehenengo kasuan (inkontzienteki) hizkuntz leialtasun handiagoa nabari da eta bigarren kasuan, berriz, hizkuntz aldaketarako joera handiagoa.

Hala ere, badirudi luzarora, etorkinen kasuan inguruneak eragina izango duela, nahiz eta euren ondorengoentzat izan ez.

Etorkinak komunitate hartzailean integratzea da hizkuntz asimilazioaren oinarriko arazoia. Hizkuntza menperatzailea ongi ikasten ez badu gizabanako marginala izango dela konturatzen da etorkina. Gizartean gora jotzeko ezezik, hizkuntz talde menperatzailearekin identifikatzeko beharra du beraz.

Etorkinentzat, gizarte hartzailearen hizkuntz eta kultur arazoak konpontzeko tresnarik onena inor diskriminatuko ez duen politika soziala sortzea da, nahiz eta horrek etorkinek euren seme-alabei beren hizkuntza irakasteko planteiatzen dituzten eskubide partikularrak konpondu ez. Baina arazo horrek ez du ia zerikusirik katalana bezalako kasuekin, gurean lurralde hartzailearen jatorrizko hizkuntza linguistikoki antidemokratikoa den estatu batek zapaltzen duelako baitago hizkuntz minorizatu egoeran, eta etorkinen jatorrizko hizkuntza, gainera, estatuko hizkuntza baita. Kasu horietan estatuko hizkuntzak ez du batere arriskurik jasaten, eta etorkinek ere ez dute euren derrigorrezko emigrazioaren arazoa linguistikoki pairatzen. Hizkuntz asimilazioa jasaten dutenak komunitate hartzailean jaiotakoak bertakoak dira, estatuak inposatzen dien hizkuntz diskriminazioaz gainera, komunitate etorkinen inbasio sozial, kultural eta hizkuntzazkoa nozitu behar baitute.

Kasu honetan etorkin atzerritarren (beste lurralderen batetik etorritakoen), eta hizkuntz etorkinen (lurralde berekoak baina hizkuntz mailari dagokionez toki desberdinetik datozenen) artean bereizketa egin izan du idazleren batek.

Horrelako egoerak konpontzeko irtenbide koherente eta demokratikoa proposatu izan da Canadian, honako erizpide hauetan oinarriturik:

1. Lurraldetasun printzipioa: eleaniztuna den estatu bateko lurralde homogeen bakoitzean, bertako hizkuntzak bakarrik izango du onarpen ofiziala.

2. Hizkuntz eskubideen printzipioa: norbanakoak estatu eleaniztun osoan erabili ahal izango du bere hizkuntza.

Oso argi ikus dezakegu hizkuntz komunitate minorizatuak jasaten duten hizkuntz desberdintasuna lurraldetasun printzipioarekin bakarrik ahuldu daitekeela. Canadan aplikatutako printzipio hori, Holandako belgek edo eta Alemaniako suizok ere defendatu dute, euren komunitatearen asimilazio prozesua geldiarazteko era bakarra baitzen.

Hala ere, kontutan izan behar dugu estatu horietan sor daitekeen hizkuntz oreka mehatxatua egongo dela beti, askatasun politikoa lortu arte, nazio agintedunak edo gehiengodunak beti senti baitezake pribilegio nazionaletara itzultzeko beharra.

5.2. Asimilazioa eta inmigrazioa Katalunian

Kataluniako inmigrazioen kasuari buruzko aipamen batzuk egin ditugunez, oso interesgarria gerta daiteke honetaz zehazkiago hitz egitea.

Lehenik eta behin, arrazoi ekonomikoak direla eta euren jaioterriak utzi eta Katalunia erdialdera edo eta Iparraldeko eskualdeetara bizi izatera etorri den jendea izendatzerakoan terminologia arazoa dagoela ikusten da: "etorkinak" (azken 20 urteotan hemen bizi diren arren), "ez-katalandunak", "gaztelaniadunak", "beste katalanak", "katalan berriak", "orain dela gutxiko katalanak", "kanpotarrak" etabar deitzen zaie.

Hemen jaio diren guztiei "katalanak" deitzea litzateke egokiena, nahiz eta integrazioarako zailtasunak izan, eta 50-60 urteko hiltzunei "Galizian jaiotako katalanak", "Andaluzian jaiotako katalanak" etabar deitu; eta indibidualki, mementuz behintzat hemen finkatu nahi ez dutenei "katalunian bizi den andaluza", "katalunian bizi den gailegoa", "katalunian bizi den extremadurarra" deitu.

Bi zati handitan bana ditzakegu etorkinak:

1. Behar ekonomikoak izan dituztelako euren jaioterria utzi eta lan bila ibili diren langileak.

Talde hau, sistema kapitalistak erabili egin du, eskulan merkekoa da (lehenengo urteetan bereziki), eta arazoak izan ditu hiriko bizitzara moldatzeko. Maiz ghetto handietan itxi dira eta ez dute bertako jendearekin harremanik izan.

Egoera honek pertsonengan noraez handia, euren ingurune nazionalaren kontzientzia urria eta gizarte berrian finkatzeko estimulorik eza sor arazi duela esan daiteke, laburtuz. Horrela erregimen espainiarrak honako hiru helburu hauek betetzen ditu: eskulan merkea, lurraldeko langilekoarekiko loturarik eza, eta Kataluniako komunitate nazionalaren desnazionalizazioa.

2. Okupatzaileak: Funtzionarioek, profesionari liberalek, enpresa nazionalen ejekutibo eta zuzendariek, militarrek eta okupazio indarrek osatzen dute talde hau. Oinarrian jarrera espainolista eta koloniala izaten dute guztiak. Ez dute bertan finkatzeko bat ere borondaterik eta jarrera guztiz beligerantea izaten dute.

Gainera, sektore hori bizi den lurraldean asimilatu, integratu eta finkatzea oso prozesu zaila, konplexua eta luze jotzen duena izan ohi da.

Triunfalismoa ez da ona, baina inmigrazio guztia, bereizketarik egin gabe, ekintza nazional katalanaren etsai dela pentsatzen dutenen ezkortasunean jaustea oraindik txarrago litzateke. Beraz, lehen egin dugun banaketa kontutan hartu beharko genuke.

"Inmigrazioa", egoera katalanaren "arazo" soziolinguistiko eskusibo eta oinarritzkoa dela pentsatzea da burutik kendu behar dugun beste akats garrantzitsu bat.

Jarrera horren ondorioz bi akats egin ohi dira:

1. Jatorrizko kataluniarren erantzukizuna alde batera utzi, eta etorkinekin dituzten harreman interpersoneletan hizkuntz leialtasunezko jarrera erabakior eta solidarioak etorkinen hizkuntz integrazioaren gako dela ahaztea.

2. Hizkuntz politika erregional eta ofizial pobreen aitzakia izatea, populazio sektore hori politika anbiguo eta etsituaren justifikatzailetzat hartzen baitute. Kasu hauetan, hizkuntz komunitate katalanaren beharren zerbitzura baino, inmigrazioaren zerbitzuan egoten da hizkuntz politika.

5.3. Inmigratu duen bigarren belaunaldia.

Belaunaldi aldaketak populazioaren etengabeko ordezkapenak dira. Azterketa sinplista eginez gero, populazioaren ordezkapen honekin batera gure lurraldean finkatutako etorkinen bigarren belaunaldiek beren ama hizkuntza ordezkatu dutela pentsa dezakegu. Baina ez dugu horrelakorik pentsatu behar, etapa desberdinek gizabanakoak ordezkatzeko dituzten arren, ez baitute gizartearen egituraren jarraipena geldi erazten.

Belaunaldi berriak maiz kontserbazio tresna izaten direla konturatu behar dugu, testuinguru nagusia, hizkuntza nagusia alegia, inmigratutako lehenengo belaunaldiaren hizkuntza denean bereziki. Gurasoek eta ezarritako botereek sozializatu egiten dituzte seme-alabak (eta ez gurasoek bakarrik A. Bastardas-ek esaten duen bezala). Bigarren belaunaldiek behintzat hainbat aukera eta arrazoi izango dituzte lurralde hartzailearen hizkuntzarekin harremanetan jartzeko eta euren gurasoekin alderatuz gero, aurki dezakegun desberdintasun nabariena adina da, bai gizartearekin eta bai hizkuntza

hartzailearekin askoz ere lehenago jarriko baitira gazteak harremanetan. Jakinekoa denez pertsona bati, zenbat eta helduagoa izan, askoz ere zailago gertatuko zaio beste hizkuntza bat ikastea.

Inmigratutako bigarren belaunaldiaren elebitasuna posible izango da, inmigrazioa hizkuntzaren egoera normala den lurraldeetara egiten direnean. Bai eremu familiarrean eta bai beren taldekideekin euren lehenengo hizkuntza erabiltzen jarraituko dute, baina merkatal mezu, prentsa, irrati, telebista, eskola, eta abar, bertako hizkuntzan ematen direnez, gero eta gehiago erabiliko eta ikasiko dute bigarren hizkuntza hori, luzarora euren jatorrizko hizkuntza ordezkatzera hel daitezkeelarik. Egoera hori ez da, noski, katalanaren kasua, belaunaldi berriak hizkuntza desberdina duen lurraldean baitaude, baina gainjarritako edo tartejarritako beste hizkuntza, euren hizkuntza da eta katalana horren menpean dago; katalaneko ikastaroak, zuzentzaileak eta aurrerapen murrizak, ez ohizkoa eta guztiz anormala den egoeraren islada dira. Gaingaitza eta aldatu beharreko egoera da hori, beraz, etorkinen belaunaldi berriek premiagabeko eta antiekonomikotzat jotzen baitute ia guztiz bazter dezaketen hizkuntza ikastea (denbora galtzea da, ez du gizartean igotzen laguntzen ...), eta maiz hizkuntza horren jatorrizko hiztunek eurek ere baztertu egiten dute gainera.

5.4. Belaunaldi etorkinenganako ekintza eta jarrerak

Inmigratuen belaunaldiengan erabilera-arauak sortzeko edo aldatzeko eragin dezaketen gizarte-aldagarriak honako hauek lirateke: Gizartearen osaketa, gobernuaren politika (estatala edo erregionala), irakaskuntzan erabilitako hizkuntzak, 2. hizkuntzako jariotasuna, senar-emazte mistoak... Honako hauek dira kontutan hartu beharko genituzkeen faktore batzuk :

Etorkinek (eta kaleko jende gehienak) katalanaren egoerari buruz duten informazio urria, katalanez bizi izateko beharrik eza, inmigrazioa lurralde guztian berdin banatuta ez egotea, normalkuntza lortzeko borrokari buruzko nahasteak (erasotuta sentitzea) eta gaizki ulertzeak sor daitezkeela (eta interes politikoez nahaste eta gaizki ulertze horiek nahi bezala maneiatu ditzaketela), jatorri etnikoei (andaluz, extremeino, gailegoei) beste nortasuna "espainiarra" ematen zaiela. Eta horretaz gain, iritsi zirenean zuten adina eta bertan bizi izandako urteak, gizarte harremanetan bertakoek duten jarrera, bertako hizkuntzaren ospea, eta hizkuntza hori hitz egiterakoan barregarri gelditzeko beldurra azkenik.

Gizarte sektore horietan hizkuntza berria (katalana) bultzatzeko eragin daitezkeen jarrera eta ekintzak honako hauek direla ikustarazi behar litzateke:

- Katalana berezko hizkuntzat hartzen ez badute ez direla benetako katalan sentituko.
- Aurrekoak ez duela beren gurasoen hizkuntzari uko egiterik esan nahi.
- Gaztelaniaren inposaketari egiten zaion borrokak ez duela gaztelania eta bere kultura baztertzen direnik esan nahi.
- Katalana ez jakiteak, ez dakiena diskriminatu eta kaltetzen duela lehenik eta behin, eta ezkatalandun ghettoak sortzeko aukerak errazten dituela, gainera.
- Katalanek eurekin katalanez ez hitz egitea, ez katalandunak baino gutxiago diren ustearen ondorio dela, ulertzeko gai ez direla pentsatzen dutelako, hain zuzen ere.
- Espainiarren inposaketak jatorri historiko, politiko, eta sozial oso zehatzak dituela, eta oraindik, modu batera edo bestera, hor dagoela (elebitasuna).
- Etorkinek ez dutela katalanaren suntsiketaren laguntzaile izan behar.
- "Elebitasunaren" erasoaldiari uko egiteak ez duela bi hizkuntzak banaka hartuta onartzen ez ditugunik esan nahi. -Eta abar.

Honekin lotuta, katalanaren hizkuntz erabilera-arauak aldatzeko, hizkuntzarentzat onuragarri izan daitezkeen jarrera berriak, hala nola, sinismen, informazio, sentimendu, jokabide edo egin beharreko joerak bultzatu beharko lirateke.

5.5. Etorkinaren manipulazioa

Oraindik katalanaren erabilerarekin zerikusirik ez duen etorkin talde handi bat egoteak, hainbat zailtasun, segurtasunik eza eta zalantza sortzen ditu hizkuntz normalkuntzarako politika zehazterakoan.

Gure herriko sektore herritarren elkartasun eta berdintasun borrokek, hizkuntza defendatzeko gatazka bigarren mailan uztea gerta daiteke.

Katalanaren normalkuntzaren etsaiek, ezarritako botereak eta horren menpe dauden indar politikoek, denek batera, inmigrazioaren atxakia ipintzen dute Kataluniako behar nazional eta popularen kontra egiteko (hizkuntza behar bat da, noski)

Mende hasierako "Ierrouxisme"tik "2300"en manifesturarte, "Esteban Gomez" abokatuaren etengabeko manipulaziorarte edo eta espainiar botere judizial eta politikoaren etengabeko erasoaldiak arte, ezarritako boterea sektore horien sentimenduak maneiatzen saiatu izan da, estatuaren errealitate zapaltzailea eta bere politika estali, katalandar talde herritarren beharrezko berdintasunari eraso egin eta katalandar hizkuntz komunitatea zatitu asmoz.

Horixe izan da etorkin langileen kasua, baina funtzionari militar edo zibilen kasuan, hizkuntz okupazio edo eta okupazio kulturalerako gudaoste moduan erabili dira denak.

5.6. Alderantzizko joera lortzea

Kataluniak jasandako okupazio politiko, kultural eta linguistikoek eta hiztunek izandako mota guztietako jipoiak, kataluniarren izaera baldintzatu eta haiengan eragina izan dute, garaituen izaera edukitzera heldu delarik.

Baina errepresio hura jasan ez zuten etorkinek eta euren seme-alabek irabazleen harrotasuna dute oraindik ere, edo eta ez dute garaituen konplexurik, jatorrizko katalanek ez bezala. Inmigratutako belaunaldien hiru ezaugarri horiek, oinarrizkoak izan daitezke hizkuntz normalkuntzaren arazoari beste ikuspuntu batetik aurre egiteko.

Inmigratuen belaunaldi gazteek duten izaera sendoago eta ausartiagoaz baliatu beharko ginateke, beraz, horiek kataluniar nortasuna hartzen dutenean eta ondorioz kataluniar berri izatera heltzen direnean askoz ere indar eta segurantz handiagoz borrokatuko baitira katalanaren normalkuntzaren alde, duintasunaren egiazko sentimendutzat ulertzen dugun harrotasuna ez baitute galdu.

Horrela, katalanaren normalkuntzaren kontra gaur egun dagoen joera aldatu egin daiteke.

Baina ez ditugu kataluniar berriak bultzatu edo presionatu behar, bestela ez baitute jakingo nora eraman nahi ditugun; erakarri, liluratu egin behar ditugu. Erakartzen baditugu badakigu nora goazen. Horregatik normalkuntzaren aldeko mugimendu erakargarrien beharra daukagu, adoregabezia edo eta inpotentzia sentsazioa eragin ordeztu, katalanaren nortasuna eta ideia positiboak garatzen lagunduko digutenak, alegia.

Hori lortuz gero, etorkin belaunaldi berriak izan daitezke katalanaren etorkizunaren itxaropena.

6. HIZKUNTZ GATAZKA KONTZEPTUA

Bi hizkuntz barietate norgehiagoka ari eta bietariko baten inbasioa edo desplazamendua, edota bestearen erabilera eremuen barianteak sorterazen direnean, hizkuntz gatazkaren aurrean gaude.

Kontzeptu hori kataluniar batek erabili zuen lehenengo aldiz Europako alde honetan, Lluís V. Aracilek. Alexandre Gali bezalako autore batzu ere aritu izan dira horretaz, "hizkuntzen arteko topaketa" eta "hizkuntzen arteko talka" bezalako kontzeptuak erabiliz. Beharrezkoa izango litzateke bi kontzeptu horiek baztertzea, elkarren arteko konpetentzia zabala dena, ustegabeko istripuztat (topaketa, talkatzat) hartzen baitute. "Gatazka" eta "enfrentamendu" kontzeptuak ere ez dira oso argitzaileak, inertiak eta erabilera arauak, gatazkak baino indar handiagoa dutela adierazten duten fenomenoak definitzerako orduan.

Kanpoko hizkuntza bat komunitate batetako hizkuntzari dagozkion erabilera eremuak eta funtzioak betetzen hasten den momentuan azalduko da hizkuntz gatazka.

Badiaren ustez, naturala eta berezkoa den hizkuntza eta botereduna, lurralde berean elkarrekin erabiltzea da "hizkuntz ukipena" (ez du inoiz "gatazka" hitza erabiltzen). Bere eritziz, Kataluniako hizkuntz gatazka baldintzatzen duten hiru faktore daude: 1. Irakaskuntza eta komunikabideak, 2. Migrazio fenomenoak, 3. Kreazioa, ikerketa eta goi-mailako kultura. Guzti horren ondorioz, kataluniarrak katalana ez erabiltzera ohitu dira.

Aracilek beharrezkotzat jo zuen "elebitasuna" eta "hizkuntz ukipena" deritzan hizkuntz nozioak eta "gatazka" eta "aldaketa soziala" direlako nozio soziologikoak alde batera uztea, lehenengoak zehazgabeegiak baitira eta bigarrenak, berriz, orokorregiak. Arrazoi horregatik, "hizkuntz gatazka" deituriko nozioa proposatu zuen (1965). Hizkuntzaren funtzio sozialekin batera gizartearen hizkuntz funtzioak ere kontutan hartu beharko lirateke.

Normalkuntzaren arazoa edo hizkuntza galtzearen dilema sortzen denean, hizkuntz gatazkaren aurrean gaude. Erretorika arruntaren arabera, hizkuntz gatazka, kezka pribatuz (zenbaitetan psikologikoak ere deituz) osaturiko ustegabeko multzoa izango litzateke eta arrazoi horregatik, "elebitasun" terminoaren erabilera ideologikoa egiten da. Baina

errealitatea guztiz bestelakoa da: egituren arazo kolektibo eta orokorra dago eta bertan kasu indibidualak nahitaezko ondorio dira. Horregatik, arazoa ezin dugu zoldu edo kutsatutako norbanako batzuren kasu klinikoa balitz bezala behatu; harreman sozialak anekdota indibidualetara mugatu gabe aztertu behar ditugu.

Aracilek esan zuenez, gerrak makadurak eta zauriak sorterazen dituen moduan, hizkuntz gatazkak elebitasuna sorterazen du. Baina hizkuntz gatazka makadura mordoa baino askoz gehiago da. Edozein gatazkatatik kanpo ere badago elebitasuna (poliglota) bake garaietan makadurak dauden moduan.

Hizkuntz gatazka nozioa eta hizkuntz ordezkapena guztiz lotuta daude; gatazka garaitzea ordezkapena garaitzea da, normalkuntzarako laburbidea hartzea, alegia.

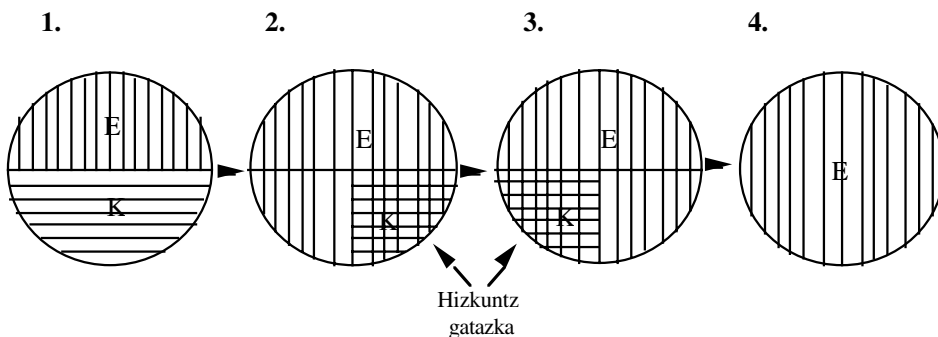
6.1. Hizkuntz gatazkarik eza

Hizkuntz gatazka eta ordezkapenaren artean harreman zuzena egoteak, ez du esan nahi bi kontzeptuak guztiz sinonimo direnik. Ikusi dugun bezala, gatazkak ordezkapena esan nahi du, baina horrek ez du esan nahi hizkuntza menperatua desagertuko denik. Zentzu honetan, diktadura politiko eta militar basatien garaietan izaten den gatazka sozial eta politikorik ezaz aritzean aipatzen dugun "hilerrietako bakea"-ren baliokide soziolinguistikoa izan daiteke gatazkarik eza. Kasu horietan, gatazkarik ezak gobernu diktatorialari aurre egiteko, indar politiko demokratikoei duten ezintasuna adieraziko du. Era berean, hizkuntz zapalkuntza eta desberdintasun sakoneko egoera soziolinguistikoetan (hau da, hizkuntza erabiltzea debekatuta dagoenean), hizkuntz gatazkaren ausentziak, hizkuntz inbasioari aurre egiteko hizkuntz komunitate menperatuak gaitasunik ez duela esan nahiko du. Hizkuntz gatazka behin betiko desagertzeak, beraz, hizkuntz menperatuaren desagertzea adieraziko du.

Arrazoi horregatik, hizkuntz gatazka "galerazten" saiatzen den edozein hizkuntz politika "defendatzaile", ez da hain zuzen ere, hizkuntz normalkuntzaren norabidean joango. Beste hitz batzutan esanda: arriskua ez da, inolaz ere, hizkuntz gatazka, hartzen duen norabidea baizik.

Hegemonia eta, batez ere, inizatiba duen hizkuntza nagusitzen da hizkuntz gatazkan. Azken emaitza hizkuntza menderatua desagertu edo normaltzea izango da.

6.2. Hizkuntz gatazkaren grafikoak

1. egoeran ikusten den esparru edo eremu soziokulturalean, bi hizkuntza edo hizkuntz barietateren arteko koexistentzia gertatzen da. Egoera orekatua da, hizkuntza bakoitzak bere eremua edo bere funtzioak ditu eta ez da inolako gatazkarik sortzen. Hizkuntza standarraren kasua izango litzateke, adibidez, kolokialarekiko normalkuntza egoera batean, edota, diglosia orekatu egoera adiera zuzenean erabilia (liburu honetan erabiltzen den moduan).

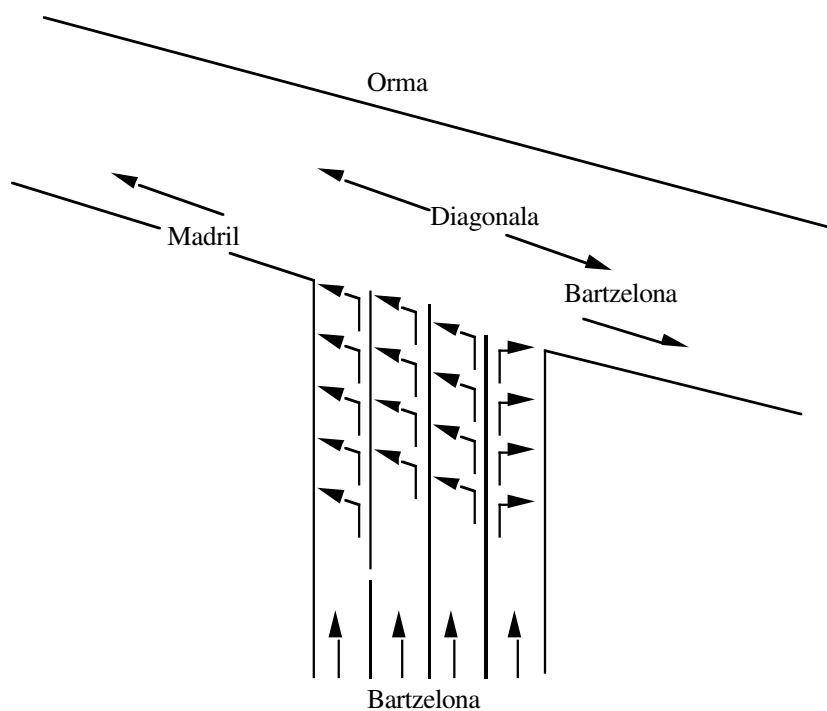
Hizkuntz gatazkarik eza da. 2. egoeran E eta K hizkuntzen eremuak ditugu; E-k hizkuntz domeinua hartu du Kren zati batetan. Momentu honetan, kanpoko hizkuntza batek besteari zegokion esparrua bereganatu du eta, egoera orekatu batean bestearenak izango liratekeen hizkuntz funtzioen edo erabilera esparruaren zati bat hartu. Ebaketa espazio hori izango litzateke, hain zuzen ere, hizkuntz gatazka. 3. egoeran 2.ean hasitako prozesua orokortu egiten da. E hizkuntzak hasieran zuen baino domeinu handiagoa du, eta eskusiboki gainera, orain Eri dagokio oso-osorik (funtzio eta eremu guztiak) hizkuntz gatazkan zegoen eremua. Horrek esan nahi du, esparru horretan dagoeneko ez dela gatazkarik, 2. egoeran Krentzat independente eta eskusibo gelditzen zen esparru bakarrera aldatu dela. 3. egoera horretan K hizkuntzak ez du eskusiboki inolako esparrurik ezta inolako hizkuntz funtziorik ere; gelditzen zaizkion bakarrak E hizkuntzarekin ditu erdibana. Kasu horretan, Kren erabilera osoa gatazkan sartuko da Erekin; azken hizkuntza horrek espazio soziokultural guztia, zirkulo osoa, beretzat bakarrik hartzeko joera dauka: K hizkuntzaren desagertzea izango litzateke (4. egoera).

Gatazka, Kren zati batetik autosufiziente gelditzen zen zati bakarrera pasatzea, pauso erabakiorra da, erabatekoa gatazkaren hedapenerako eta Ek K hizkuntza bereganatzearekin, bai eta gatazka osoaren desagertzea ere (4. egoera).

Grafiko hauek adierazten digutenez, gainera, gatazkarik ezak ez du egoera soziolinguistikoa definitzen: Ez da ez "positiboa" ez "negatiboa", bi egoera oso desberdinei erantzun baitiezaieke: Bai lehenengo egoerari, hizkuntzek beraien funtzio eta hizkuntz esparru propioak dituztela jakinez, bai eta 4. egoerari ere, K hizkuntza desagertzeko zorian dagoela adierazten duenari. Hizkuntza minorizatua normalizatu nahi baldin badugu, beharrezkoa da gatazka ekiditzea, baina alderantzizko norabidean, grafikoek adierazten dutenaren kontrakoan joanez. 4. egoerarantz joan beharrean, beharrezkoa izango da 1.erantz abiatzea. Baina, norabide batean nahiz bestean ibili, hizkuntz gatazka nahitaezkoa da.

6.3. Hizkuntz gatazkaren norabideak

1. irudia

1. irudia. Hiritik irten nahi dudanean nik neuk hartzen dudan Bartzelonako irteera bat adierazten du eskema honek. Grafikoago egitearren, Bartzelonako irteera "Madrilerako norabidea" bailitza marraztu dut, beste aukerak aipatu ere egin gabe.

Bi bide ikusten dituzue: Bata, Bartzelonatik irteteko, Diagonaleko errepidera doan norabide bakarreko Bartzelonako kale bat da. Ikusten duzue, lau karril ditu; horietako hiruk ezkerreko bidera (Madrilerantz) garamatzate, beharrezkoa baita ezkererantz biratzea. Laugarren karrilak, berriz, Bartzelonara garamatza ostera ere.

Kaleko asfaltoaren gainean seinaleztaturik dauden geziei jaramonik egin ez eta zuzen jarraituko bagenu, ormaren kontra joango ginatke.

Madrilera doazen bi karrilek marra etenak dituzte, baina ezkereragokoak marra jarraitua dauka; hor egonda, ezin gara jadanik inolaz ere irten. Beste bietatik aguro irteten ez bagara (eskuinerantz), azkenean ezingo gara handik ere irten, geziek ezkererantz biratzera behartuko gaituzte eta. Eskuinean dagoenetik (marra etenak dituenetik) irten ahal izango gara, baina, oraingoan ere, geziak bukaeran eskuinerantz (Bartzelonarantz) biratzera behartuko gaitu.

Kasu guztietan, zirkulazio arauak behartu egiten gaituzte.

Madrilerako errepidea hartuz gero ezin gara itzuli, bete-betean sartzen gara autobidean. Oso buelta konplexu eta neketsuaren bidez bakarrik aurkituko dugu berriro Bartzelonara itzultzeko modua emango digun irteeraren bat. Beraz, berriro saiaturiko ginatke, berriro hasiko ginatke.

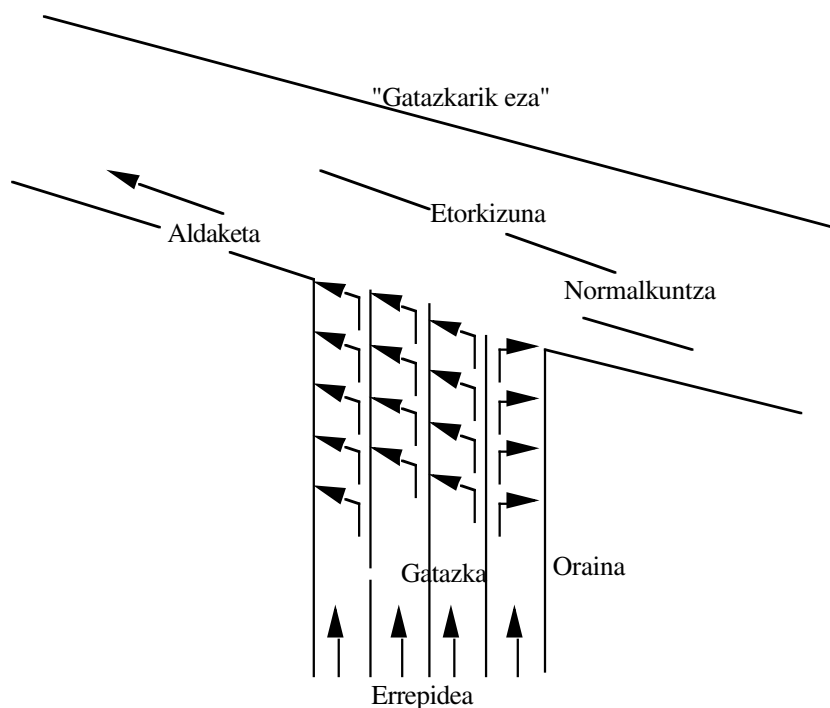
2. irudia. Kale eta errepidearen eskema, hizkuntz gatazkaren eskema bihurtu da; bertan, katalana eta edozein hizkuntza minorizatu daude barneratuta, eta "hizkuntz gatazka" izango litzatekeen norabide bakarreko "kale"tik ibiltzera behartuta daude. Gidariak, hizkuntz ordezkapenera daraman hiru kaleetatik bat, edo hizkuntz normalkuntzara daramana aukeratu ahal izango du.

Jadanik hizkuntz gatazkaren barruan aurkitzen bagara, beti egongo da posibilitate gehiago, erraztasun handiagoa ("kale" gehiago) ordezkapenerako normalkuntzarako baino; hizkuntz komunitate bat minorizatuta egon denean, inertzia joera bihurtzen baita.

Itzul gaitezen eskemara. Aukeraketa ahalik eta agudoen egin beharko da, prozesua ia itzulezinezkoa izan aurretik, ezkereragoko karrilean kokatuz gero horixe gertatuko litzake eta; hala egin dute, hizkuntza gaur egun oroitzapen bezala gordetzen duten komunitate batzuk. Ezkerreko karril horretan, hizkuntz erabileraren arauak (marra jarraitua), guztiz erabakiorrak dira: Ez daukagu ezkererantz bira egiterik.

Erdiko bi kale horietako batetan bagaude, ordea, oraindik eskuineragoko karrilera biratzeko eta hizkuntz normalkuntza prozesua hasteko aukera daukagu. Baina garaiz erabaki behar dugu; kalearen bukaeran erabakiko bagenu, jadanik ezkererantz egiteko adierazten duen seinalearen aurrean aurkituko ginatke, eta dagoeneko, hiriko gehienek

2. irudia

beraien hizkuntza alde batetara utzita izango lukete. Momentu honetan aldatzea, eten gogorra litzateke urteek indartu dituzten zirkulazio arauen eta hizkuntz erabilera araeak; oso ahalegin handia eskatuko luke horrek eta hizkuntz gatazka indartzea ondorioz (beste autoak atzetik datoz eta kalearen alde honetan denek egiten dute bira ezkerretarantz). Ez litzateke maniobra eginezina, baina bai ia suizida.

Baina, normalkuntza prozesua hasteko erabakia (eskuinera biratzea, alegia), gezien alderdira heldu baino lehen hasiko bagenu, karrilez aldatzearen sortuko litzatekeen gatazka askoz ere txikiagoa izango litzateke.

Erdiko bi kaleetariko batean aurkitzeak ez du esan nahi oso egoera soziolinguistiko desberdinean gaudenik. Ezkerretik hasita hirugarrenean bageunde, eskuinerantz biratzeko erraztasun handiagoa izango genuke. Agian katalanaren egoera izango litzateke hori eta, ezkerreko hurrengo karrileko beste nazio minorizatu batzuek baino potentzial soziokultural handiagoa izango luke. Beste batzu, berriz, (hobe izenik ez esatea, okzitaniarrak beraien egoeraz nahiko kontziente baitira) dagoeneko ezkerreagoko karrilean egongo lirateke;

geziak agertu aurretik, biratzea galerazten digun marra jarraituarekin topo egingo lukete horiek.

Hala eta guztiz ere, ezkereragoko karrilean edo erdiko bietan egotea, luzarora ez da erabakiorra izango, hirurek berdin-berdin garamatzate eta Madrilera, hizkuntz ordezkapenera, momentu egokian karrila aldatzen ez badugu behintzat. Ñabardura eta momentu historikoko kontua da hori.

Askotan, gauza guztien ginetik gatazka galeraztearen alde eta gatazkaren aurkako norabidean ibiltzearen alde egiten dituzte proposamenak talde erregionalisten ordezkariak, baina proposamen horiek ezin ditugu eskema honetan sartu. Horrek, zuzen-zuzenean ormaren kontra joatea esan nahi izango luke (gatazkarik eza); marra zuzena hartzea izango litzateke, ez eskuinera, ez ezkerera, moderatuek dioten bezala.

Beste aukera faltsu bat, hizkuntz egoeraren jatorri idealetara itzuli nahi dutenena izango litzateke; horrek, autoa zeharo biratzea esan nahi izango luke, 180 gradutako bira ematea eta, kalean bertan, aurkako norabidea hartzea. Hori, maniobra korapilatsua izateaz gain, guztiz suizida litzateke, kalea norabide bakarrekoa izanik, aurretik datozen autoekin topo egingo baikenuke; oraingoan ere, lehertu egingo gineteke. komunitate linguistikoa ezin dela iraganera itzuli esan nahi du horrek; aurrera jarraitu behar du, horrek gatazka ekarri arren. Etapa historiko konkretuan gaude eta ezin gara garbizaletasunaren "denboraren tunelean" sartu.

Hirugarren aukera faltsua kalean zehar datorren kontrako autoa geraraztea izango litzateke, ordezkapen eta normalkuntzaren arteko hautaketa ez egitearren; hori ere, elebitasunaren, bilinguisten aukera suizida izango litzateke. Badakigu gure norabidearen kontra datorren autoa gerarazteak ez lukeela gatazka desagertaraziko; are gehiago, egoera bilinguistarekin hizkuntz gatazka larriagotu egingo litzateke. Kolpe bakoitza gero eta jasanezina izango litzateke egoera horretan gelditzen den komunitatearentzat; azkenean, beste auto guztiek, komunitatea (autoa), gehiengoaren norabiderantz eramango lukete, hau da, hizkuntz ordezkapenerantz.

Badirudi autoen gidariak har ditzaketen jarrerak arauen araberakoak direla, baina bi zentzutan erabil daitezke: normalkuntzaren zentzuan eta ordezkapenarenean. Autoan dauden jarrerak, ondoko hauek izan daitezke: "borondate onaren" intermitentea piztea (nahiz eta, agian, gidariak bira egin ez), leihotik besoa ateratzea, autoak bira egin dezan errezatzen hastea, edo horretarako gidaria komentzitzen saiatzea. Jarrera indibidual guzti horiek, azken finean, mementu egokian bira egitea edo birarik ez egitea, gidariaren erabakiaren baitan egongo dira. Erabaki historikoa izango da komunitatearentzat.

Hori bai, gidaria pistola batez mehatxa dezakegu, baina azkenengo kasu honetan, ziur izan behar dugu, alde batetik, balak badituela eta bestetik, gidaria hilez gero, geuk gidatzen badakigula.

6.4. Jarrera eta konplexu soziolinguistikoak

Nazio batek okupazio politiko, militar, kultural eta linguistiko luzea jasaten duenean, bere biztanleen defentsa sozial eta psikologikoak desegin egiten dira: beren ohiturak aldatu egin daitezke eta izaerak aldaketak jasan ditzake.

Ondoko hauek dira zapalkuntza politikoaren ondorio batzu: hizkuntz ohitura desleialak; bertako hizkuntza, ezezagunen aurrean erabiltzeko beldurra; eta, herri menperatuen gutxiagotasun konplexua.

Horixe da kataluniar askoren garaitu eta esklabu konplexuaren jatorria; ez dute espainiar okupazioaren tunel luzean inolako argitasunik ikusten. Estatu espainiar edo frantsesa bertan egoteagatik bakarrik, zeharo konplaxaturik bizi dira, hiritar batzu, askatasuna lortzeko inolako aukerarik ikusi gabe. Gutxiagotasun, dimisio nazional eta bizi-herabetasun konplexu egoera iraunkorrean daude murgildurik. Guzti horrek ez die uzten jarrera positibo eta ausarta hartzen; beraz, ez dute inolako laguntzarik emango hizkuntz gatazka desager dadin.

Hizkuntz zapalkuntza indibidualak gainditzeko, beharrezko izango litzateke esklabu eta garaitu konplexua, eta hizkuntz dimisio eta ezintasunaren diskurtsoa alde batera uztea. Beti, eta gainera lotsarik gabe, hiritar nazional, kataluniar izateaz harro sentitzen garela adierazi beharko genuke; gure izaera indartu ezezik, gure hizkuntzan, katalanean, hitz egin beharko genuke beti (Carles M. Espinalt).

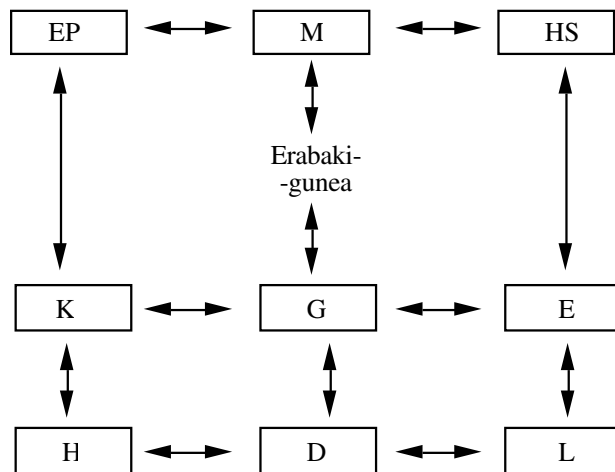
7. HIZKUNTZA AUTOZENTRATUA (ZENTRUAREN GARRANTZIA)

Louis-Jean Calvet-ek, hizkuntz ordezkapenaren prozesu guztiek amankomunean dituzten hiru egoera adierazten dizkigu:

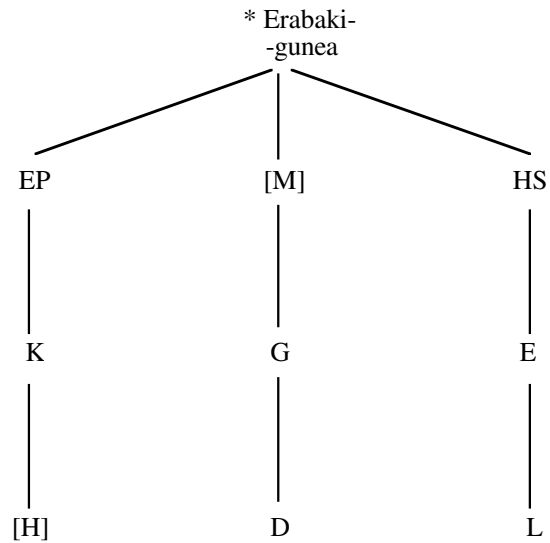
1. Egoera. Militarrak, administrariak eta merkatariak bertara sartzen joango dira (hirietara batez ere) eta atzerriko hizkuntza eramango dute. Talde sozial hegemonikoek kanpoko hizkuntza hori bereganatuko dute, dominazioarekin jarraitu nahi baitute, baita morroi eta tintazorriek ere (haien aginduetara).

Momentu honetan hasiko da Ronald Breton-ek etnia eta nazio menperatuaren (eta beraz, hizkuntzaren) deszentramentua deitzen duena. Aldaketa horren aurrekoa eta ondorengoa adierazten digu grafikoki. Eskema hauek hizkuntza bere tokian kokatzen lagunduko digute, eta baita loturarik gabeko osotasuna dela ez pentsatzen ere. Maila guztiak elkarrekin lotuta daude:

1. Aurreko egoera. Etnia eta nazio autozentratua (normalizatua)*

2. Ondoren etnia edo nazio alienatua (minorizatua)

Etnia, hizkuntz komunitate edo nazio autozentratuaren barne erabaki guneak, gizarteko elementu guztien arteko harremanak eta loturak onartzen ditu; bizitza eta operatibitatea ematen dizkie.

Baina erabaki zentrua kanpora irteten denean, hizkuntza suntsitzeaz gain, elementu sozial guztiek elkarren arteko harremana galdu egingo dute eta kanpoko zentruaren menpean geldituko dira denak zuzenean. Hori dela eta, hizkuntza, gaur ez bada bihar, desagertu egingo da, edo behintzat bide hori hartuko du; gainera, kanpoko zentru horrek kultura materiala ordezkatu eta hierarkizatu egingo du.

2. Egoera. Glotofagiarena da (hizkuntz ordezkapena); hiritik baserri girora pasatuko da eta eskolaren, prentsaren, komunikabideen, soldaduzkaren eta abarren bidez hedatuko da. Menperatuta egongo den hizkuntzaz bakarrik mintzatuko den elebakarrik ez da geratuko.

3. Egoera. Azkena da. Glotofagia bukatuta egongo da, hau da, hizkuntza menperatua desagertuta izango da. Prozesu hori desegiteko era bakarra (hau ere Calvet-ek dioenez) askatasun nazionala da; hau da, autozentramendua (Breton-en arabera) edo kanpoko erabaki gunea barneko erabaki gune batek ordezkatzea.

Artigues-ek dioenez, badirudi dena daukala (egunkari minoritarioa, liburuak, hirugarren kanalea, elebitasunari buruzko ihardunaldiak, kongresuak, elebidun politikoa...). Erabakiak hartzeko azpizentrua lortu izanak satisfakzioa ematen du (gainera horrek ez du

autozentratzea ekarriko). Azpizentruak ez du talde sozial katalanaren elementuak eta hizkuntz taldearenak harremanetan jartzerik lortuko; kontzientzia nazionalaren loeragile papera (Artigues) hartzen du, idolo, estatua papera.

Hori dela eta, zientzia berria azaltzen da: "soziobilinguistika"; elebitasuna defendatzen duen zientzia horren arabera, elebitasuna da komunitate autonomoaren egoera ideiala, berorren bidez "normalkuntzara" bideratuko gara, gaztelania eta katalana elkarrekin erabiliko dira (A. Artigues).

*EP: erakunde politikoak	E: ekonomia
M: metropolia	H: hizkuntza
HS: hiri sarea	D: demografia
K: kultura ez materiala	L: lurraldea
G: gizarte mailak	

8. DIGLOSIA KONTZEPTUA

1959. ean, Charles A. Ferguson-ek idatzi zuen artikuluan erabili zen lehenengo aldiz "diglosia" kontzeptua, zentzu hertsian. Horren arabera, "komunitate askotan, hiztun batzuek hizkuntza bereko bi edo hiru aldagai erabiliko dituzte egoera desberdinetan". Agian, adibiderik argiena hizkuntza standardaren eta dialekto erregionalaren kasua izango da (hizkuntza italiar edo pertsiarrarekin gertatzen dena). Hitztun askok, dialekto lokala etxean (edo familiarekin) eta eremu dialektal bereko lagunekin erabiliko dute; hizkuntza standarda, berriz, beste dialekto batzuetako hitzunekin, edota jendaurrean (...).

Fergusonek zehatz-mehatz definitutako eta koherenteki aplikatutako kontzeptu horrek, Iparrameriketan eta Europan ezezik, ospe handia izan du gure herrian ere. Buru-belarri hasi ziren erabiltzen; dena azaltzeko erabiltzen zen, ezer azaldu eta ulertu gabe, deformatu egin zen eta termino horren kontzeptua erabat aldatu zen.

Idazleak esaten digunez, " artikulu honetan ez da bi hizkuntzen (ahaidetuak ala ez) kasu analogoaren azterketa egin nahi. Bata besteaz baliatuko da komunitate osoan zehar eta bakoitzak ondo definitutako funtzioa izango du gainera".

Egoera soziolinguistiko nahiko finkotzat definitu zuten diglosia. Bertan, hizkuntzaren dialekto nagusietaz gain, oso aldagai edo barietate dibergentea eta kodifikatua ere egongo da, literatura idatzi zabal eta errespetatuaren ibilgailua izango dena. Aldagai hori heziketan erabiliko da, hizkuntza idatzian eta mintzaira formalean batez ere, baina komunitateko sektoreak ez du elkarrizketa arrunt edo kolokialean erabiliko.

Ferguson, adibidez, Suitza alemaniarrean duten egoeraz aritu zen. Bertan, alemaniar standardak goi-mailako edo hizkuntza formalaren funtzioak betetzen ditu; alemaniar suitzarra, berriz, hizkuntza kolokiala izango da. Grezian ere hizkuntza formalaren funtzioak hizkuntza klasikoak betetzen ditu; mintzamenerako, aldiz, grekera bakarrik erabiltzen da. Beste herri batzutan, adibidez, antzinako arabiar literarioa da hizkuntza formala, baina hizkuntza arabiar lokalak erabiltzen dira kolokialki.

Ferguson-ek, adibide hauek zabaldu egin zituen, bere lehen artikuluan aipatutako kasu "analogo"etaz arituzean. Bere ustez, komunikazio formalean, familiaren artean eta kolokialean goi-mailako barietatea (goikoa A) erabiltzen baldin bada, egoera "diglosikoaren" aurrean aurkitzen gara.

Egoera horietan bakarrik erabil daiteke, koherenteki, "diglosiaren" lehenengo kontzeptua, bestela norabidea galdu eta nahastu egingo gara.

8.1. Diglosia: gaizki-ulertzeak sortutako nahasketak

J. Fishman soziolinguistak, urte batzu beranduago, "diglosia" kontzeptuaren kontzepzio berria deskribatu zuen, "elebitasun" egoera batzurekin erlazionatua. Kontzepzio hori, onartu, zabaldu, interpretatu eta berrinterpretatu egin zuten beste autore batzuk, Ferguson-en hasierako "diglosia" kontzeptu hura desagerterazi arte.

Fishman-ek, gizarte posibleen lau oinarrizko egoera bereiztu ditu:

1. Diglosia eta elebitasuna (adibidez: Suitza alemaniarra).
2. Elebitasunik gabeko diglosia (adibidez: 1. Gerra aurreko aristokrazia europarrak; tsar-ek frantsesa erabiltzen zuten euren artean...)
3. Diglosiarik gabeko elebitasuna (adibidez: gune industrialetako etorkin taldeak).
4. Ez elebitasunik ez diglosiarik (adibidez: isolatuta eta ia hilda dauden komunitate txikiak).

Planteamendu hori, eskematikoegia izateaz gain, oso azalekoa ere bada. Badirudi, hizkuntz komunitateak beti izan direla elebidunak edo diglosikoak; egoera sakabanatu eta ezberdinak nahasten dira, arazoaren sakonekoa eta mamia adierazi gabe.

Eskematismo horien aplikazio eta bilakaeren ondorioz, autore kataluniar batzuk, horien artean Vallverdú-k, "diglosikotzat" hartu dute egoera kataluniarra, hitzaren zentzu osoa kontutan hartuta (GEC-Diglossia delakoa) ondoren bere baieztapen ñabardurak sartu badizkie ere. M. Strubell ere horien artean kokatuko da, "Gaur eguneko egoera linguistikoa, guztiz diglosikoa" lanarekin (Llengua i Població), eta baita beste asko ere. Beste adibide bat, "Katalana helduei nola irakatsi" (86, Iraila) aldizkariko mahainguruan aurki daiteke.

Baina nahasketa gehien sortu duen autorea Ninyoles izan da; berak dioenez, katalan herrien egoera zeharo diglosikoa da eta substituzio linguistikoarekin nahasten du. Beranduago azaldu diren idazle asko, nahasketa hartan oinarritu dira katalanaren egoera diglosikoa kualifikatzeko. Planteamendu horien kontraesanak direla eta, "erabateko diglosiaz", "diglosia partzialaz", eta "diglosia bikoitzaz" hitz egin dute. Guzti hori,

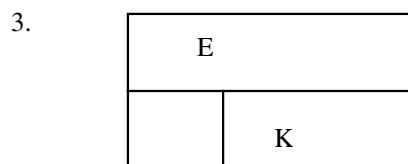
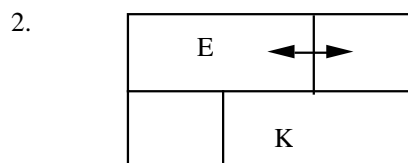
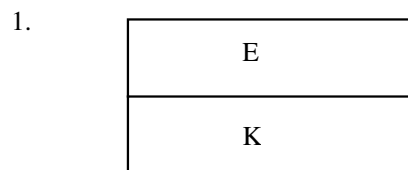
"diglosia" kontzeptuaren desbideratzea izango da, bere zentzua ere galtzerainokoa. Ikus dezagun Sánchez Carrión (Txepetx) autore euskaldunak adierazten duena.

Berak dioenez, hiru "diglosia" moeta egongo lirateke:

1. Semidiglosia, pseudo-diglosia edo endodiglosia: Ferguson-en kontzeptua.
2. Diglosia partzial, funtzional edo exodiglosia: gutxiengoaren hizkuntza desnibelatuta egon, baina bakoitzak hizkuntz erabilera osoa duenean (Belgika).
3. Erabateko edo eskualdeko diglosia; hizkuntzetatik batek bakarrik hizkuntz funtzio guztiak betetzen dituenean.

Planteamendu horiekin ikus dezakegunez, hasieran aipatzen genuen kontzeptuan diglosia zena, orain ez da (pseudo-diglosia), eta diglosia ez zen hura, oraingo honetan benetakoa diglosia da (totala)

Lluis V. Aracil-en ekarpenetan oinarritzen baldin bagara, nahasketa horiek errez (eta pedagogikoki) konpon ditzakegu.

1. Lehenengo irudia diglosia egokiaren eskema da. Laukizuzenaren erdia E hizkuntzak (espainierari) dagokio eta beste erdia Kri (katalanari). Bakoitza eremu eta funtzio desberdinetan erabiltzen da eta ez da inolako arazorik egongo ez eremuen aldetik, ez funtzioen aldetik; osagarriak dira, ez diote elkarri lurrrik zapaltzen.

2. eta 3. egoeretan, ordea, oreka eten egingo da, diglosia apurtu egingo da. K hizkuntzan, aurreko eskeman (1) Erenak ziren eremu eta funtzioak bereganatuko ditu (2). 3. egoeran, Ek lehen Krena bakarrik zen eremua hartuko du. Zergatik ote dabilta burubelarri, desberdinak diren bi egoera "diglosiatzat" jotzen? Horrekin lortuko duten gauza bakarra jendea nahastea da, edozein egoera soziolinguistiko hitz magiko bakar batez adierazi nahi dutelako: "diglosia" z. Horrela, dena azaltzen saiatuko dira, ezer konkreturik argitu gabe. Zorrotz jokatu nahi badugu, diglosia kontzeptuaren hasierako zentzu lehenengora, jatorrizkora itzuli beharko dugu.

Hizkuntz ordezkapen prozesuaren diagramen bidez ere, ikus dezakegu. Ondorengo bi kasu hauetariko edozein izango litzateke "diglosia".

1.

	Formala	Informala
Katalana		X
Gaztelania	X	

2.

	Formala	Informala
Katalana	X	
Gaztelania		X

Baina, katalanaren gaur egungo egoera ondoko hau da:

3.

	Formala	Informala
Katalana		X
Gaztelania	X	X

Hau da, 1. eta 2. kasuetan katalanak eta espainierak hizkuntz funtzioak elkarren artean banatuko dituzte; Ek Formala bakarrik edukiko du eta Kk Informala bakarrik. Joan den menderate katalanak izandakoa adieraziko du 1. egoerak: espainiera hizkuntza

nagusia zen, egoera eta eremu formaletan erabilia; katalana, berriz, hizkuntza kolokiala zen, herriarena, eremu eta egoera informaletan erabiltzen zena. 2. egoera, berriz, zeharo hipotetikoa izango da; hizkuntza bakoitzaren funtzioak trukatuta izango dituen: katalana egoera formaletan erabiliko litzateke eta espainiera, aldiz, egoera eta funtzio informaletan. Argi dago hori ez dela inoiz katalanaren egoera izan, baina 1. egoerakoaren kontrako diglosia mota bat adierazteko balio du, eta hori bai, hori benetan gertatu da katalanaren historian.

3.a, diglosiarik gabeko egoeraren adibidea da, bietariko hizkuntza batek (oraingo honetan espainierak), bi eremu hartzen baititu. Hizkuntza hori oinarritzko funtzio guztietan erabiliko da, formalean eta informalean; bestea (katalana), ordea, informalean bakarrik, eta formalean partzialki baino ez.

Hitz gutxitan esanda, integrazio soziolinguistikoaren formula ez da "diglosiarekin" nahastu behar; azken horretan, bi hizkuntza (edo barietate dialektal) osagarri dira elkarrekiko, estilo espezializatuak bailira jokutzen dute beraiei dagokien maila soziolinguistikoaren barruan. Arrazoi horregatik, "diglosia", hierarkikoa izan arren, orekatua ere bada eta guztiz egonkorra ere izan daiteke. Egoera bat, ordea, zeharo desorekatua eta ezegonkorra izango da, hizkuntza baten funtzioek beste hizkuntza batenak bereganatu eta garaitzen dituenen. Bata, eremu batzutan bera bakarrik erabiltzeaz gain, bigarrenarekin batera ere erabiliko da beste eremu batzuetan. Hau da, bata ezinbestekoa (beharrezkoa) izango da eta bestea, seguraski, beharrezko ez izatera helduko da. Horixe izango da hizkuntz ordezkapena.

9. STANDAR LINGUISTIKOA

Joan den mendean zehar eta mende honen hasieran «literatur hizkuntza» deitu izan zaio geroago «hizkuntza standarda» deitzea erabaki dugun horri, hau da, hizkuntza landuari, esparru formaletan erabiltzen denari, eta «literatura» esparru horietako bat besterik ez da.

Aniztasun erredundanteak, alferrikakoak eta antiekonomikoak deuseztatu, eta tonu, ñabardura eta tokiko irtenbideak batu dituen da nazio hizkuntza.

Sarri hizkuntza landua goi-mailen edo berauetako sektore nagusi baten hizkuntza izan da. Standard asko eta asko hizkuntza horretatik abiatuz eraiki dira, botereak xedatu egiten zuen...

Baina, gaur egun standarda hizkuntzaren forma kodetua da, hizkuntz komunitateak onartzen duena eta beronentzat eredu dena.

Standardak ondoko ezaugarri multzoa eduki beharko du: egonkorra izan beharko du benetan kodetua izango bada, eta aldi berean nahikoa malgua, kultur aldaketen ondorioz sortutako aldaketak beregain hartu ahal izateko. Adierazpen intelektual zehatz eta zorrotza ere posible egin behar du eta kontzeptu abstraktu eta zientifikoak lexiko zehatz eta gramatika landuaren bidez adierazi ahal izateko balio izan behar du.

Standardaren funtzioak ondokook dira: hizkuntz komunitate osoko kideen arteko uztardura gauzatu eta dialektoak batzea. Hizkuntza bera aldameneko beste hizkuntzetatik independente izatea eragiten duen funtzioa ere garrantzitsua da, tarteketa edo hizkuntz ordezkapen fenomenoak gertatzen direnean, bereziki.

Standardak prestigioa eduki behar du beste standard linguistikoaren aurrean. Eta azkenik, erreferentzia-marko izango den araudi kodetua eduki beharko du, beronetan standardaren hizkuntz koherentzia neurtuko delarik. Standardarekiko jarrerak hizkuntz leialtasunezkoak izan behar dute, edo beti eta edonon hizkuntzaren erabileraren beharraz eta garrantziaz kontziente izan behar dute, standardaren aldeko jarrera militantea komunitateak beregain hartua, eta nazio jarrera, beste hizkuntza menperatzaileek bultzatzen

dezaketen lokalismoa eta dialektalizazioa gainditzeko bide gisa ulertua. Standarda komunikazio osagai preziatuena bilakatzen da hizkuntz komunitateko kide guztien artean, eta bai eta kanpoarekiko ere.

Erakunde politikoaren bitartez, mass medietan, irakaskuntzan, literaturan, ikerkuntzan, eta abarretan erabiltzen den hizkuntza bilakatzen da standarda. Begi bistako ezaugarrietako bat, hizkuntz irtenbideak hizkuntz sistemen barruan aurkitu behar izatea da, eta ez besteren hizkuntzen sistema linguistikoetan, erdal eragina, ñabardurekin, onartzen bada ere. Askotan, bertako elementua erraztasun nahikoarekin heda daiteke hizkuntz eremu osora, aldameneko hizkuntza «boteretsuetara» jo beharrik izan gabe.

Gaur egun, mass medien, irakaskuntzaren eta ikusentzutekoen eragin ahalguztiduna dela bide, hizkuntza kolokialak hizkuntza standardaren eredura hurbiltzera jotzen du nabarmenki, maila garatuagoko herrialdeetan bereziki, ezaugarri dialektalak ere desagertuz. Haatik, mintzaira berriak ere agertzen dira, hitz egiteko era berriak, sektore baztertuen edo gazteen arteko argotak, zenbaitetan hizkuntza menperatzaileen eraginaren baitan. Gure kasuan: ingelesa, espainiera eta frantsesa.

Standardaren eraikuntzan kontuz ibili behar da eredu arauemaile hertsiegia erabiltzearekin eta era pedagogikoan ihardun behar da, «egoki», «desegoki», on, txar bezalako terminoak hizkuntzaren aberastasunean, argitasunean oinarritzen diren proposamen alternatiboez ordezkatzuz, baina, beharrezko bada, bai eta hizkuntza moderno eta independentearen erabakiortasunean oinarritzen direnengatik ere.

Hizkuntz finkapena standardari aplikatu behar zaio, egokitasun, garbiketa (zuzenketa edo orrazketa) erizpideak zenbait erabilera esparrutan aplikatu behar dira. Hizkera kolokialari zuzenki aplikatu dakizkiokeen arauak xedatu behar badira ere, berez, ez da beharrezko aldaketa handirik sartzea. Pentsa dezagun kolokiala zeharka ere aldatuko dela, standardaren bitartez eta beronen eraginaren ondorioz.

Kolokiala eta standarda hertsiki bereiztea ez da batere atsegina: hizkuntzaren erabateko eta bat-bateko garbiketak bi bariatateak negatiboki bereiziko lituzke. Bestetik, erabateko perfekzioa ez da posible inguruabar soziolinguistikoak negatiboak direnean. Hizkuntz garbiketa mailakatu eta partziala izatea beharrezko gertatuko da.

«Egokitasun» eta «desegokitasun» bezalako terminoak erlatiboak dira (Aracil), eta arauak, kasuei aplikatu dakizkiokeen neurrian dira arau. Horrexegatik, zenbaitzuk hainbeste gaitzesten dituzten «kultismo», «arkaismo» edo «dialektalismo» terminoak, hala nola beste hainbatek (lizentzioso-garbizaleek) gaitzesten dituzten «arruntkeria», «hizperri» edo «erdarakadak», termino erlatiboak dira; balio absolutua ematea zentzugabea litzateke.

Desbideraketa bada ere, horrek ez du esan nahi derrigorrez hizkuntzaren «akatsak», «ajeak» edo «endakatzeak» direnik. Jakin egin behar dugu arauak norabidatzen laguntzeko balio dutela, zigortzeko edo saritzeko baino areago.

Gramatika arauemailea ez dugu normalkuntza prozesuaren amaiera gisa ikusi behar, errealitatearekiko koherente den beharrezko hasiera gisa baizik.

Argi utzi behar da hizkuntza ez dela gauza itxi bat, baizik eta badirela hainbat hizkuntz erregistro eta maila, berauetan irtenbideak komunikazio egoerekin bat datozelarik.

Badia i Margarit-en eritziz, egungo katalanean oinarrizko lau erregistro egon beharko lirateke:

- a) Literatur hizkuntza.
- b) Idatzizko hizkuntza garrantzigabea (prentsa, publizitatea, gutunak).
- c) Pertsona kultuek erabiltzen duten hizkuntza (eskolaren eragina).
- d) Hizkuntza herrikoi edo arrunta (gaztelaniazko forma desegoki eta kalkoduna).

Haatik, zatiketa hori nahikoa eztabaidagarria da, hizkuntza «garrantzigabea» deitzen den horrek garrantzi handia duela kontutan hartzen badugu: prentsak edo publizitateak guregan eragin izugarria du. «Pertsona kultu» terminoa ere oso lausotua dago.

Vallverdú-k hiru maila proposatu zituen:

- a) Literatur hizkuntza: Olertia, elaberria, antzertia, literatur saiakera, eta abar.
- b) Hizkuntza idatzi landua: Literatura zientifikoa, erudikzioa, historiografia, kritika ez-kreatzailea, eta abar.
- c) Hizkuntza idatzi herrikoia: Inguruabar jakinetako eta informazio orokorreko idazkiak, publizitatea, eta abar.

9.1. «Garbizaleak» «lizentziosoan» aurka

Hizkuntza menperatzailea herrialdeko hizkuntzaren erabilera arruntean tarteratu den hizkuntz komunitateetan, zenbaitetan, erabili behar den hizkuntz ereduari buruzko polemikak gertatzen dira, gogoragoak edo biguinagoak, esparru formaletan batipat.

Garbizaleek «liberalenei» aldameneko hizkuntza menperatzaileetatik hartzen dituzten sintaxi kalkoak aurpegiratzen dizkiete eta hizkuntz askatasun handiagoaren aldekoek gehiegizko hizkuntz zainetak leporatzen dizkiete, eta hizkuntza «garbiari», mugiezinari edo artifiziosuari hizkuntza aldakorrago eta zabalagoa kontra jartzen diote.

Batzuek gramatikaren aurkako jarrera iheskariak sustatzeaz akusatzen dituzte besteak eta berauek garbitasuna gordetzea eskatzen dute garai hobeen zain. Beste batzuk bi muturretatik urrunkide den hirugarren bidea hautatzen dute.

Batzuak eta besteak, egoera soziolinguistiko anormalaren ondorio, «biktima» dira, beronetan, esparru egokietan standarda erabiltzeko zailtasun edo ezintasunak hainbat eta hainbat kasutan lekuz kanpo erabiltzea baitakar, edo bai eta, aitzitik, eredu standarda zein den zalantzan jartzea ere, «kultuegia» dela esanez. «Kultismoaz» eta «arruntkeriaz» hitz egiten dutenak askotan ez dira konturatzen hori ez dela kontserbadurismo edo hizkuntz progresismo arazoa, bi alderdiak baldintzatu eta standardaren aurrean elkartasun eta batasun soziolinguistikoetan oinarritutako irtenbideetara iristeko beharra maskaritzen duen interferentzia edo hizkuntz menperakuntza kontua baizik.

9.2. Katalan "heavy" a katalan "light" aren aurka?

Hizkuntza aztertzean, bi alderdi bereiztea komeni da: "Sistema", alderdi lexiko, sintaktiko, morfologiko, fonologiko edo gramatikalen azterketa gisa ulerturik, eta hizkuntz "erabileraren" alderdia eta beronek gizartearekin eta hizkuntz komunitatearekin duen harremana.

Ideialismo hutsa da hizkuntzei buruz sistemaren ikuspegitik hitz egitea, erabileraren azterketa baztertu eta ondorioz botere politiko eta sozialaren eragina ere alboratu izan da.

Hizkuntzak kontrol politikoaren menpe dauden heinean, hizkuntzalaritza politikaren alor bihurtzen da: Horregatik, botere ezarriarentzat ez da aski hizkuntz erabilera kontrolatzea, eta hizkuntz sistema ere kontrolatzen saiatzen da, gramatikaren eta hizkuntzalaritzaren baitan bildutako teoriaren multzoa hain zuzen ere.

Honela bada, Galizian galego-portugesara (1) hitz egiten den lekuan botere espainola guztiz interesaturik dago galego eredu erabat espainolizatua sustatzen; Kataluniaren hegoaldean (Valentzia Herrian) eta Ipar Katalunian, katalan standard arruntetik bereizitako hizkuntz sistema indartzen saiatu dira bertako botereak; eta Erdialdeko Katalunian, hainbat intelektual antinazionalistek espainieratik hurbilago dagoen katalan eredu bultzatzen dute, "light" izendapenaren azpian maskaraturik.

---

(1) Ikus A.P. Gil Hernández, "O correlaciomento diglósico é condição de normalidade". III. Soziologia Biltzarra. Donostia, 1.989.

Hizkuntz ereduaren alorrean Ernest Sabaterrek nahikoa definizio argia eman du: ez "heavy" a ez eta "light" a ere: Katalan modernoa. Baina, esan dudan bezala, arazoa ez da eredu kontua, baizik eta, estatu, menperakuntza politiko, hizkuntz kontrol eta hizkuntz erabileraz gaindi eredu horrek sortezaten dituen ondorioetan dago gakoa: Katalanaren eredu sintaktiko, morfologiko, fonetiko eta lexikoaren espainolizazioa eta araudi tradizionalaren aldekoen arteko norabiderik eza.

Katalanari buruzko benetako eztabaida ez da bere egitura arazoei buruzkoa, menperakuntza politikoari buruzkoa baizik. Lehena bigarrenaren ondorio da. Zuhaitzek basoa ikusten utzi behar digute. Hizkuntz normalkuntza gure herriaren askapen prozesuarekin uztarturik dago.

Laburbilduz, katalan "heavy" a eta katalan "light" aren arteko fikziozko borrokan hizkuntza menperatzaileak irabazten du, estatuaren hizkuntzak.

Argazkilaria: Jose Valdery

9.3. Katalanaren standardizazioa (eta edozein hizkuntzarena).

Katalanaren standardizazioa hankamotza izango da eragiketa hautatzaile hertsienetara murrizten bada, egokitasun hutsa desegokia da adierazpen beharrak betetzeko inolako

standard katalan (nahikoa) gai denik ez dagoen testuinguru historikoan, dauden baliapideak positiboki aberastuz, hedatuz eta garatuz sortzen ez den bitartean (Aracil).

Beste hitzetan esanda, standardizazioa ezin dela hizkuntz finkapenera murriztu adierazi nahi du horrek.

Standardizazioa ez da barbarismo zerrendak beren forma egokiarekin aurkeztea; hizkuntza desberdintasunen zerrendara murriztea litzateke hori.

Hizkuntza kanpoko erreferentziguneari, beste hizkuntzari, menperatzaileari kontrajarriz ulerturik aurkeztea litzateke hori. Eta azken finean, horrek, hizkuntza erreferentzigunearen, beste hizkuntzaren dialekto izatea ekarriko luke. Aitzitik, standardizazioa hauxe da: 1, finkapena: Bereiztea, ordenatzea, berauek baitira gramatiken ordezkotako eragiketak, eta 2, lantzea: Egin, garatu, berau baita gizarte osoak soziolinguistikaren orientabidearekin egindako lehen mailako eragiketa.

Arauk emate (standardizazio) horren norabide bikoitz horrek hizkuntzaren barne aniztasuna aldatu egingo du. Finkapen prozesuarekin, aniztasuna (funtsean dialektala) «erredundantetzat» hartzen da eta sakrifikatu egiten da koherentziaren edo erregularitasunaren mesedetan. Elkarretaratze eta bategite prozesua da. Bigarren norabidean, aldiz, lantzearen bidez hedapen eta aberaste prozesua nola gertatzen den ikusi ahal dugu, horrek hizkuntz egitura garatu eta barne aniztasun funtzionala nahitaez handitu egiten duelarik.

Finkapenak, funtsean, ortografia, morfologia, lexikoa eta sintaxia eragiten ditu, eta lantzeak, berriz, lexiko bereziak eta sintaxi konplexuagoa aberastu eta hobetu egiten ditu. Finkapena eta lantzea bi norabide osagarri dira, aurkako direlako. Horregatik, zenbaitetan gatazkan sartzen dira, interes eta pentsamolde desberdinetako gizarte sektoreek lehentasuna ematen badiete.

Katalanak izan zuen nolabaiteko lantze maila, katalanaren sustapen kualitatibo gisa, beraren aukeren garapen eta aberaste gisa ulerturik, 1.880-1.910 bitartean gramatikaren finkapena gertatu aurretik.

Hain zuzen ere, iharduera ekoizleen prozesuaren baitan egiten da beti finkapena, nolabaiteko ekoizpen bolumena egina dagoenean. Demagun, esate baterako, gramatikazko edo beste mota bateko edozein erregela edo arau, inolako kasuri aplikatu ezin bazaio ez-operatzailea izango litzatekeela.

Gameluei Valentziako hirigunetik barrena pasatzea debekatzen dien zirkulazio seinalea zentzugabeko litzateke...

Egoera eta iharduera desberdinetan gertatutako katalanaren erabileraren hedapena aztertzen badugu, lexikoaren eta sintaxiaren koerlaziozko garapenaz ohartuko gara.

Esate baterako, barbarismo deritzaten iragazketa edo interferentzien arazoa aztertzen badugu, frantsesetiko hitzak ingelesera masiboki sartu zirela konturatuko gara, frantsesak bereganatuak zituen esparruetara ingelesa sartzera zihoanean. Honela bada, katalanez praktikatutako diskurtso generoen multzoa oso murriztua egon izanak, ordura arte hizkuntza menperatzailean bakarrik esandako gauzak esaten hasi bezain laster, eragin izugarria izan du. Katalanezko mass medietako zuzentzaile eta langileen eta agintari arauemaileen arteko azken aldi honetako arazo eta gatazkak horren ondorio dira.

Aracilekin jarraituz: katalana lantzeak izugarritzko egitura berri multzoa ekarri du, hizkuntz komunitateak normalki bere historia egiteko prozesuan sortzen dituenak. Baina emankortasun hori ez da hizkuntzaren berezko potentzialitatea, hiztun komunitateak egiten duen praktikaren edo erabileraren arabera balizkotasuna baizik. Katalanaren trebetasuna edo azkartasuna hiztunek daukatenaren arabera da.

Hizkuntzaren gutxiagotasunaz hitz egitea beraren bikaintasun eta bertutez hitz egitea bezain zentzugabeko eta erretorikoa da. Egiten den erabileraren baitan bakarrik dago.

Hizkuntzaren erabilera hedakorrak beraren barne egituraren garapena dakar eta erabilera mugatzaileak berriz uzkuradura, pobretzea edo atrofia (erabiltzen ez den makinarena bezala...). Honela bada, hizkuntza desagertzen denean, hizkuntza menperatzaileari erantsitako osagai solteak (substratua) bakarrik geratzen zaizkigu.

10. DIALEKTOAK ETA STANDARDA

Hizkuntz erreformaren garaian Fabrak erdialdeko katalan deritzanaren alde eginiko hautaketa, egokia izan zen arrazoi geografiko, demografiko, soziokultural (eta politikoengatik). Haatik, aukera horrek ez dakar ez aldaera dialektalen ezabaketa, ez eta irtenbide alternatibo desberdinen aukeraren ezabaketa ere.

Zenbait egilek parastandard («roselloera», «balearrera» eta «valentziera») erregionalak daudela defendatzen dute, baina kontutan hartu behar da parastandard horiek egoteak nazio standardaren eraikuntza oztopa dezakeela. Planteamendu hori erregioakako espainiar zatiketa politikoan oinarritzen da eta ahaztu egiten du, esate baterako, ipar-mendebaldeko edo ipar-ekialdeko aldaera, eta zaku berean sartzen du «valentziera» osorik, bi erregio politikoaren artean dagoen erregio aldaera ahaztuz: «lau probintzia kataluniarretako autonomi elkarte» eta «Valentziako autonomi elkarte», eta abar.

Hizkuntz ordezkapenaren estrategia inperialistaren baitan, azpijoko zatitzaileen, hizkuntza menperatuaren batasun soziolinguistikoaren hausturaren sustapena osagai garrantzitsua dela kontutan hartu beharko litzateke.

Standarda lautan zatitzea arrisku bereziko da arrazoi guzti hauengatik, eta benetako zatiketaren islada ez izateaz gain, (gogora ditzagun: «lleidatarrak» eta «bartzelonarrak» zaku berean, eta Alcanar eta Vinaros-ekoak «parastandard» desberdinetan) alferrikako eta inkoherente bilakatzen da eta ez du balio inongo kausa normalizatzailetarako.

Batasun soziolinguistikoaren haustura ildo horretatik, hizkuntza berarentzat izen «erregional» desberdinak erabiltzen dira. Katalanari «valentziera», «balearrera», «roselloera», «lleidera» edo «fragati», eta abar direlakoak deitzea, suizidio politikoa da, edo azpijoko zatitzaile-separatista.

Hortik hizkuntza desberdinak direla defendatzera, ez dago urrats bat besterik, hain zuzen ere, mito bilinguistaren defendatzaile direnek dagoeneko eman dutena (1).

---

(1) Hori, esaterako, adierazita geratu da katalanezko hiztegi baten argitarapen manipulatuan. Ikus nire "Censura d'un diccionari català" artikulua, Escola Catalana, 1.990.eko urtarrila. Baina, badirudi denborak bakarrik erakutsiko duela argiago aukerarik egokiena zein den.

Bestalde, gai honekin zerikusia duen beste alderdi bat ere kontutan hartu behar da: katalan standarda idatzizko aldaera soila izan da duela gutxi arte, baina katalana ikus-entzuteko komunikabideetan (telebistan, zineman, irratian, bideoan) pixkana-pixkana, baina neurri batean modu erabakiorrean (iragandako garaien aldean) sartzen hasteak, mahai gainean jarri du katalan standarda ahoskatzeko era egokia lehenbailehen erabakitzea. Horregatik, ez da nahikoa arau ortografikoekin. Ebakera dialektal kopuru oso murrizta egokitzen hartzea litzateke alternatiba posibleetako bat. Beste bat ebakera dialektal bakarra aukeratzea izango litzateke, kataluniar telebista egiten ari dena, antza.

10.1. Dialektoarteko komunikazioa eta standarda

Zenbait barietate dialektal jakinen aurkako aurreritzi negatiboak dituzten jarrera soziolinguistikoko guztiak desmaskaratu eta arbuiatzea nahitaezkoa da. Horrela bada, «harrigarri» dirudien barietate dialektalen bat ez ulertzeko joerak, barietate horren eta aurreritzi soziolinguistikokoak dituen hiztunaren artean dauden parekotasunak aurkitzen ez saiatzea dakar: ez dago ikusi nahi ez duena baino itsuagorik, ez eta entzun nahi ez duenarena baino gorri okerragorik ere.

Dialektoarteko komunikazioan hiztun bakoitzaren aldetik «elebitasun pasiboa» hautatzea aholkatzen digu Aracilek: bakoitzak bere aldaera erabiltzea, batak besteari ulertzen baitio. Hain zuzen ere, horixe izan da azken urteotan ohizko praktika, herrialdearen erdialdeko eta iparraldeko jendeak hegoaldeko eta irletakoeekin dituen harremanak ugaltu egin baitira.

Haatik, teorikoki, desberdintasun dialektala handia denean erabil daiteke standarda. Kasu hauetan hizkuntza menperatzailea erabiltzeak oso ondo adierazten du zein den hiztunen hizkuntza alienazio maila, baina kontua da askotan gertatzen dela, batipat solaskideak «erregio» politiko (autonomi elkarteak, hemen) desberdinetakoak direnean. «Alternatiba» hau eta ezezagunen (ezezagun aberkideen) artean hizkuntza menperatzailea erabiltzea bat eta bera da, horrela hizkuntza menperatua bata bestearengandik hurbil dauden dialektoetako hiztunen artean, ezagunen artean edo bertako barietate dialektala mintzo duten hiztunen artean bakarrik erabiliko litzateke.

Esate baterako, herrialdeko erdialdera (Printzerrira) joaten direnean beren hizkuntza uztera jotzen dute «valentziarrek», beraien bizilagunekin (beti) erabiltzen dutena izan arren, eta alderantziz, erdialdeko katalanak herrialdeko hegoaldera joaten direnean gauza bera egiten dute.

Norberaren hizkuntzaren uzkurdua horrek hizkuntza meneratzailearen tarteketa adierazten du eta katalan hizkuntz komunitateak gero eta zatikatuago egotera jotzen du, beren arteko komunikaziorik gabeko aldaera lokalez osatutako artxipelago izatera murrizteaz mehatxu eginez.

Ondorio gisa, dialektoarteko komunikazioa hiztun komunitatearen kohesio soziolinguistikoari uztartuta dagoen lehen mailako helburua dela baieztatu genezake. Komunikazio hori posible egingo duten formulak ez dira ez hizkuntza uztea, beste «nagusiago» bat tarteratzeagatik, ez eta bidialektalismo aldebakarra ere, hau da, nagusitzat edo «handitzat». (Kataluniako kasuan, esaterako, bartzelonera) jotzen den aldaera dialektalaren erabilera; aitzitik, bidialektalismo pasiboa indartu behar da, hots, hiztun bakoitzak bere aldaera dialektala erabiltzea, bai eta beharrezko egiten denean standard katalana erabiltzea ere.

10.2. Heziketa eta aniztasun dialektala

Hizkuntz komunitateak aniztasun dialektalari dagokionez erlazio eta kontsiderazio eredu desberdinei jarraiki izan zaizkie. Horrela, bada, alemaniar eta italiar komunitateek dialektoak badaudela aitortu dute, aldiz, frantsesak eta gaztelarrak ezikusi egin dute barne barietateen aurrean, politikoki menperatzen zituzten hizkuntzekiko zeukaten itsumen inperialista-linguistikoak eraginda agian.

Baina, kontutan hartu behar da eredu frantsesa eta gaztelarra ziur aski ez direla aplikagarri katalanaren kasuan, frantsesa, espainiera, eta gaur egun, ingelesaren, gizarte kataluniarraren goi-mailetan sartu denaren aurrean, standard katalanaren erabilera urria eta ezaskia dela bide.

Aracilek dioenez, aniztasun dialektalarekiko jarrera negatiboa "tik" anormala da, arrazionalki justifikaezina eta sozialki kaltegarria.

Standardak ez dituela gainerako aldaerak ezabatu behar ulertu behar da, bizikide izan behar dutela aitzitik, osagarri izan beharko dute eta ez baztertzaille.

Horrela, bada, heziketa arloan ondoko eskeman oinarritu beharko ginateke:

Etapa maila	Hizkuntz barietatea (dialektala)	Erabilera
lehen mailakoa	bertakoa	tresna (orokorra)
goi-mailakoa	standarda	aztergaia (berezia)

Hasiera batean, bertakotzat hartzen dugun barietatea, ama-hizkuntzari, hizkera kolokialari edo ikasleen eskualdeko edo erregioko zerro dialektalaren aldaerari dagokion barietatea ere izan daitekeena, hasiera batean irakaskuntzako tresna orokor (erabil hizkuntza) gisa erabili ahal izango da eta standarda aztergai berezi gisa erabiliko da, baina irakaskuntzako tresna orokor gisa ere erabil daiteke; gainera, bertako barietatea lehen mailako irakaskuntzan tresna gisa erabiltzeaz gain, aztergai berezi ere bilaka daiteke.

Horrek ez dakar taularen zuzenketarik; heziketan jarraitu beharko litzatekeen orientabide orokorra ikusteko balio digu taulak, hizkuntz aniztasun dialektalari dagokionez. Baina, inolaz ere ez gaitu puntu honen estudiora mugatu behar; ikasleek standarda ikastea, ezagutzea eta erabiltzea nahitaezkoa da. Are gehiago, bertako aldaera irakasteak standarda ikasteko tresna bilakatzen bada bakar bakarrik du zentzua, gero eta gehiago, errezelarik gabe erabiltzeko.

Gutxietsi ezin daitekeen beste alderdi bat, ikasleak bertako dialektoren batean edo zenbaitetan trebatzea da, norberaren hizkuntza ezagutzen eta ulertzen ohitzeko, aniztasunaren pean bada ere, horrela dialektoarteko komunikazioari laguntzeko. Katalana arratail edo aldaera dialektalen nahastura ehogaitz arraro eta harrigarria bailitzan erakusteko arriskuan erori gabe, hala ere. Katalanez eta munduko edozein hizkuntzetan bertako aldaera desberdinen eta berauek standardarekiko duten elkarmenpekotasunaren artean gertatzen den funtsezko dialektika, hala nola standardaren zeregin erabakiorra, ikusterazi behar da. Elkarrulertze dialektala ohitura bilakatu behar da eta hiztunak dioena ulertu, nola hitz egiten duen pentsatzen hasteko beharrik izan gabe.

Horrenbestez, katalan hizkuntz komunitatearen hizkuntz batasuna erakutsi eta batasun soziolinguistikoa landu eta sakondu behar da.

11. UZTARDURA BIKOITZA

Hiru faktore uztartu batera dituzten egoera soziolinguistikoei deitzen diegu honela: 1. Erlazio egonkor, sakon eta garrantzitsua, familiakoa ohituraz. 2. Kontrajarritako bi arau, erlazioko partaide bat behartzen dutenak. 3. Ihardunaren mugak finkatu eta haietatik irtetea debekatzen duen hirugarren araua.

Arauen arteko gatazka gerta daitekeenez, hirugarren arauak harrapatu egiten du gizakia, eta (hizkuntz) arazoa intentsitatez bizi izatera behartzen du, inoiz batere garbi ulertu gabe. Hirugarren arauaren erabateko betuak ez du uzten gatazkari buruz gogoeta egin eta eztabaidatzen, eta egoerari (egoera soziolinguistikoari) buruz hitz egiteko modurik ez badago, ezin izango dugu ulertu ere egin (Aracil).

Pentsatu, arrazoitu edo eztabaidatzeko edozein ahalegin, borondate txarreko bezala deskalifikatzen da. Eta horrela, arazoa ez da ia deklaratu eta kualifikatzen, ardura obsesibo eta aldi berean iheskor bezala bizitzen da, arazotik aldentzen gaituen ardura bezala.

Sistema zapaltzaileak egoera eskizofrenikoan jarri nahi ditu katalan guztiak, alde gutxietatik uztartuta; kasu horietan, beto edo arau hori urratzea, askatzea izango da.

Uztardura bikoitzaren (double min) teoria honek katalanaren "arazoak" (berez arazo ez denak, espainiera gure komunitatean tartekatzea bakarrik baita dagoeneko arazo) milaka kataluniar kezkatu eta arduratzea nola daitekeen azaltzen du, azken finean kaleko elkarrizketagai bihurtu baita sarri, nahiz eta azterlan honetako terminoetan ulertzera iritsi ez. Horregatik, katalana katalandunen euren arazo dela eta ez duela gainerako jendearengan eraginik izan beharrik esaten zuen 2.300 intelektualen "manifestuak". Hau da, kataluniarrek etxean euren hizkuntza erabili nahi badute, erabil dezatela, baina ez daitezela ausar gizarte nazional bateko eta zehaztutako lurraldedun nazio hizkuntza bihurtzen.

Horrela, bada, bi irtenbide besterik ez ditugu: uztardura bikoitza onartu eta katalana dialekto izatera kondenuatu, folklorea bezala, desagertaraztera edo bere burua kontenplatzera murriztuko duten erregionalismoak sortu, edo bestela uztardura bikoitza eten eta gizarte bat, hizkuntz komunitate bideragarria eraiki dezagun, Katalana Europako edozein hizkuntza errekonozitu eta ezarri bezain hizkuntza osatu eta normala izan dadin. Baina

planteamendu erreal eta argi hori estalita eduki izan du konfinamendu bikoitza jasan duen hizkuntzari buruzko diskurtso "katalan" batek: baztertze zapaltzailea eta uzkurdura defensiboa (Aracil).

Estatuak ezarritako ordenak, baztertze erasotzailea inposatu du, katalana inguratu eta baztertuz, hizkuntza estandard batek bere funtzionamendu normalean izan behar dituen esparru publiko eta formalenak debekatuz. Idazleek eraikitako katalan estandarda eta gramatika estandarizazio justifikatzen zuten esparru horietatik kanpo ibili da, arima erratua bailitzan.

Erabateko baztertzea bizi izan ez duen arren, tresna eraginkorra baino gehiago, sinbolo testimonial hutsa izan da estandarizazioa, urtetan zehar behar zapuztu batzuen adierazgarri, funtsezko baliapideez ere gabetua, klandestinitate modu bat bihurtu arte.

Baina badira historiaren beste alde batzuk (sarritan ezezagunagoak): uzkurdura defensiboa (edo pseudo-defensiboa), katalana nolabaiteko gordeleku edo babesleku bihurtzera jotzen duena, erregionalisten kuzkurtoki izan dadin. Hizkuntz zapalkuntza defendatzen zutenek eurek txalotu eta batzuetan aholkatutako alternatiba izan da (gogora dezagun telebista antropologikoa egitea proposatzen zutela). Kontua da "barneko" joera katalan hark "famili giro" moduko bat sortuko duela (Aracil). Bertan ospetsuak babestuko dira eta interes, sentimendu, uste eta kontzepzio identitateak dira, inork ezingo baitu ez eztabaidatu ez eta gauzak argitu ere. Leialek badakite jakinbeharreko guztia eta horregatik ez dago ezer ulertu edo argitu beharrik. Soziolinguistikak hartu nahi duen norabidearen aurkakoa da, hain zuzen ere: Errealitatea ulertu eta adierazi ahal izatea, behar izanez gero aldatu ahal izateko. (Horrek azalduko luke zergatik erregionalismoak ez dion inolako euskarri koherenterik eman ikerketa soziolinguistiko kritikoari, eta zergatik eraman duen aurrera hizkuntz politika anbiguo, errugabetzaile eta iheskorra.)

Uzkurdurak deskalifikatu eta erreprimitu egiten du kritikoegi den edozer. Horren ondorioz, hizkuntzaren goraipamena dator, baina inondik ere ez sustapena. Katalanaren goraipamen sinbolikoak ordezkatzailerik izatera iristen dira, eta ez normalizaziorako proposamen.

Arazorik larriena, hala ere, honako hau da: koerlazio konpentsatzailea dagoela baztertze zapaltzailea edo hizkuntz zapalkuntza, besterik gabe, deitu dugun hizkuntza menperatzailearen inposaketaren eta uzkurdura defensiboaren, –norbere baitan ixtearen– artean. Uzkurdura zapalkuntzaren menpera moldatzen da, etsita, atzera egin eta debekatuta duen hari uko egiten dio eta horrela indartu egiten da ordena ezarriaren inposaketa, eta kritika "subertsiboa" isileraziz.

Hipotesi horrek beste gauza bat ere baieztatzen du, alegia, hizkuntzaren gaitzak ez direla inongo halabehar errukigaberen ondorio, eta jasaten duen zapalkuntzarekin zerikusirik ez lukeen "biktima errugaberik" (hizkuntza zapaltzailerik) ez duela izan beharrik.

"Hizkuntzaren arazoa" termino politikoetan enuntziatu behar da, estatu terminoetan, eta ez propagandarako baliapide bezala bakarrik edo batez ere erabili; Europako hizkuntz komunitate modernoan maila normalean jarri behar da hizkuntz komunitatea. Hizkuntz komunitate katalana zapalkuntza linguistiko eta nazional historiko eta iraunkorraren biktima da, baina bere historiaren protagonista ere bada; kataluniarrok bakarrik eraiki dezakegu geure hizkuntzaren etorkizuna, geure etorkizuna, faltsuki defendagarri diren uzkurduen eta zapalketen aurka.

Uztardura bikoitza etetea da katalana nazio hizkuntza, gaitutako standard, hizkuntza normalizatu bihurtzeko bidean aurrera egiteko era bakarra.

12. HIZKUNTZ MINORIZAZIOA

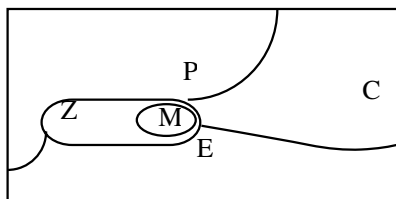
Laponieratik hasi eta sardiera, frisiera, gaelikoa, euskara, galiziera edo katalana bezalako europako hizkuntzek zein parekotasun dituzten jakin nahi badugu, beste alderdi garrantzitsu batzuek gain, euren ezaugarri nagusia "minorizazio" edo "egoera minoritaria" dela ohartuko gara. Gaur egun, oraindik ere, hizkuntza "minoritario" gaizki deituen, beste batzuen eritziz "estatu gabeko hizkuntzak" deitu beharrekoen nazioarteko kongresuak egiten direla etab. "Minorizazio" kontzeptua, hala ere, dexentez zabal eta sakonagoa da, lehen ezohizko ziren gauza asko ohizko eta familiar (telebistatik hasi eta ikusgailu nahiz hozkailuraino) bihurtu dituen "modernizazio" deitu prozesuaren arlo bat baita, presezki; industrializazioa ere eraldakuntza horien alde bat da. Sorterazi duen aldaketa guztiz orokorra izateagatik gertatu da hain erabateko, eta aldaketa soziolinguis-tikoak beste alderdi garrantzitsu bat izan dira. Aldebakarreko elebidun bihurtzera behartuta egon diren hizkuntz komunitateen hizkuntz normalkuntza sorterazi dute aldaketa horiek.

12.1. Tarteketa

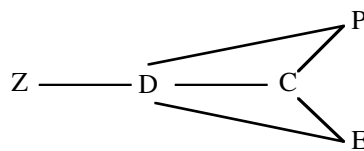
Hizkuntz minorizazioaren alderdi bat tarteketa (edo bitartekotza) da: hizkuntza minorizatua, zapaldua eta munduko beste hizkuntza guztietako komunitateen arteko ia harreman guztiak hizkuntza zapaltzaile edo gehiengoaren hizkuntzaren bitartez izan beharra, kultura satelite ere deitu izan dena, norberaren hizkuntza gordetzeaz gain, goi-mailako kulturarekin uztartuta baitago, eta dependentzia hainbestearainokoa da, populazioak elebiduna izan behar baitu.

Tarteketa zer den adierazteko, diagrama hauek jartzen dizkigu Aracil-ek:

1.

2.

I irudiak adierazten duenez, M hizkuntza minorizatua Z hizkuntza zapaltzaileak inguratzen du, eta P, C eta E hizkuntzak Z hizkuntzarekin harremanetan dauden arren, M Zrekin baino ez dago harreman zuzenean.

Z, P, C eta Eren arteko loturak zuzenak direla erakusten digu 2.ak, eta M-k berriz Zrekin bakarrik duela lotura zuzena.

Laburbilduz: Hizkuntza guztiak ukipen normalean daude bata bestearekin, M hizkuntza minorizatua izan ezik, ezinbestean Z hizkuntza zapaltzailearen bitartekotza erabili behar baitu horrek, beste guztiekin harremanetan jartzeko, komunikatzeko.

Horrek, egitura soziokulturalentzat, hizkuntzarentzat orokorrean baliagarria izanik, norbanakoak bere aldetik hartuta ere balio du. M hizkuntzako (hizkuntza minorizatuko) hiztun guztiak elebidun izango dira Z hizkuntzan (h. zapaltzailean) nahitaez, eta prozesu horrek azalpen soziologiko eta historikoak ditu. Gizabanako jakin baten bitxikeriei eta portaerei bakarrik begiratu beharrean, portaeren multzo zabalagoaren koherentzia dinamikoan jarri behar genuke arreta, eta horrela, komunitate minorizatuko partaideak elebidun direla ikusiko dugu (katalanak, euskaldunak edo okzitaniarrak), baina komunitate zapaltzaileko partaideak elebatar direla (espainol, frantses). Tarteketaren eraginez, lexikoko maileguak hizkuntza zapaltzailearen bitartez pasako dira minorizatutik gainerako hizkuntzetara, eta horrela, hizkuntza zapaltzailearen ezaugarri foniko eta grafikoak izango dituzte.

Mugaz iparraldeko edo hegoaldeko kataluniar edo euskaldunek, frantses erara edo espainol erara ahozkatuko dituzte, hurrenez-hurren, anglizismoak eta ingelesek gazteleraz ahozkatuko dituzte seguruenik idazle edo politiko katalan ospetsuen izenak.

Itzulpenarena da tartejartzearen eragina jasaten duen beste esparru garrantzitsu bat, hizkuntza zapaltzailearen bitartez egiten baita sarri. Katalanek gaztelerara itzuli ohi dute buruz, atzerriko hizkuntzaren bateko testuren bat entzun edo irakurtzen.

Ezezagunekin hizkuntza zapaltzailean hasia ere tarteketaren ezaugarria da: norberaren hizkuntza, minorizatua, lagun min eta ezagunentzat gordetzen da.

Minorizazioa amaitutako prozesua denean, oroitezin bihurtzen da, bizi guztian hala izan dela dirudi eta hiztunen kontzientzian itzulezintzat jotzen da. Hegoaldeko euskaldunek espainieraz hitz egiten dutela eta iparraldeko katalanek frantsesez, uste dute denek, eta beti hala izan dela eta hala izan behar duela dirudi gainera.

Tarteketaren eraginez, hizkuntza zapaltzailea gero eta beharrezkoago, ekidine zinago, ezinbestekoago bihurtzen da; hizkuntz ordezkapen prozesuak poliki baina etengabe egiten du aurrera, hizkuntz komunitate minorizatuak prozesua geratu eta buelta ematerik lortzen ez badu. Hori ikusi dugu hizkuntz ordezkapenari buruzko kapituluan.

Hizkuntza minorizatuak, dominatzaileak bereganatuta dituen funtzio garrantzitsuetako batzuk beregain hartzen ez dituen bitartean, hiztun komunitatearentzat gutxiegi izaten jarraituko du. Hizkuntz minorizatuko hiztunen elebiduntzearen ondoren, hizkuntza zapaltzailearen kolokializazioa etorriko da, hasieran egoera formaletan baino erabiltzen ez zen arren.

Hizkuntza minorizatuko hiztunen bizitzan hizkuntza zapaltzailea "ohizkotzea" edo "jatorrizkotzea" izango da azken pausoa, elebakartze prozesua, aurreko elebiduntzearen alderantzizkoa. Alde bakarreko elebitasuna atzerapena izango da, beharrezko etapa, hizkuntza minorizatu utzi eta itzali aurrekoa, baldin eta hiztunek konponbiderik jartzen ez badiote.

12.2. Inter-hizkuntza edo lingua franka

Sozialki edo politikoki hizkuntza menperatuek jasaten duten hizkuntz minorizazio eta tarteketaren eraginez, komunitate minorizatuaren hizkuntz normalkuntza prozesu eraginkorra abiaraziko bada, hizkuntza zapaltzailea (edo zapaltzaileak) izan ezik beste edozein hizkuntza inter-hizkuntza bezala erabiltzeko premia kontutan izan beharko da, norberaren hizkuntzarekin batera. Adibidez: Katalana bezalako kasuetan, ingelesak aisa egin dezake lingua frankarena, katalan lurraldearen barruan espainierak eta frantsesak duten nagusitasuna gainditzera irits dadin bideak jartzeko (laguntzeko).

Bernat Joan i Marí-k dioen bezala, Katalana Kataluniako nazio hizkuntza izatera iritsiko bada, gaztelera eta frantsesa gaur egun dauden lekutik kenduz, jakina, ingelesa europako eta nazioarteko harremanetarako hizkuntza gisa sustatu beharko da, katalanei beste nazio batzuekiko harremanak izateko bidea eskainiaz, beti ere horrek gure lurraldearen baitan katalanak izan behar duen ofizialtasun eksklusiboa zalantzan jarri gabe.

13. HIZKUNTZ DISKRIMINAZIOA

"Hizkuntz diskriminazio" kontzeptua, itzuri nahi zen egoera soziolinguistiko jakin bat azaltzeko bakarrik erabili izan da ia beti. Beharbada hitzaren laztasuna dela eta, edo asmo txar politikoz bestela, ia inoiz ez digute egiazko esanahia azaldu. Horrela, Frantziako Iraultzatik gaur arteko Konstituzio eta lege testu askotan agertzen da, argi eta garbi azpimarratuta sarri, inor ez dela diskriminatuko gizarte, adin, sexu, arraza, jatorri ... eta "**hizkuntza**" arrazoiengatik. Kontzeptuak tartekatze hau, katalan hizkuntzak komunitate etorkineko partaideengan (gaztelania hiztunengan) egin omen duen "diskriminazioa" salatzeke erabili izan da sarri katalan herrietan. Katalanak gaztelania "diskriminatu" egin izan duela esaten ausartu dira!

Biktima borrero bihurtzen duen pseudo-teoria bitxi eta zentzugabea albora utziz, gaur egungo baldintza historikoetan hizkuntza bat ez da komunikaziorako tresnatzat bakarrik hartu behar, diskriminaziorako faktore ere bihurtu da, aitzitik. Horrela, gehien ezagutzen dutenek, ondoen menperatzen dutenek izango dute euren interesak lortzeko aukerarik gehien. Horregatik, hizkuntza bati funtzio diskriminatzailea betetzeko era ukatzen bazaio, bere lehen funtzioa ere galdu egingo du azkenean (diskriminatzailea) komunitate baten adierazle kultural eta nazionala den aldetik.

Edozein giza hizkuntzak diskriminatu egiten du, edozein gizarte nazionalen beharrian objektiboa da. Hizkuntz gatazkako egoeretan oso begi bistako gertatzen da funtzio hori.

Diskriminazioak, zentzu orokorrean hartuta, norbanakoak hainbat (gizarte, sexu, arraza, kultur ...) baldintza betetzen ez badituzte, hainbat gizarte maila edo funtziotan (zuzendari, funtzionari, koadro, irakaskuntza ...) onartuak ez izatea esan nahi duela kontu egiten badugu, era berean, norbaitek bizi den herrialdeko hizkuntza ez badaki, sozialki baztertua izango da hainbat kargu eta lanpostu betetzeko orduan: funtzionariak, irakaskuntza, politika, komunikabideak, edo jendearekin harremanetan izan beharreko, nahiz hizkuntza ezagutu beharreko beste edozein lanpostu (bulegari, merkatari, zerbitzari...). Azken finean, diskriminatzeak "aukeratzea" esan nahi du.

Hemen, hauxe gertatzen da: gaztelaniak erabat eta bortizki diskriminatzen du edozein lan mota edo gizarte egoeratan, ez hertsiki espainiarra den lurraldean bakarrik –ez zaigu burutik pasa ere egiten gaztelaniaz ez dakien funtzionari, irakasle, botikari, zerbitzari edo bulegaririk (adibide batzuk ipintzearren)– eta beste hizkuntza minorizatuen lurraldeetan ere diskriminazio mota bera agertzen da. Katalunian inork ez du katalanez bakarrik bizi izateko aukerarik.

"Hizkuntza arrazoiengatik inor diskriminatua ez izatea" aldarrikatzen dutenek, errealitate hori ahaztu egiten dute, edo asmo txarrez ari dira bestela, izkutatu nahian. Mito bilingusitarekin bezala, beraz, "hizkuntz diskriminazioaren" mitoa agertarazi eta salatu beharko da, batez ere diskriminatzaile direnek erabiltzen duten argudio ideologiko eta zuri bezala: estatu inperialistek eta euren hizkuntza zapaltzaileek.

13.1. Erabilgarritasuna eta erabiltzeko premia

Hizkuntza guztiak, erabilgarri, eta batez ere, beharrezko diren neurrian erabiltzen dira.

Bereizketa egin beharra dago: erabilgarritasunak, hizkuntza bat funtzio jakin batzuetarako bakarrik erabilgarri izatea esan nahi du: egunkaria irakurtzeko, irrati emisora bat entzuteko, zenbait pertsonarekin hitz egin edo antzerkia ikustera joateko. Horrek esan nahi du, adibidez, ingelesa hizkuntza erabilgarria dela Katalunian, iristen diren egunkari atzerritar batzuk irakurtzeko, ingeleseko eskolak emateko, zenbait pelikula ikusteko, etab., katalana ere hiru egunkari irakurtzeko, katalan eskolak emateko eta antzekoetarako erabilgarri den eran.

Erabilgarritasunak ez dakar erabiltzeko premia, ingelesez edo katalanez idatzitako egunkariekin batera espainierazko asko, zenbait Katalunian eginikoak, ere irakur baititzakegu. Aitzitik, lanpostu gehienak lortzeko beharrezko baldintza da gaztelania.

Katalana funtzio batzuetarako erabilgarri egiteak ez du esan nahi beharrezko denik. Horrek esan nahi du, katalana hizkuntza erabilgarri bihurtzea beste helbururik ez duen hizkuntz politika orok, elebitasun edo hizkuntz ofizialtasun bikoitz deituak bezala, ez garamatzala nahitaez hizkuntz normalkuntzara, eta katalana bere baitan uzkuetzera eraman dezakeela. Hau da, filme jakin bat ikustera joan ahal izango gara, liburu edo egunkari jakin batzuk irakurri, irrati emisora jakin batzuk entzun eta administrazioaren inprimakiak elebrietan irakurri ahal izango ditugu. Baina katalana beharrezko izatea nahi badugu, ofizialtasun eskusiboa izan beharko du, hau da, inprimakiek katalan hutsez izan beharko dute, irratiek Kataluniako hizkuntzan emititu beharko dute batez ere, filme guztiak

katalanez bikoiztuak edo azpituduekin eman beharko dira estrainekoz, eta katalana derrigorrez jakin beharko da lanpostu ofizial, publiko, zuzendaritzako edo jendearekin harremanetan egon beharreko guztietan.

Hizkuntza batek beharrezko izateari uzten badio, luzarora eragina izango du erabileran, jendeak benetan beharrezko den hizkuntza erabiltzera joko baitu hizkuntz ekonomia arazoiengatik, eta hizkuntza menperatuaren erabilpen maila gutxitzen joango da.

Erabiltzeko premiak, beraz, herriko bertako hizkuntzaren nagusitasuna esan nahi du, atzerriko hizkuntzek izan dezaketen erabilgarritasuna zalantzan jarri gabe. Horixe da hizkuntz normalkuntzara eramango gaituen norabide bakarra, munduko hizkuntza normalizatu guztiak sozialki beharrezko baitira.

14. KATALANAREN AURKAKO JOKABIDEAK

14.1. Hiru etapa

Estatuak kataluniar hizkuntz komunitatearekiko izan duen jokaera, komunitate honen beraren izatearen aurka zuzendua izan da, baina garrantzizkoa da agertzea beti ez dela era berean izan. Oro har hiru motatako jokaerak izan dira:

1. **Ezjakintasuna.** Estatuak gaztelar hizkuntz komunitatea besterik ez bailitzan jokatzen du, kataluniarra, euskalduna edo galegoa ahaztuz.

2. **Errepresioa.** Estatuak kataluniar hizkuntz komunitatearen izatea kontutan ez hartzeari utzi eta berau suntsitzea erabaki du, arrazoia botere politikoa eta ekonomikoa izanik. Baina, era honetan, berorren izatea inplizituki onartzen du, erreprimitu beharreko errealitate gisa.

Legeak ematen ditu, debekuak promulgatu, hizkuntza menperatuaren erabilera zigortu egiten du, lege zaharrak kendu, xedapen berriak eman, agenteak lurralde okupatura bidali,...

3. **Integrazioa.** Dinamika estatala dela bide, hizkuntza menperatuak jasan dituen desberdintasun sakonak eta errepresioak katalan hizkuntzaren aurkako hizkuntz politika errepresibo hutsaren beharrik ez izatera daramate: hori indartu egingo da mugaz hegoaldeko Katalan Herrietan, diktadorearen heriotza fisikoaren hurbiltasunarekin eta katalanaren erabilera publikoaren fenomeno masibo osoa ("Nova Cançó" deritzana, elkarrizketak, katalanerazko era guztietako argitarapenen gehikuntza,...) eta katalanaren kontsiderapen ideologikoa demokrazia eta progreso ideari loturik lehertzearekin; eta leherketa demokratiko deitu fenomenoarekin batera.

Une horretatik aurrera, estatuak, katalanaren aurkako "tik" eta ekintza erabat errepresiboak kontserbatuz, kataluniar fenomenoaren integrazioari ekingo dio edukinez hustutzen saiatuz.

Oligarkia erregionaleko autoritateak katalanaren "adiskide" bilakatu dira, onartzen hasi, bai eta propaganda instituzionalean publikoki erabiltzen ere, zenbait kasu zehatzetan

eta behar den guztietan; inteligenteenek «metamorfosi» politiko harrigarria egin dute, hain zuzen ere, hizkuntz erabileraren alorrean katalana (ia) jendaurreko hizkuntzatzat (propagandistikoaz) hartzean datzana. 1.965-1.975 urteen artean, Fraga Iribarne ministrari frankistaren garaian, hasi zen erregionalismo kontserbatzaileen berreskurapen plangintza, populismo neofolklorikoaz profitatuz, berau izango delarik Ezarritako Ordenaren babesik onena (L. Aracilek dioen bezala).

Une haietan katalanak eta beste hizkuntza menperatuek zuten dinamismoa Ezarritako Ordena haren aurkako benetako mehatxua zen, ideologia bilinguistaren operazioaren sustapena oso serioz hartuz, berau «Estado de las Autonomias» (Autonomien Estatua) deritzan itxuragabekeria mota sortzera iritsi delarik.

Espainiar Konstituzioak berak, oligarkia erregionalen interesen zerbitzura espainiarren inposaketaren legitimazioa adierazi zuen eta, batez ere, ez dezagun ahaz, hizkuntzaren batasuna hiru komunitatetan haustea, berauetatik batek, Valentzia Herriak, izena ere galdu duelarik.

Hizkuntz normalizaziorako legeak eta etengabeko «decretos de bilingüismo» direlakoak konstituzioak markaturik sortuko dira eta ezer erabaki eta eratuko ez duten aitzaki erretoriko soil bilakatuko dira, baina sarri propagandarako argudio garrantzitsu bezala erabiliko dira.

Estatuak etapa berri honetan Hezkuntz Zientzien Institutuei (HZI = "ICE"), organismo neokolonial mota horri, egin erazi diena ere ez da ahaztu behar, berauen helburua eskariak eta ekimenak aurrezarritako markoaren barnean moldatzea eta integratzea eta arazo soziopolitikoak termino teknikoetara murriztea izango delarik. Azken batean, eta Aracilek esaten duen bezala, gehienezko jomuga bezala aurkezten dizkigute gutxienezko eskakizunen azpitik dauden gauzak.

Geure buruaren borrero bilakatu nahi ez badugu bederen, katalanaren hizkuntz gatazkaren norabidea hartzeko behar luzaezina mahai gainean jarri zuen 2.300 «intelektual» espainiarren batailak.

14.2. Hiru diskurtso

Hizkuntz kontrolaren historian hiru etapa edo hiru estrategia ikusi ditugu, integraziorako modalitate desberdinak eta baliapide zuzen edo bortitzenak zein sofistikatuenak. Jokaera desberdin hauek, hizkuntz diskurtso mota desberdinak sorterazi dituzte. Boterearen funtsezko helburuetako bat gizarte mintzoa menperatzea edo

kontrolatzea da, eta horregatik hizkuntzen norabideak markatu egiten ditu bultzatuz edo erreprimituz.

Hizkuntz aldaketak ez dira naturalak edo berezkoak, hizkuntzalaritza tradizionalak hain oker esaten zuen bezala, planifikatuak eta zuzenduak baizik. Boterea nahi duenak hizkuntza behar du. Arrazoi horregatik, hizkuntz gatazken kontrola bi norabide aldibereko eta osagarritan egiten da: erabileraren eta hizkuntz aldaketaren kontrola eta dagokion diskurtso teknikoaren kontrola.

Honela, Aracilek "beharraren diskurtsoaz" hitz egiten digu, boterearen eta ordena ezarriaren diskurtsoaz, hizkuntza menperatzailearen beharra soilik eta basatiki hartzen du kontutan katalana eta gainerako hizkuntza minorizatuak beharrezko ez direla oharteraziz. Diskurtso hori, hizkuntza menperatzailearen inposaketan oinarritzen da.

Geroago "borondate onaren diskurtsoa" agertzen da, katalana salbatzeko edo defendatzeko beharra erretorikoki aitortzen duena, baina hizkuntza menperatzailearen hegemonia, espainierarena gure kasuan, zalantzan jarri gabe.

Azkenik, "inpotentziaren diskurtsoa" agertzen da: borondate onaren diskurtsoaren posibilismoaren ezintasunaz konturatu da, baina ez du alternatiba positiborik sortu. Era berean, adorerik eza burua zuritzearekin mozorrotzen da diskurtso honetan kanpoko etsaiari soilik errua botaz eta kataluniar gizartearen barne erantzunkizunak izkutatuz. Eta era honetan, kataluniar hizkuntz komunitatearen potentzialitate izugarria ahaztu egiten du.

Hiru diskurtso ezkor horiek, soziolinguistikak kritikoki aztertzen dituenak, erantzunkizunaren diskurtsoa dute alternatiba gisa. Horrek, logikoki, bai «behar izanaren» diskurtso genozida, bai «borondate onaren» diskurtso suizida erabat errefusatuz, «inpotentziaren» diskurtsoaren inkoherentzia eta gutxiegitasunak kritikatzeko ditu, hizkuntzaren etorkizuna gizarte kataluniarraren baitan dagoela azpimarratuz, Katalunia osoaren baitan beraren hegemonia linguistikoa inposatzea lortzen dakien neurrian. Horren ondorioz, hizkuntz menperakuntza gainditu egin ahal izango du. Ildo honetatik, kataluniar nazio subiranotasun politikoaren ikuspegia, beharrezko eta ezinbesteko urratsa da.

Arazo soziolinguistikoaren aurrean hiru analisi maila daudela ikusten du Pitarch-ek. Lehenengoa idealista da, beronek, hizkuntzaren erabilera soziala normalizatua ez dela onartu arren, normaltasunaren bidean dagoela dio eta sistema politikoaren «liberalizazio»ari esker etorriko diren hizkuntz erabileraren «liberalizazio» neurrien garrantzia azpimarratzen du. Eredu honek marko ideial gisa aldarrikatzen dituen kontsignak ofizialtasun bikoitza eta elebitasuna dira. «Borondate onaren» diskurtsoarekin bat dator eta publizitate bide handiak hedatzen ditu hizkuntzaren garaipenak azpimarratuz eta hizkuntzak zatika aurrera egiten dueneko esparruak zabalduz. Diskurtso honek

ordezkatze prozesua eta benetako atzerakada isildu egiten ditu. Diskurtso idealista da azalekoa izateagatik, egoeraren larritasuna izkutatzen baitu eta proposamen erradikal edo kritikagoak errefusatu egiten ditu, berauek hizkuntzaren defendatzaile ofizialen diskurtso triunfalista zalantzan jartzen baitute.

Bigarren eredu aldentzailea edo distantziatzailea da, arazo soziolinguistikotik aldendu nahi duen intelektual multzo handi batek proposatzen duelarik, hizkuntza menperatzailearen alde eginiko aukera izkutatatu asmoz.

«Beharra»ren diskurtso espainolista zaharraren modernizazioa da, gatazkan dauden hizkuntzen arteko desoreka sozialean ez esku hartzea defendatzen baitu. Horrek, ondorioz, ordena ezarria eta hizkuntz ordezkapenaren dinamika genozida onartzea dakar. Jendearen hizkuntz aukerak arazo indibidual eta naturalak direla defendatzen dute, eta ondorioz, hizkuntz ohiturak eta hizkuntz erabilerarako arau desleial eta espainolizatzailleak sorterazi dituzten arrazoiak aztertzeari uko egiten diote. Dinamika «naturalizat» hartzen dute.

Hirugarren eredu «desmitifikatzailea» da, hain zuzen ere hizkuntzaren erabileraren egoera azkenetan dagoela kontsideratzen duena. Triunfalismo ofizialetik eta eredu distantziatzailearen topiko abstraktuetatik urruntzen den diskurtsoa da.

«Erantzunkizunaren» diskurtso soziolinguistikoarekin bat dator eta hizkuntzen etorkizuna, berauen estatu menperatzaileen egitura eta dinamikaren baitan dagoela kontsideratzen du.

Estatua, nazioa eta hizkuntzaren arteko harreman dialektikoa aztertzen du. Kataluniar soziolinguista kontsekuenteeak, hizkuntz militanteek eta kontzientzia hartu duten kataluniar gizarteko beste zenbait sektorek defendatzen duten eredu da.

14.3. Errepresioa edo suntsipena

Katalan hizkuntzaren historia soziala aztertzen dugunean, iragandako egoera egungoarekin nahasteko nolabaiteko joera daukagu eta horrek nahasmenduak sortertzen dizkigu analisi eta diagnostikorako garaian, aro historiko desberdinen artean zatiketa garbia baitago. Zatiketa sakon hau kontutan hartzen ez badugu, egungo egoera iragandako garaiekin erkatzeko ezkortasunik handienez edo erregimen politiko totalitarioak edo ez hain totalitarioak alderatzeko triunfalismorik zentzugabeenez eror gaitezke.

Esate baterako, katalana erreprimtua egon dela esaten dugunean, ez gara ohartzen erreprimiteak «galga edo mugak jartzea» adierazten duela, hainbat potentzialitate

eragozte, baina zenbait muga zehatz gainditu gabe, deuseztapena esate baterako (V. Pitarch).

Errepresioa, zentzu hertsian, indar soziopolitikoaren duten hizkuntzetan bakarrik gerta daiteke; katalana bezalako hizkuntza gutxiak ez dira erreprimitzen, baizik eta deuseztatu, hizkuntza desagertarazi egiten da. Horrexegatik, gaur egun hizkuntz errepresioaz edo pertsekuzioaz hitz egitea eufemismoa izan daiteke, horrela, hizkuntz errepresalietara hain ohituak gauden garai honetan, zenbait estrategia errepresiboren irispidea detektatu ez eta beraien aurrean erreakzionatzeko gaitasuna galdu egin dugu.

Hizkuntz errepresioaren aurrean sentzibilitatea galtze honek, zenbaitetan, errepresio hori asmakizuna, gehiegikeria erradikala izan daitekeela susmatzera eramaten gaitu. Planteamendu hori ere, kataluniarren gizarte oinarri eta mekanismo psikologikoen errepresio historiko iraunkorraren ondorio da.

Erreforma politikoaren hasierarekin batera sortu den neoespainolismoak kataluniarren lehengo autodefentsak apurtu egin ditu eta hizkuntz errepresioak aipatzeko garaian nolabaiteko ahalkea edukitzea ere badakar eta, gehienez ere, beroriek iragan historikoan kokatzen ditugu (V. Pitarch).

Momentu honetan honako ondorio honetara iritsi behar dugu: Kataluniarren erantzun gaitasunaren ahuldura, laxamendua eta barne batasuna kezkarriago direla kanpoko errepresioa baino.

Menperatutako herri batekiko, errepresioa ez da beharrezko; gizarte sendo bat erreprimitzen saia daitezke, baina gizarte ahula denean bakarrik da errepresioa eraginkorra.

15. HIZKUNTZ NORMALKUNTZA

Termino hau Katalan Herrietan lehen aldiz L.V. Aracilek erabili zuen 1.965.ean. Hain berria izan arren, inolako zalantzarik gabe gurean gehien erabiltzen den kontzeptu soziolinguistikoa da, beraren erabilera gehiegizko ere izanik, duen benetako esanahia galtzera iritsi delarik. Sarri, badirudi termino hau nahi izango litzatekeen baino errealitate soziolinguistiko negatiboagoa izkutatzeke, maskaratzeko erabiltzen dela. Esate baterako, askotan irakurri ahal izan dugu normalizazioa Katalunian jadanik burututako zerbait dela edo ia burutua dagoela. Errealitatek urrunago ezer ezin egon.

Termino hau «normatibizazio»arenarekin edo hizkuntz finkapenarenarekin nahasten da, berau «normalkuntza» kontzeptuaren baitan dagoelarik, baina ez du aurrez ezer esan nahi, alegia, ahalgarri da hizkuntza bat normatibizatua (finkatua) egotea baina oraindik ere normalkuntza burututik urrun jarraitzea.

Hizkuntz normalkuntza prozesu historiko soziokulturala da, beronetan hizkuntza normatibizatu (ortografia, lexikoa eta gramatika eta abarren) erregulatzea egiten delarik eta gizarte funtzio guztietara iristea lortzen du, bai eta ordura arte hizkuntza menperatzailearentzat erreserbatutakoetara ere. Esparru formal eta ezformal guztiak hartzen dituenean dago hizkuntza erabat normalizatua.

Normalizazioa ez dago hizkuntzaren hiztun kopuruaren (kantitatearen) baitan bakarrik, beraren gizarte funtzioen integritate eta osotasunean (kalitatean) baizik. Sarreran esan dut gizarteak ezin duela hizkuntzarik gabe funtzionatu. Gehitu beharra dago hizkuntzak berak ere ezin duela ezinbesteko hainbat zeregin gabe aurrera egin.

Hitzak berak adierazten duenez, normalkuntzaren helburua hizkuntza baten erabilera «normal» bihurtzea da, gizarte bizitzako esparru eta funtzio guztietan normalki erabiltzea: etxean, kalean, komunikabideetan, irakaskuntzan, erakunde publiko eta politikoetan, edozein motatako giza harremanetan, nonahi eta noiznahi, eta abar.

Hizkuntz normalkuntza ez da bakarrik gertatzen, ez da berezko fenomeno, erabaki sozial, kultural eta politiko garrantzitsua baizik, hizkuntz komunitate baten kideek edo kide horien zati adierazgarri batek kontzienteki hartua.

Hizkuntz normalkuntza prozesua beharrezko gertatzen da komunitate edo nazio batean, arazo historiko, politiko, ekonomiko edo demografikoengatik komunitatearen berezko hizkuntzaren erabilera normalari, atzera egin erazi edo aurrera egiten utzi ez dioten hainbat eta hainbat presio jasan dituenean, desagertarazteko arriskuan jarri arte.

Hizkuntz normalkuntza posible da, bai eta hizkuntza «berpiztu» beharra dagoenean ere, beti ere baldintza sozial eta politikoak behar adina baldin badira, hebraieraren birsortzeak erakutsi duen bezala: Israel estatu modernoa eratu zenean inork ez zuen hitz egiten hebraiera zaharra.

Zenbait garai historikotan normalkuntza inolako hizkuntz plangintzarik gabe burutu da; gaur egun hori ezinezko izango litzateke. Norvegiakoa bezalako kasuak errepikaezinezko dira. Normalkuntza prozesuak hiru etapa jarraikor ditu, maiz teilakatuak gainera:

Lehenengoan behar praktikoa berriez ohartu gara eta adierazi egiten ditugu; alternatiba eta orientabide ahalgarriak sortu, proposatu eta kontrastatu egiten dira; arazoa zertan den ezarri.

Bigarrenean, gutxiengo espezializatu batek irtenbide bat lantzen du, hizkuntz egitura aldatuz hartutako erizpideen arabera. Hizkuntz normatibizazio eta standardizazioa da.

Hirugarrenean, teknikariek landutako formak onartu eta erabilera esparruetan praktikan jartzen dira. Hizkuntza esparru guztietara hedatzen da.

Normalkuntza bide geldo eta gogorra da, urteetan zehar ibili beharreko bidea. Normalkuntza sufritzearen sinonimo bilakatu dela eta hizkuntz ordezkapena hiltzearen sinonimo esan du Badia i Margarit-ek. Nik neuk, nahiago dut esan normalkuntza garaile izateko borrokatzea dela, eta ordezkapena borroka utzi eta gerra galtzea.

Begi bistakoa da normalkuntza prozesua arrakastatsu izatea, faktore ez-linguistiko edo hizkuntzaz kanpoko faktore askoren baitan dagoela.

Lehenengo baldintza legeria zapaltzaile guztia indargabetzea da, urteen joanean askotan jendea norberaren hizkuntza ez erabiltzera ohiturik, norberaren hizkuntzan alfabetatugabea (eta hizkuntza menperatzailean alfabetatua) izatera iritsi baita, hizkuntz ohiturak aldatu gabe jarraituz (ikasitako erabilera arauak). Hizkuntza minorizatua herrialdeko berezko hizkuntza bakartzat aitortuko duen lege markoa ezarri beharko da.

15.1. Pseudo-normalkuntzak

Haatik, kontutan hartu beharrekoa da «Hizkuntz normalkuntzarako legeen» edo antzeratsu deritzatenen hizkuntz legegintza oso desberdina izan daitekeela herrialdeen eta atzean dagoen borondate politikoaren arabera.

Zenbait lege despenalizazio hutsekoak dira, hau da, garai bateko debekuak ezabatzen dituzte eta kitto; beste zenbaitek, aldiz, hizkuntza minorizatua ezinbesteko erabilerarako bilakutzen du, eta behartu egiten du eta legea ez betetzean zigortu (Quebec...). Beste zenbait lege, asmo onen adierazpena egitera mugatzen dira eta norberaren hizkuntzaren erabilera gomendatzen dute. Era honetan, oso zaila da normalkuntza prozesuak aurrera egitea, sekula ez baita iristen bi hizkuntzen arteko desberdintasun historiko izugarri horiek gainditzera. Erbi baten eta barraskilo baten arteko lasterketa egin nahi izatea bezalakoxea da eta gainera hizkuntz «demokraziaren argudio» gisa bi animalioak irteera marrik une berean abiatu direla esatea...

Mota honetako legeen gutxiegitasunak ordezkatu nahiz, askotan lege horiei beste hainbat neurri «normalizatzaile» eransten zaizkie, esate baterako: Irakaskuntzan hizkuntzak erregulatzeko dekretuak, hizkuntzaren erdiobligaziozko erabilera legeok ematen dituen gobernuaren menpeko erakunde publikoetan, hizkuntza minorizatua emateko helduentzako ikastaroak, hizkuntz kontzientzia hartzeko kanpainak herritarrentzat, hizkuntzarekiko beraien jarrerak aldatzearen garrantzia ikus erazi nahiz, jendeak giza harremanetan norberaren hizkuntza ez uztea, dendariak txartelak hizkuntza minorizatuan jartzea, etab.

Paperetan, errotuluetan, kaleen izenetan, etab. hizkuntzaren aldaketa bultzatzen da edo hizkuntza minorizatuan idatzitako liburu eta aldizkarien argitarapena bultzatzen da, irrati emisoreak sortzen dira, herrialdeko hizkuntzan diharduten egunkari edo telebistak, eta abar.

Inkesta soziolinguistikoak ere egin daitezke hizkuntz politika modu eraginkorragoan ezagutu ahal izateko. Katalana bezalako kasuetan, neurri hauek nazioari dagokion lurraldearen zati batean bakarrik aplikatzen dira eta horrela edozein normalkuntza prozesu ezinbesteko duen batasun soziolinguistikoaren haustura gertatzen da.

Oro har, funtsean hizkuntz erabileraren alderdirik sinbolikoenak (errotuluak...) aldatzera jotzen da eta hizkuntz erabilerarako arauen aldaketa esparruan ez da aurrerapenik egiten.

Hizkuntz kontzientzia hartzeko kanpainak hizkuntz normalkuntzarako prozesu ez direla ulertu behar da.

Oro har, badirudi ekintza normalizatzailerik ofizial-instituzionalaren (beti erregionala denaren) norabide mikro-normalizatzailerik hau gizartearen dinamikak berak jadanik erdietsiak zituen alderdietan oinarritzen dela. Hots, hizkuntz politikaren, hizkuntz «normalkuntza» deituaren arduradunek gizartearen erretagoardian kokatzera jotzen dute, beren erantzunkizun eta egoera politiko eta sozialari legokiokeen bezala abangoardian kokatzeko prest egon ordez.

15.2. Hizkuntz (sub)normalkuntzarako legeak

Estatu espainolean baditugu «hizkuntz normalizaziorakoak» deritzaten legeak; agertu ziren ordena kronologikoan, ondoko hauek dira:

- Euskal Herriko Autonomi Elkartearen Euskararen Erabileraren normalkuntzarako azaroaren 24eko 10/1982 Oinarrizko Legea.
- Erdialdeko Katalunian Kataluniako hizkuntz normalkuntzarako apirilaren 18ko 7/1983 Legea.
- Galizian 1983.eko galegoaren hizkuntz normalkuntzarako Legea.
- Valentzia Herrian valentzieraren erabilerarako eta irakaskuntzarako 11/1983 Legea.
- Balearre Irletan 1.986.eko Balearretako hizkuntz normalkuntzarako Legea.

Lege guzti hauek beraiei dagozkien lurraldeetan espainieraren erabilera instituzionalizatu egiten dute eta nolabaiteko normalizazioa suposatzen dute terminoari arauak xedatze zentzua ematen badiogu: espainieraren erabileraren erregulazioa eta euskararen, galegoaren eta katalanaren erabilerari eustea edo mugatzea; baina ez dakarte berekin normalkuntzarik egoera anormal, anomalo bat gainditzeko haustura gisa ulertzen badugu. Izatez egoera honen jarraipena da, estatuaren hizkuntzaren gailentasun hierarkikoa, eta hegemonia sekula kolokan jartzen ez dituzten aldaketekin.

Ildo honetatik, Lluís M. Puig Salellas bezalakoek, testu legalen irakurketak egiten dituzte, katalanari mesede egiten dioten guztian.

Testu legalen, zuzenbidearen irakurketa edo interpretazio hain desberdin edo kontraesankor hauek, testuok oso anbiguoak eta interpretazio anitzekoak direla pentsaraz diezagukete. Baina ulertu behar duguna hau da: testu hauen atzean zenbait arau legal

baino areago, estatu bat dagoela, eta azken batean estatua dela testuok agindu eta interpretatzen dituen. Batzuren eta besteen eritziaren aurrean baino gehiago, praktikaren, egitateen aurrean egon beharko da adi. Liburu hau zuzentzen daramadan aldi bakarririk (pare bat hilabete pasatsu) ondoko errealitate hauez ohartu ahal izan naiz (eta ez naiz zehatz-mehatz ari):

Valentziako lurralde Auzitegiaren epai batek Valentziako Unibertsitatearen estatutuak deuseztatu zituen Unibertsitatean katalanaren irakaskuntza baimentzen zutelako. Estatuko Gobernuak korporazio lokalen funtzionamendurako arudia baietsi zuen, beraren bidez Udalak deialdiak eta udal batzarraldien aktak espainieraz egitera behartzen dituelarik (ondoren atzera bota zen). Bartzelonako Auzitegiak Tarragonako ikastetxe publiko batek irakaskuntza katalanez egiteko hartutako erabakia deuseztatu zuen. Konstituzio Auzitegiak ez zuen onartu babes helegitea izapiderako, katalanez idatzia zegoelako. Valentziako Auzitegiak eten egin zuen Almassorako ikastetxe batean (Castellonen) katalanezko irakaskuntza esperientzia. Hegoaldeko Generalitateko presidenteak, Joan Lermak, irakaskuntzan «valentzieraz» zenbait irakasgai emateko dekretuaren ezabapena iragarri zuen. Zerrenda amaigabea gerta daiteke...

Hau da benetan garrantzia duen marko legalaren interpretazioa: Agintzen dutenen, erabakitzen dutenen, ordena ezarriaren eguneroko praktika. Eta ildo honetatik, eta Puig Salellasen eta antzekoen arrazoibide eta lan guztiaren garrantzia eta norabidea arbuiatu gabe, haatik badirudi, deskalifikatzen dutenei eta Konstituzioa hizkuntz arazoetan funtsean ez-demokratikotzat eta autonomi estatutuak eta hizkuntz subnormalkuntzarako legeak erabat gutxiegiakotzat kalifikatzen dituztenei arrazoa ematen jarraitzea dela estatuaren errealitatea.

15.3. Benetako hizkuntz normalkuntza

Normalkuntzak aurrera egingo badu, bi arlotan egin beharko da lana:

1. Linguistiko-kulturalean: Hizkuntzaren funtzio soziokulturalak garatuz (alderdi tekniko edo linguistikoak).

2. Soziopolitikoan: gizartearen hizkuntz funtzioak berrantolatuz, hizkuntz erabilera ez dela inoiz ez halabeharrezkoa ez eta ustegabekoa edo edonolakoa ere, baizik eta erregularra eta gizarteak inposatutako hainbat arau eta ohiturei obeditzen diena dela azpimarratuz.

Honela, hizkuntz normalkuntza gizartearen hizkuntz funtzioen berrantolakuntzan datza, hain zuzen ere hizkuntzaren gizarte funtzioak kanpoko baldintza aldakorretara berregoki daitezen.

Oso konplexua izanik, normalkuntza oso berezia da kasu bakoitzean. Haatik, prozesu guztietan funtsezko egitura aldaezin bat ikus dezakegu: Ez dira ia inoiz gertaera historiko erabat isolatuak, berezkoak eta bereziak. Badirudi europar hizkuntzen normalkuntza latinaren normalkuntzan oinarritzen dela, bai eta (neurri txikiagoan bada ere) hizkuntz inperialismoaren alderdian ere.

Askotan arrakastatsu gertatu diren aurreko normalkuntza kasuok, saio berrien aurrekasu izaten dira eta beraietan oinarritzen eta orientatzen dira. Sakon-sakoneko arazoa beti berbera da.

Normalkuntzak, kontziente eta aurrikuslea denean, gizarte ekintza erne eta kontzentratuaren eraginkortasunarekiko itzaropena eta konfidantza dakar berekin.

Oinarritzko bi hizkuntz funtzioek, kontzientziak eta kontrolak, era osagarrian eragiten dute. Horrexegatik, normalkuntza ezin muga daiteke alderdi linguistikoetara, baizik eta, faktore sozial eta politiko asko hartu beharko ditu kontutan.

Normalkuntzak, komunitate baten etorkizunaren norabidea markatzen duen neurrian, botere politiko eta sozialaren egikaritzapena ekarriko du berarekin. Horrela, hizkuntz komunitate minorizatu edo zapalduaren aldetik independentzia politikoa edo antzeko mailako subiranotasun politikoa eskatuko du.

Badira lehen deskribatu dudan kasuaren antzekoak, eta hauetan hizkuntz komunitate zapaldu bati nolabaiteko hizkuntz normalkuntza «eman» zaio; argi eta garbi ez-demokratikoak diren kasu hauetan, zail egiten da bereizten benetan gizarte presioagatik eman den ala botere zapaltzailearen inposaketa den, beraren kontrola eta hizkuntz komunitate minorizatuaren menperakuntza berregokitzeko.

Oro har, ezarritako botere ofizialaren emakidek, normalkuntza eraginkorraren aldekoek sortutako benetako egoerak berandu eta gogoz kontra bakarrik aitortuko dituzte. Baina, zentzugabekoa litzateke norbere errakuntzengatik emakida ofizialak ahalik eta gehien ez ustiatzea.

Zorionez edo zoritxarrez, hizkuntza minorizatuaren sustapena komunitate zapalduko kideei dagokie, eta berauek ekimena hartu eta beti aurrera eramateko gai ez balira, ezertarako ez lukete balio izango autonomia edo autodeterminazio posibleek.

15.4. Hizkuntzaren aldeko ekintza baterakoi eta globalaren alde.

L.V. Aracilek dioenez, inkoherentea da jende guztiak katalana seriooki aitortzen eta hartzen duen bitartean, horretaz «aldarrikapen kontenplalarietatik ekintza praktikoetara pasaz» aktiboki arduratuko den antolakuntza global motaren baten beharra isilka kendu edo xixkatzea.

Ia organizazio eta mugimendu politiko demokratiko guztiak kataluniar herrialdeez gaindiko batasun linguistiko-kulturala ageriko erreserba eta salbuespenik gabe aitortzera iritsi dira (duela 10 urtetik hona). Baina, badirudi dena adierazpen erretoriko hutsean geratu dela eta oinarri horietatik ondorio praktikoetarako pausorik ez dela eman.

Gure komunitatearen barne hutsunerik larriena koordinaziorik eza da.

Egungo organizazio politiko demokratikoez eta entitate politiko-administratibo erregionalek ezin izango dute beregain hartu eta bete koordinazio globalaren beharra. Estatuarteko mugak kataluniar hizkuntz komunitatea zatitu egiten du eta koordinazio global ofizialerako aukera baztertu; espainiar Konstituzioak nazioaren erdigunearen eta periferiaren arteko koordinazioa oztopatu egiten du.

Aracilek berak 1976-77an «Katalanaren erabilerarako Erakunde» bat proposatu zuen, honakoa litzatekeelarik:

1. Erakundearen helburu nagusi eta iraunkorra katalanaren erabilera bera izan behar luke (egitura baino areago) eta, bai eta pentsamolde eta jarrera soziolinguistikoak ere. Erakunde hau ez da inolako «Akademia» izango. IEC deritzanak (Akademia mota bat) ez du sekula proposatu hertsiki arazo soziolinguistikoak direnak aztertzerik. Erakundearen eta Institutuaren artean teilakapena dagoen heinean, lankidetzaz egotea espero da.

2. Erakundeak funtsean publikoa izan beharko du (...) eta hertsiki ez-ofiziala (izan ere, inolako entitate ofizialik ez dator bat gure hizkuntz komunitatearekin, ez eta hurrik eman ere). Esan gabe doa Erakundea ez dela sekula entitate kataluniar erregionalen ez eta inolako entitate estatal ez-kataluniarren menpekora izango.

3. Erakundearen interes eta ekintza arloa gure hizkuntz komunitate osoa izango da zehatz-mehatz (esan gabe doa beraren lurralde eskumena erregioez gaindikoa izango dela definizioz) (...).

4. Erakundearen eginbeharrak funtzionalak izango dira, benetako eskakizun sozialek definitutakoak, eta izaera espezializatua (zientifiko-teknikoa) eta aldi berean herritarra izango dute (...).

Proposamena ondoko honetan datza: sarrera, «oinarrizko egitateak» azaltzen dituzten 7 puntu, Erakundearen «definizioa» 8 puntutan egin eta «Funtzioen» definizioa beste 7 puntutakoa. Bi urte geroago badirudi proposamen honen aurrean, sekula egin den koherenteena eta osatuenaren, kataluniar gizartearen hizkuntz kontzientzia desalienatzeko, normalkuntzarako prozesu globalaren norabidea markatzeko, hizkuntz politikak gainbegiratu eta kritikatzeko, katalana sustatzen duten erakunde, organizazio, elkarte eta abarren arteko komunikazioa eta lankidetzak koordinatu eta errazteko, datu soziolinguistiko guztiak batzeko, normalkuntza egitasmo zehatzak sustatu eta antolatzeke xedez proposatzen zenaren aurrean, erakunde publikoek eta gehiengodun organizazio politiko eta sozio-kulturalak entzungor egin dutela.

Beraz hizkuntz politika normalizatzailaren eredu bat izango zatekeen, «iragapen»eko bi urte hauetarako baliagarria, baina urteak pasa egin dira, horren inolako antzik duen ekimenik hartu gabe.

Pierre Achard soziolinguistak hauxe dio: «moderno deritzaten gizarteen egoera kontutan hartzen bada, estatuak, indarkeria legitimoaren monopolioaz gain, hizkuntz normalkuntzarena ere bere egiten duela egiaztatzen da...». Estatuak aurka dela hizkuntz normalkuntza prozesua abiarazteko ezintasunak, aldeko estatu batek normalkuntzarentzat adieraz litzakeen izugarritzko aukerekiko proportzionaltasun zuzena duela esanez amaitu beharko dugu.

Eta begi bistakoa dirudi, gure kasuan, zeregin hau beregain har dezakeen bakarra Kataluniar Estatu independentea litzatekeela.

15.5. Hizkuntza botere politikoan

Hizkuntz komunitate minorizatuak dilema baten aurrean izaten dira: Edo desagertu, edo txekiarra, finlandiarra, poloniarra eta abar bezalako beste zenbait komunitateren ereduari jarraiki, eraiki dituzten nazio-estatuarekin batez gainazaleratu ahal izan diren arte izkutuan bizirik iraun dutenen ereduari, hain zuzen ere.

Baldintza politikoen garrantzia mende honetan zehar askoz handiago bihurtu da. Hizkuntza baten biziraupenerako beharrezko diren, eta estatuak zuzenki edo zeharka kontrolatzen dituen ezinbesteko hizkuntz funtzioen kopurua gero eta handiagoa da: irakaskuntza, telebista, eta abar dira, duela 100 urte bakarrik, artean egon ere ez zeuden hizkuntz funtzioen zenbait adibide. Estatuak da zartaginari kirtenetik heltzen diona, hizkuntzei dagokien funtzio «publiko» gehienek egikaritzapena debekatu edo emateko.

Gizartearen hizkuntz funtzioak neurri handi batean politikak menperatu zituen edo berauetan bitartekotza egin zuen, hizkuntzaren gizarte funtzio askok bezalaxe.

Hizkuntz kontrola gizarte kontrolaren mekanismo orokorretan dago. Zein hizkuntza eta nola erabiliko den dekretuz ezar daiteke.

Hizkuntz kontzientzia, jakintza, sinesmen eta jarrerren sistema globaletik bereiztezina da, eta hiztunen gizarte multzoaren solidaritatea berrindartu egiten ditu. Hemen ere eskusartze politikoek hizkuntzaren erabileran eragiten dute. Botere politikoak izugarriko indarraz eragin dezake hedabideetan («komunikabideek» baino gehiago, izan ere askotan izkutaketa edo inkomunikazio bideak bilaka daitezke eta bilakatzen dira), hizkuntz komunitateari eragiten dioten informazio-albisteen komunikazio mekanismo guztietan, edo irakaskuntza-ikaskuntzarekin erlazionatuetan eta, oro har, gertaera zientifiko eta teknologikoetarako sarbidearen kontrolean. Prentsaren eta ikus-entzutekoen monopolizazio eta kontrolak, eraginak edo jatorriak hizkuntz kontzientziaren eratzaille diren jakintza, sinesmen, jarrera eta pentsamoldeak modu erabakiorrean baldintzatzen ditu.

Teorian bederen, hizkuntz erabilera erabakitzeko eskubide legitimoa politikoki antolatutako gizarte multzoaren solidaritateak eta bideragarritasunak edukiko lukete, baina botere ezarriak (agintariek) gizarte multzoa, alegia, ezarritako boterea dela esango digute, hizkuntz erabilera zaindu eta orientatzeko eskubidea eta betebeharra duena.

Orduan, hizkuntza baten funtzionamendua eta izatea bera, dagoen ordena politikoaren menpe egongo dira. Estatu nazioaniztunetan bereziki, ordena ezarriak hizkuntzen erabilera eta hedapena indartzera edo debekatzera jotzen du, estatuaren multzoaren adostasun politikoa indartzeko edo ez indartzeko, errepresentatzen duten baliagarritasunaren arabera eta, ondorioz, agintarientzako euskarri den oinarria.

15.6. Estatu plurilingueen hiru eredu

Azaletik aztertuta, Europako edo munduko errealitate soziolinguistikoa kaotikoa eta ulertezina dela pentsatuko genuke, baina zorrozkiago begiratu eta oinarriko fenomenoak bigarren mailakoetatik eta anekdotikoetatik bereizten baditugu, funtsean hiru motatako estatu plurilingueak (bakarrik) daudela konturatuko gara, nahiz eta horretan ere, gauza guztietan bezala, maila desberdinak dauden, egoera desberdinak adina, hain zuzen ere. Kasu bakoitza berezia eta errepikaezina da, baina ikuspegi soziolinguistikoak, hiru motatan sailkatzen laguntzen digu:

a) Estatu unilinguistak: unilinguismo estatala (zapaltzailea den) estatuaren hizkuntzaren hegemonia absolutu eta mugagabera zuzendutako hizkuntz politika maskaratzaren duen «elebitasun» erregional delako batekin nahasten da. Eredu honen helburua komunitate minorizatuen (zapalduen) hizkuntz ordezkapena da, hain zuzen ere, hizkuntz komunitate zapaltzailearen hizkuntzaz ordezkatzeari.

Kasu hauetan «elebitasun» erregionalaren aldaeraren estrategia kezko gortina bat bezalakoa da (mito bat), mota honetako estatuaren errealitatea, funtsean genozida delarik eta izkutatu egiten duelarik (edo izkutatzen saiatzen delarik).

Mota honetako adibide bikainak dira kataluniarrok jasaten ari garen bi estatuak: frantsesa eta espainola.

b) Multilinguismoa duten estatuak: lurraldeko elebakartasunean eta multilinguismo estatalan oinarritzen dira, eta esate baterako Suitzan, Kanadan, Belgikan edo Txekoslovakian aplikatzen da.

Estatu hauetan hainbat inguruabar historiko, sozial edo soziokulturalengatik nahikoa berdinkide (batik bat aurreko motarekin erkatzen badugu) den nolabaiteko hizkuntz demokraziatzeko adostasunera iritsi ahal izan da; haatik, gehiengoaren hizkuntza ez dago inoiz ere beste hizkuntzak (edo hizkuntzek) mehatxatua eta esparru mugatuagoko hizkuntzak edo hizkuntzek oreka nahikoa sendotzen diote.

c) Hizkuntz komunitateen estatu independente unilingueak: Independentzia politikoa lortu dute eta aurretik egoera minorizatuan zegoen hizkuntza, estatu independentearen barruan hizkuntza nazional eta hegemoniko bihurtu dute. Finlandiarra, bulgariarra eta albaniarra dira honelako kasuak. Honen kontradibide negatiborik esanguratsuenak Irlandako kasua da, ezen nahiz eta independentzia politikoa lortu, nazioaren zati handi batek (iparralde salbuetsiz) ezin izan baitu ingelesaren hizkuntz gailentasuna ezabatu, horrek gaeliera itzulezinezko desagerterazte prozesura bideratu duelarik. Hala ere, araua berresten duen salbuespena da hori, hain zuzen ere, irtenbiderik egokiena hizkuntz komunitate zapalduaren independentzia nazionala delako.

Estatu espainol eta frantsesaren esperientzia historiko zapaltzaile luzeak, berauen izaera hegemonistak eta demokrazia berdinkideari dagozkion irtenbideak onartzearen aurkakoak, deskribatu duguna bezalako estatu multilingue bilakatzeko aukeraz zalantzan jar erazten gaituzte. Bestetik, gaztelar populazioa bizi den lurraldeak errepresentatzen duen gehiengo sozial eta populaziozko ahulak ere, hots, Galizia, Euskadi eta Kataluniaz kanpoko lurralde guztiak, estatu espainolaren kasuan (berau baita modu erabakiorrenean eragiten gaituena) batasun espainolaren aldeko benetako botere politikoak mota honetako estatu multilingue bat gogo onez onartzera ez direla inoiz iritsiko pentsarazten digu. Azken uste

honetan, euskaldun, galiziar eta kataluniar hizkuntz komunitateen independentzia politikoaren hipotesia edo baliokidea den gobernu mota batena oso seriozki aztertu beharreko premia bezala ulertu behar da. Bere garaian nazio (linguistiko) libreen multzoarekin bat egin ahal izan ez duten (edo horretan jakin izan ez duten) hizkuntz komunitateen azken aukera izango da, ziur aski.

LA VOLEM
BEN VIVA

PROPOSAMEN DIDAKTIKOAK

1. Hizkuntza eta soziolinguistika

- Zein arrazoiengatik baieztatzen dugu inolako gizartek ezin funtziona dezakeela hizkuntzarik gabe? Zer harreman du baieztapen horrek Euskal Herriko errealitatearekin?
- Egizue laburpen bat eskolan hizkuntzari buruz orain arte azaldutako guztiari buruz (gogoratzen duzuenari buruz). Egizue atal berezi bat soziolinguistikarekin zerikusia dutela uste duzuen gaiekin.
- Zertan bereizten dira hizkuntzalaritza eta soziolinguistika?
- Zein da soziolinguistikako lehen kontzeptua eta garrantzitsua? Zein arrazoiengatik?
- Zeren menpe dago hizkuntzaren erabileraren etorkizuna?
- Zer da hizkuntz komunitatea? Bilatu sinonimoren bat.

2. Soziolinguistika eta irakaskuntza

- Zein arrazoiengatik egiten da beharrezko soziolinguistika irakaskuntzan sartzea?
- Zergatik uste duzu egon dela soziolinguistikaren ikerketa hain gutxietsia?
- Irakasleek dituzten hizkuntz jarrerak beraien ikasleengan eragina dutela uste al duzu?
- Zure ustez nola parte hartu behar luke eskolak hizkuntz erabileran?
- Zer garrantzi du eskolak euskararen normalkuntzan?

3. Elebitasuna

- Elebitasun kontzeptua anbigua da. Arrazona ezazue baieztapen hori eta egizue inkesta bat, kaleko jendeak horren esanahiari buruz zer pentsatzen duen jakiteko. Erka itzazue zuen arrazonamenduak jendearenekin.
- Egin al daiteke elebitasun terminoaren erabilera politiko edo ideologikorik? Zein asmorekin?

- Egin ezazu elebidun eta bilinguisten arteko bereizketa.
- Elebitasuna zergatik da gizarte egoera ezegonkor eta iragankorra? Norantz garamatza?
- Defini ezazu labur-labur zer den aldebakarreko elebitasuna.
- Bilinguistek besteren elebitasuna defendatzen dute eta beraien elebakartasuna praktikatzan. Zer esan nahi du baieztapen horrek?
- Iruzkina ezazu ondoko baieztapena: "elebitasuna kezko gortina da".

4. Hizkuntz ordezkapena

- Ez dago, berez, hizkuntza «nagusi»rik ez «menpeko»rik, baina zein helburuz ari dira prezeski aurkakoa defendatzen dutenak?
- Bila itzazue lau edo bost hitz hizkuntz ordezkapenaren gutxi gora beherako sinonimo direnak. Azter ezazue berorien arteko harremana.
- Hizkuntz ordezkapenaren jatorriak eta arraiak, zergatik dira funtsean sozialak?
- Zein faktorek uste duzue mesede egiten diotela hizkuntz ordezkapen prozesuari Euskal Herrian?
- Zein esparru eta gizarte klasek jarri dute gehiago hizkuntz ordezkapen prozesua eta zeintzu izan ziren aldatzen lehenengo?
- Formentera Irlan, Eivissan, Menorca Irlan eta Mallorkan O.H.O.ko irakasleei egindako inkesta baten arabera, %85ak lagunekin edo lagun batekin katalanez hitz egiten du. Baina (ulertu arren) katalanduna ez den solaskideren batekin %34a bakarrik jarraitzen da katalanez hitz egiten. Zein arrazoiengatik gertatzen da jarrera aldaketa hori? Jarrera hori kritika edo defenda ezazue.
- Egizue inkesta bat, euskara espainierak edo frantsesak ordezkatzeko ahalgarritasunari buruz jendeak duen eritzia ikertu ahal izateko. Emaitzak aztertu.

5. Hizkuntz asimilazioa

- Zergatik esaten dugu asimilazioa migrazioetako prozesu tipikoa dela? Zergatik kasu batzutan ez da gertatzen etorkinen hizkuntz asimilaziorik? Hau al da euskararen kasua?
- Euskal Herrian zonalderen batean lurraldekotasun printzipioa ezartzen dela uste al duzue?
- Zein izan behar luke jatorriz euskaldun direnen hizkuntz jarrera etorkinekiko? Eta zein izan da egundaino gehiengoaren jarrera?

- Egia al da etorkinen sentimenduak manipulatu egin nahi izan direla? Zein helburuz?
- Zergatik dute etorkinen belaunaldi gazteek zeregin handia euskararen normalkuntzaren alde egiteari dagokionez?

6. Hizkuntz gatazka

- Zein unetan agertzen da hizkuntz gatazka?
- Euskararena bezalako egoeran, gatazkarik eza soziolinguistikoki kaltegarri gerta al daiteke?
- Euskararen kasuan erabaki politikoen erdigunea hizkuntz komunitatetik at kokatua dagoela frogatzen duen adibide bat jar ezazue. Zer egin beharko litzateke?
- Zeintzu dira hizkuntz gatazkaren bi irtenbideak?
- Egizue inkesta bat zuen lagun, ikaskide eta familiakoen artean euskararen ezagutza eta erabilerari buruz. Galde ezazue ezagutza mailari buruz: Hitz egiten badakiten edo ulertu besterik ez duten egiten, irakurtzen edo idazten duten, eta abar. Eta erabilerari buruz, «nork» erabiltzen duen, sexua, adina, lanbidea, gizarte-maila, ideologia, jatorria eta abar kontutan hartuz. «Norekin» erabiltzen duten: Jende guztiarekin edo zenbaitekin bakarrik, eta abar. «Noiz» erabiltzen duten: Beti, zenbaitetan (zein kasutan?). «Nola» erabiltzen duten: Bidea, familiarteko edo merkatal eskutitz bat, ohar informal bat idazten dutenean, eta abar, hau da, hitz egiteko edo idazteko darabilten gaiaren arabera.

Egizue emaitzen balorazio kritikoa.

- Zein da hizkuntz konplexuen jatorria? Zer egin beharko litzateke horiek ekiditeko?
- Josep Gifreuk honela dio: Katalanaren presentzia eta gizarte erabilera kultur bide eta industrietan agintzen duten hiru logiketarik «lehena eta bigarrena kausa berberaren zerbitzari direla: Gaztelaniaren hegemonia Katalunian. Merkatu lege (espainol) deituak zentralismo legeak (espainolak) bezain gogorrek edo gogorragoak dira... Inertzia hau onartzen badugu, bukatu da komunikabideetako normalkuntza prozesua... ezin da askoz gehiago handitu. Goia jo dugu». Iruzkin itzazue baieztapen hauek eta pentsatu zein izan daitekeen euskararen erabileran eragiten duen hirugarren logika.

7. Diglosia

- Zeintzu dira diglosia beste hizkuntz gatazka egoeretatik bereizten duten ezaugarriak?
- Zergatik esaten dugu euskarak duen egoera ez dela funtsean diglosikoa?

8. Standard linguistikoa

- Zergatik da beharrezko hizkuntza guztiek beren standard linguistikoa edukitzea eta erabiltzea?
- Zein desberdintasun dago hizkuntza standardaren eta kolokialaren artean?, eta finkapen eta standardizazioaren artean?
- Zergatik ditu zailtasunak hizkuntz gatazka egoeretan hizkuntza menperatu edo minorizatuak standarda eraikitzeke garaian?
- Azter ezazue Euskal Telebistan erabilitako euskara standard mota eta erka ezazue euskal egunkari eta aldizkarietan erabiltzen denarekin eta zeuon hizkera kolokialarekin.

9. Dialektoak

- Zein helbururekin egin izan dira eta egiten dira euskararen batasun soziolinguistikoa apurtzeko saioak?
- Zein jarrera duzue zuek eta zein izan behar litzateke gure hizkuntzaren beste aldagai dialektaletako hiztunen aurrean? Ba al duzue aurriritzi positibo nahiz negatiborik Euskal Herriko beste leku batzuetan hitz egiten den euskarari buruz?
- Kontraesankorra al da standard linguistikoa ikasi eta erabiltzea eta aldeberean dialekto ezberdinak ezagutu eta erabiltzea?
- Egizu ibilaldi bat Iparraldetik zehar eta konparatu, adibidez, Arrangoitzeko euskara Elorrikoarekin.

10. Minorizazio linguistikoa

- «Bazterteza» eta «uzkurdura» (Aracil) izenez ezagutzen ditugunak, printzipioz jarrera kontrajarriak diruditenak, zergatik irits daitezke osagarri izatera?
- Zer ezberdintasun dago «gutxiengo linguistiko» eta minorizazio nahiz hizkuntza minorizatu terminoen artean?
- Zer abantaila eskaintzen du euskaldunentzat inter-hizkuntza edo «lingua franka» bezala ingelesa erabiltzeak gure herrian espainiera eta frantsesaren tarteketak dakarren inposaketaren aurrean?

11. Diskriminazioa eta erabiltzeko premia

- Zergatik esaten dugu hizkuntza guztiek eragiten dutela nolabaiteko bereizkeria linguistikoa? Euskarak kasu desberdina izan behar al luke?
  - Zeintzuk dira estatu espainiarrean sozialki eta gehiengoz diskriminatzaileak diren hizkuntzak?
  - Nola daiteke hizkuntza bat baliagarri izan arren beharrezkoa ez izatea? Ipini liburuan agertzen ez diren adibideak.
  - Begiratu aste honetako ikuskizun zerrenda eta neurtu euskararen, gazteleraren eta beste hizkuntzen erabilera maila.
- Eman puntu bana hizkuntza bakoitzari ikuskizun batean erabiltzen denean, batu emaitzak, gonbaratu eta aztertu ondorioak.

12. Hizkuntz normalakuntza

- Zein ezberdintasun dago hizkuntz normalizazioa eta normatibizazioaren artean eta zergatik dago batzuetan bi horiek nahasteko joera?
- Zer neurri hartuko zenukete hizkuntzaren benetako erabilera bultzatzeko, eskolako zuzendari bazinate, eta Gobernuak bazinate?
- Zer garrantzi izan du estatu espainiar eta frantsesaren politikak euskararen eta beste hizkuntza minorizatuen erabileraren normalizazioan? Eta zer erizten diozue gobernu autonomoek aurrera daramatenari?
- Hizkuntz normalizaziorako legeak tresna baliagarri al dira beti hizkuntz normalizazioa lortzeko?
- Azal ezazue zein egoeratan dagoen hizkuntza zuen jaioterrian, oporrak pasatzen dituzuen herrian edo ongi ezagutzen duzuen beste edozeinetan. Bilatu ezberdintasun eta parekotasunak.
- Zer egiten duzu egunean zehar, norekin hitz egiten duzu, nola hitz egiten duzu, noren aurrean eta zergatik? Egizu azterketa zorrotz eta zehatza eta atera ondorio kritikoak.
- Estatu zapaltzaileek zergatik egiten dizkiete batzutan emakida legal partzialak hizkuntz komunitate minorizatuiei? Zer arrazoiengatik ematen diote batzutan trataera ezberdina hizkuntz komunitate baten barruan, zonalde edo eskualde administratiboen arabera?

– Nola errazten da hobeto hizkuntz normalizazio prozesua, hizkuntz komunitateak estatu multilingueetan barneratuz, ala komunitate horiek izaera independentea izan dezaten eraginez? Azal itzazue erantzunak.

– Presta ezazue inkesta bat (1), eman bakoitzak bere eskolakideari eta hark gauza bera egin diezazuela. Inkesta horretan honakook hartu beharko dira kontutan:

1. Zein da familiako hizkuntza (nagusia)
2. Telebistako zein programa (2 edo 3) atsegin zaizkio gehien.
3. Zein izan da zineman (edo bideoan) ikusi duen azken filmea.
4. Zein izan da irakurri duen azken liburua (komikia, aldizkaria)
5. Zein hizkuntzatan idatzi du azken gutuna edo postala.
6. Zein hizkuntzatan dago gehien atsegin duen abestia (1 edo 2).
7. Zein da zurekin gehienetan erabiltzen duen hizkuntza.
8. Zein irradi entzuten du.

Erantzun bakoitza hizkuntzaren arabera puntuatu beharko duzu. Adibidez, telebistako programei dagokionez, euskaraz ala gaztelaniaz diren puntuatu beharko duzu, etab.

	Euskara	Gaztelera	Beste
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			

Egizue lortutako datuen balorazioa, lagunak eta biok lehenik eta denon artean gero, ikasgela guztian izandako emaitzak kontutan izanez.

– Zer harreman dago gaztearen familiako hizkuntzaren eta lagunarekin erabiltzen duenaren artean? Zein hizkuntzatan daude gogokoen dituen abestiak? etab.

---

(1) Josepa Hugueta-ek proposaturiko ariketa baten moldaketa.

13. Diskurtso soziolinguistikoa eta errealitatea

- Egunkari eta aldizkarietan begiratu, saiatu bilatzen borondate onaren diskurtsoa edo diskurtso idealistaren adibideak, inpotenziaren diskurtsoaz ari diren testuak, erantzukizunaren diskurtsoarenak eta diskurtso aldentzailearenak. Azter itzazue kritikoki.
- Intelektual, irakasle eta politikoak gatazka linguistikotik kanpo gera al daitezke? Zer iruditzen zaizu?
- Hizkuntz erabilera era naturalean garatzen al da?

MATERIAL DIDAKTIKOA

Atal honetan aurkezten ditugun grafiko, diagrama eta irudien eranskin guztiek, eta lan honen lehen zatian aurkezten ditugunak material didaktikoa osatzen dute eta oso elementu erabilgarriak dira kontzeptu eta gai teorikoen eta adibide zein kasu konkretuen ulermena erraztu eta bideratzeko.

Ulertzen laguntzeaz gain, autosufizienteak ere badira, eurek bakarrik ere azaltzen baitituzte kontzeptu eta egoera soziolinguistiko orokor eta konkretuak.

Grafiko, diagrama eta irudi hauetatik abiatuta, ariketa asko egin daiteke taldeka nahiz bakarka, erlazio terminoak eta adibide konkretuak aldatuz.

1. Hizkuntz ordezkapen prozesua

Hizkuntz ordezkapen prozesuaren diagramen kasua hartzen badugu, kasu hipotetiko isolatu berri bat azter dezakegu eta definitzea eskatu.

Adibidez, zer litzateke kasu hau?:

		Formala	Informala
Hizkuntza	Y	X	
	Z	X	

Egoera horretan, Y eta Z hizkuntzak esparru formaletan bakarrik erabiltzen direla eta bata ere ez dela esparru informaletan erabiltzen erantzun beharko dute ikasleek.

Baina egoera honetan, adierazita dagoen bezala egonda, inoiz gertatzea ezinezkoa dela ere gehitu beharko litzateke, ezinezkoa baita marko sozio-kultural batean bi hizkuntza erabiltzea, biak maila formalean eta bakarra ere ez informalean. Hala balitz, zein hizkuntza erabiliko luke jendeak kalean, harreman intimoetan, familian, etab?

Hizkuntz erabileraren esparru ezberdinen garrantzia eta esparru eta funtzio lingusitikoaren kontzeptua bera ulertzen laguntzen du ariketa honek.

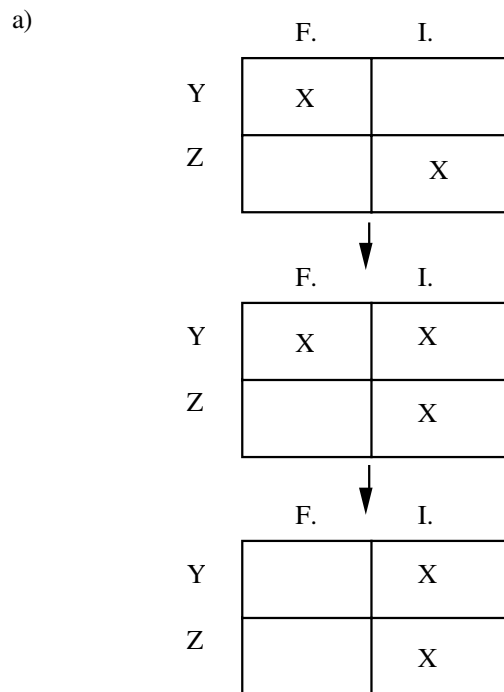
Adibide hau berau alderantziz jar daiteke:

		Formala	Informala
Hizkuntza	Y		X
	Z		X

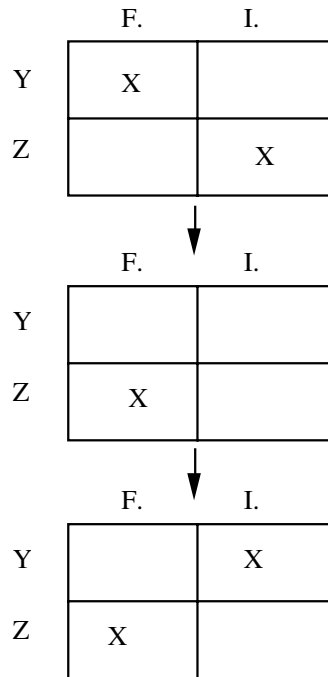
Diagrama-sekuentzia oso baten azalpena ere eska daiteke, eta gero:

- a) Prozesu koherentea eraiki.
- b) Tranpadun prozesuren bat eraiki.

Adibidez, honako hau bagenu:

b)

a) kasuan, prozesua zertan den azaldu beharko litzateke bakarrik. b) kasuan, ostera, lehenengo diagramak deskribatzen duena bezalako egoera batetik bigarrenak deskribatzen duena bezalako batera bat batean pasatzea ezinezkoa dela adierazi beharko litzateke: funtsezko aldaketa posible da (horixe da diagramen koherentzia eta dialektika) baina ezinezkoa da hiru aldaketa (edo bi) bata bestearen ondoren gertatzea; logikoki ez da ulergarria esparru informalean baino erabiltzen ez den hizkuntza bat, esparru hori utzi eta esparru formalean bakar-bakarrik erabiltzera iristea.

Begi bistako ezintasun hori adibide konkretuak erabiliaz azaltzea komeniko litzateke.

2. Hizkuntz erabilpeneko jarrera eta arauak

Egoera soziolinguistiko segida bat aurkeztu dizuegu eta egoera horietan zuek zer egingo zenuketen esan behar duzue, adibidez: Jatetxe batetan, menua gaztelaniaz, ingelesez, frantsesez eta alemanieraz ekartzen badizute. Lehenengo zutabean 1etik 5era baloratu beharko duzue X hiztuna edo X pertsonaia izendatuko ditugunak, kasu honetan jatetxeko nagusi lirakekenek, hizkuntzarenganako duten jarrera.

Bigarren zutabean, X pertsonaia horrek zein hizkuntz erabilpeneko arau darabilen jarri beharko duzue.

Hirugarren zutabean, X pertsonaiarekiko zer jarrera izango zenuketean adierazi beharko duzue.

Laugarren zutabean, X pertsonaia komentzitzeko balio izango diguten baliapide nahiz argudioak azalduko dituzue.

Bosgarren zutabean, zein erabilpen arau erabiliko zenuketean.

Lehen zutabeko balorazioa honelakoa izan daiteke:

1. Oso negatiboa.
2. Negatiboa.
3. Neutroa.
4. Positiboa.
5. Oso positiboa.

Hirugarren zutabeko balorazioa honelakoa izan daiteke:

1. Erabateko gaitzespena.
2. Gaitzespena.
3. Neutroa.
4. Onarpena.
5. Erabateko adostasuna.

Beti kontuan izan beharko dugu X pertsonaia (xp) egoeraren lehen terminoa izango dela eta Y pertsonaia (yp) zeuok zaretela, egoeraren bigarren terminoa.

	PX		PY	
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				

3 edo 4 laguneko taldetan bilduko dira ikasleak eta erantzuna edo erantzunak emango dituzte (talde berean iritzi ezberdinak egon daitezke). Gero amankomunean jarriko dira talde guztien erantzunak.

Ariketaren koordinatzaileak edo irakasleak eman ditzakeen jarraibide edo orientabideez aparte, kasu bakoitzari buruzko egoera eta iritzi ezberdinek sortuko duten eztabaida da garrantzitsuena.

EGOERA SOZIOLINGUSITIKOAK. Zer egingo zenuke zuk? (1)

- 1.– Enpresa bateko erantzungailuak gaztelaniaz erantzun dizu, euskarazko azentu handiz.
- 2.– Jatetxe batean gaztelaniaz, frantsesez eta ingelesez ekarri dizute menua.
- 3.– Tabernan laranja ura eskatu duzu eta ez dizula ulertu esan dizu zerbitzariak.
- 4.– Sarritan ikusten duzun eta euskaraz hitz egin ez, baina ulertu ulertzen duen atezain edo bizilagunari enkargua utzi diozu. Aspalditik bizi da Euskal Herrian.
- 5.– Zurekin beti euskaraz hitz egiten duten eskolakide batzuk gaztelaniaz egiten diete beti lagun berriei.
- 6.– Zure paperetaz arduratzen den aseguru agentea edo notaria euskaldunak dira baina ez dituzte paperak euskaraz egin nahi. Printzipioz ez duzu beste enpresa batetara joan nahi.
- 7.– «Circulo de lectores» edo beste saltzaile batek, interesatzen zaizun zerbait erosteko aukera eskaintzen dizu, oso era atseginean, gaztelaniaz hitz eginez.
- 8.– Zu baino zaharragoa den lagun, ezagun edo familiarreko batekin hitz egiten duzu, «zu baino euskaldunago» denarekin, baina euskaraz idazten ez eta ia beti gaztelaniaz irakurtzen duenarekin.
- 9.– Trenean zaudela mutil talde bat ikusi duzu, ezagun bat tartean, enpresa baten publizitateko gaztelaniazko esaldiak borratzen eta berriz euskaraz idazten.
- 10.– Zure lagun erdaldun batek, bere lagun bati gertatutakoa kontatu dizu: Euskaraz hitz egiten ez dakielako ez diote lanpostua eman. Zure lagunak ez du informazio gehiago.
- 11.– Botika batean, oso dotore jantzitako emakume ezezagun bat etengabe hizkuntzaz aldatzen ari da, lauzpabost aldiz euskaraz zuzendu zaio txakurrari. Zeu zara txandan hurrengoa.

- 12.– Bulego bateko funtzionariak denei aurpegi txarra jartzen die eta pare bat aldiz errepika erazten ditu gauza guztiak. Azkenean, ez du onartzen zure izena euskaraz izaterik, nortasun agiria erakutsi arte. Etxean ahaztu zaizu, ordea.
- 13.– Espainiar literaturako irakasleak ez dizu uzten azterketak euskaraz egiten.
- 14.– Ingelesa ikasten ari den lagun batek honela esan dizu: «Ingelesez window hitzak ventana esan nahi du».
- 15.– Zure botikariak, euskalduna bera, ezin diola jende guztiari euskaraz hitz egin esan dizu, bezeroak galduko lituzkeela eta.

Argazkilaria: Jose Valdery

3. Egoera soziolinguistiko izkutatua aurkitu

Hori bezalako argazki bat ikusita, zein motatako egoera soziolinguistikoaren aurrean gauden galdetu beharko litzaioke ikasleari eta azaltzeko eskatu.

Hizkuntz tarteketa izenez ezagutzen den fenomenuaren kasu oso grafiko eta argia dela esan beharko litzateke, adibidez, bideetako seinaleztapena herri euskaldunen izenenekiko euskaldundua (normalizatua) dagoen arren, ez da hala atzerriko herriaren izenari dagokionez, tarteratutako hizkuntzan (espainieraz) idatzita bait dago. Ez euskaraz ez eta atzerriko hizkuntzan (frantsesez) ere ez dagoelako, alegia.

Hori bezalako adibideak asko aurki genitzake eta «safari» linguistikoak antola daitezke, bakarka nahiz taldeka, kasu berriak aurkitu eta gero aztertzeko.

4. Muga linguistikoak eta mapak

Muga linguistiko errealak aurkitu eta estatuenekin eta garai ezberdinetakoekin gonbaratzea oso motibagarri gerta daiteke eta errealitate soziolinguistikoa eta nazioen prozesu historikoak hobeto ezagutzen lagun dezake.

Europako hiru mapa mota gonbara litezke:

- 1.- XIX. mendearen erdialdekoa edo I. Mundu Gerraren aurrekoa.
- 2.- Europaren gaur egungo estatu-banaketari dagokiona.
- 3.- Benetako muga linguistiko eta nazionalena.

Lehenengo biak gonbara daitezke eta gertatu diren aldaketak ikusi, aldaketon arrazoiak bilatu, estatu propioa izatea lortu duen hizkuntz komunitaterik dagoen ikusi eta independentziaren aurretik eta ondoren hizkuntzek duten egoera aztertu. Estatuen Europa eta hizkuntz komunitateen Europaren arteko ezberdintasuna ikusi.

Kolonien independentziaren aurretiko Afrikaren zatiketari buruzko mapa, oso adierazgarri izan daiteke estatuen mugen erlatibotasuna ikusteko (kontinente osoa pastela bezala zatitua zazpi inperioren artean). Estatu europearrek erabili izan duten erizpide bera dela ikus arazi beharko litzateke, nazio menperatzaileek nazio menperatuengan egiten duten zapalkuntza politikoaren erizpidea, batzutan besteetan baino izkutatuagoa, alegia.

Muga politikoetan behin betikorik ezer ez dagoela frogatuko digute mapa guztiek batak bestearen atzetik, eta historian zehar izan den joerak adierazten digunez, hizkuntz komunitate bakoitzak independentziako bere esparrua berreskuratzen jotzen du.

5. Soziolinguistika eta ordenagailuak

Diagrametako adibide batzuk, (hizkuntz ordezkapen prozesuarena, adibidez) eta soziolinguistikazko inkesta eta estatistikak eurak, ordenagailuan sar daitezke, eta horrek datuen sistematizazioan eta teoria frogatzen lagunduko liguke.

Soziolinguistika zientzia logikoa delako da hori posible.

«Conway-ren bizitzaren jokua» deituak soziolinguistikaren teoriaren alderdi batean duen aplikazioa ikusiko dugu orain. Izatez, moldaketa librea da, Conway-ren jokuan zelulak bait dira (gure kasuan hiztunak) bereizketarik gabe, eta hemen aurkeztuko dizuedan kasuan, berriz, bi motatako «zelula» (hiztun) ezberdinak daude: X hizkuntza hitzegiten dutenak (X batekin markatu) eta Y hizkuntzako hiztunak, puntu batekin (.) markatuak.

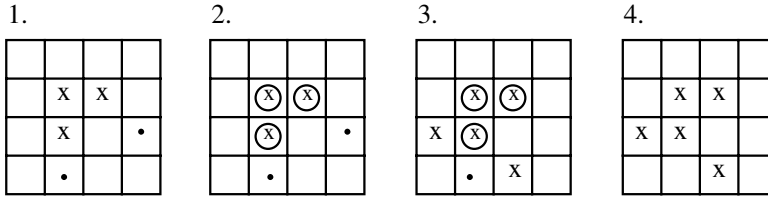
Ordenagailuko jokuan, «zelula» (hiztun) guztiak markatu egiten dira, eta ondoren, alboetako laukietan bi edo hiru bizilagun dituztenak bizirik geldituko direnak bezala markatzen dira.

Bigarrenik, hutsik dauden laukiak begiratzen dira eta «lauki ernari» bezala markatzen, gure adaptazioan beste hizkuntzako (eurena ez den hizkuntzako) hiztun berriak izango liratekeelarik.

Lauki ernari bezala markatuko ditugu inguruko hiru laukietan «zelulak» (hiztunak) dituzten lauki huts guztiak.

Hirugarrenik, superbibiente bezala markaturik ez dauden «zelula» (hiztun) guztiak kendu egingo ditugu eta zelula berriak jarriko lauki ernari guztietan. Ondoren zelulen eta laukien marka guztiak ezabatu egingo ditugu. Egoera soziolinguistiko berriaren aurrean gaude.

Lauki handiak esparru soziokultural jakin bat adieraziko luke gure kasuan. Bertan, bi edo hiru bizilagun dituzten hiru hiztunak (zelulak) gehiengoaren hizkuntzako hiztunak dira, eta beste hiztun biak «minoritarioak» dira (gutxiengo kuantitaboan daude).

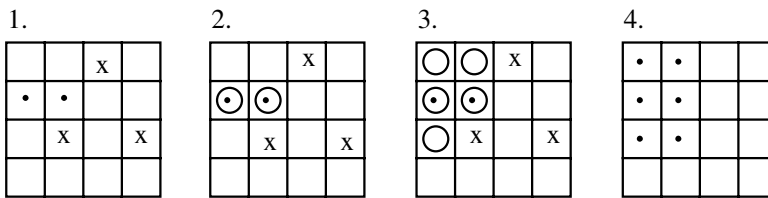
X hizkuntzaren hiru hiztunak ez daude euren artean bakarrik harremanetan, Y hizkuntzaren beste bi hiztunekin ere harremanetan daude gainera. Baina superbibiente bezala ondoko laukietan bi edo hiru bizilagun dituzten hiztunak baino geratu ezin direnez, gehiengodun X-ren hiztunak dira baldintza hori betetzen duten bakarrak.

Azken emaitza, egoera berria zein da praktikan? Bada, «zelula» hiztun guztiak lantokia edo beste edozein esparru soziokulturaletan gehiengoduna den X hizkuntzako hiztun izatera iritsi direla.

Hala ere, gehiengoa izateak (3tik 2 adibide honetan), ez du nahitaez prozesuaren bilakaeran erabakiorra izan beharrik. Benetan erabakiorra den gauza bakarra hasierako egoera (1) da, askoz ere testuinguru zabalagoak «esparru soziokultural (izatez azpiesparru) harentzat marko dena» markatua.

Kanpoko aldaera soziokulturalek dute eragina, hau da, barruti sozio kulturalaren (lurraldearena, nazioa osoki hartuta) egoera soziolinguistikoa (hizkuntza politika barne hartuta, noski), proportzioan lan esparru zehatz batean, harreman pertsonaletan eta abar eragiten duena baino gehiago.

Adibidez, honakoa bezalako egoera berri batetatik abiatzen bagara:

Kasu honetan, aurrekoan ez bezala, eta «zelula» hiztun «minoritario» bien egoera berezia dela eta, esparru (azpiesparru) soziokultural jakin batean nagusi izatea lortu dute haiek. Kanpoko eraginak indar hadiagoa izan du hasierako proportzio minoritario teorikoak baino.

Hizkuntz normalizazioa posible dela adierazten digu horrek, baita hizkuntz komunitate zapaldua erabat egoera minorizatura iritsi denean ere. Baina baldintza sozio-politikoek hala eragiten badute, hasiera batetan minoritarioa izan daitekeen hizkuntza okupatzaileak bestea deuseztu ere egin dezakeela demostratzen du horrek.

Eta atera dezakegun hirugarren ikasgaia honako hau da: esparru sozio-kulturalek edo erlazio konkretuenek zeregin garrantzitsua baina erlatiboa dutela hizkuntz normalkuntzan eta ordezkatzeko prozesuan; egoera orokorraren eta nagusitasun politikoaren menpe egongo da azkenean.

6. Diskurtsoaren analisisa. Testu azterketa (1)

Soziolinguistikak errealitatea aztertzen du. Ildo horretakoak dira hizkuntz erabilerarekin erlazionatutako gaietako buruzko testu laburren azterketa eta analisisa, soziolinguistik, politikoek, idazleek, intelektualek eta hiritarrek (baita egunkarrietan maiz agertzen diren «zuzendariarentzako eskutitzek» ere) egoera soziolinguistiko orokorrari buruz edo alderdi jakin bati buruz ematen dituzten eritziak.

Garrantzitsua da, batez ere, ikasleari testu ezberdinak ematea, elkarren aurkakoak beharrezkoa bada, elebitasun ordezkatzailaren defendatzaile baten testua, gaitzesten duen baten alboan, etab. Hizkuntzari buruzko material legalari dagokion guztia ere garrantzitsua da: Konstituzio Espainiarra, Autonomi Estatutuak (gonbaratu), Legeak: «Euskararen Legea», «Katalanaren normalizaziorako Legea», irlen Lege berritua, edo estatu frantseseko legeak, euskarari buruzkoak, galegoari buruzkoak etab. Baita egin izan diren inpugnazio legalak ere.

Egilearen araberrako irakurketa ezberdinak ere baliagarri lirateke: Itsu-itsuan defendatzen dutenak edo irakurketa kritikoagoa egin duten taldeak, hizkuntz militantziadun erakundeetako partaideetatik hasi (Grups de Defensa de La Llengua, Euskal Herrian Euskaraz etab) eta hizkuntz inperialismoaren agenteetaraino (2.300en «Manifestoa»).

---

(1) Harrezkero *Text i context* argitaratu dut. *Lectures des de la Sociolinguística*. La Magrana ed., 1990. Testu komentatketan proposamenak egin ditut liburu horretan.

Abesti batzuen testuak ere erabilgarri izan daitezke, «All Tall» taldarenak batez ere, benetan testu ederrak bait dituzte, egoera soziolinguistiko oso zehatzak deskribatu eta kritikatzeko dituztenak; ikus dezagun adibide bat:

«Osaba Canya»

- (...) paper batzuk aurkeztean / atzerritarren hizkuntzan / hitz egiten ez jakiteagatik. / Burla guztiak jasaten ditu...
- (...) arraro hitz egiten zuen / Pasatzen zen egun bakoitzean / giharrak kuzkurtuta ibiltzen zen / maisu jaunak galderaren bat / egingo ote zion beldur.
- (...) Kaleko kontuek diotenez / osaba Canyaren iloba batzuk / Valentzian mediku direnak... udan herrira datozenean / osaba Canya bisitatzen dute / eta agure gaisoari gaztelaniaz hitz egiten entzuten zaio./
- (...) Baditu biloba gazte-gazteak ere / bere aurpegia alaitzen dutenak. / Baina gaztelaniaz egiten dute, baina gaztelaniaz egiten dute / euren gurasoengandik ikasi duten legez / eta ez herriko jendeak bezala / osaba Canyaren hizkuntzan...

Lerro gutxitan lau egoera soziolinguistiko nagusi agertzen zaizkigu:

1. Paper burukratikoetan hizkuntza zapaldua erabili ezina. Jarrera prepotentea.
2. Hizkuntza menperatzailearen inposaketa eskolan.
3. Bigarren belaunaldian eta gizarte maila batzuetan hizkuntz ordezkapenak duen eragina.
4. Hirugarren belaunaldiko gazteek hizkuntz erabilerako arauetan eragiten duten haustura iraultzailea.

Azter eta komenta daitezkeen testuen artean garrantzitsueneko bat «Estaturik gabeko nazio bat, hizkuntzarik gabeko herri bat» deitutako artikuloa da, Joan A. Argenté, Jordi Castellanos, Manuel Jorba, Joaquim Molas, Josep Murgades, Josep M. Nadal eta Enric Sullàk 1979an idatzia. Aztertze moduko polemika sortu zuen artikulua horrek, katalanaren erabileraren egoerari buruzko eritzi ororentzat erreferentzia puntu bihurtu delarik.

Intelektual horiek eurek, sei urte beranduago (1985ean) idatzitako zenbait eritzirekin konparatzea proposatzen dizuet orain:

«...Aipatu aldaketok (Generalitateko Gobernuaren, Udalen eta TV3en lana), egiturazgandiko aldaketak dira; batez ere enblematikoak izan dira, ez dute arrakastarik lortu eta hare gutxiago eragin errealik (...). Konstituzio espainiarraren eta Kataluniako estatuaren mugak, espainiera jakitea beharrezkoa baina katalana jakitea eskubide dela esaten bait dute (...). Azken hiru mendeetan alienazio linguistiko eta kulturalaren menpe

egon izan da, eta dago, herri hau (...). Ez da lortu, ez eta hurrik eman ere, elebitasun pasiboa ezartzerik ere (...) Katalandarrek gaztelerara salto egiten dute berehala, gizarte maila igotzeko konnotazioak dituen hizkuntza baita. (...) hizkuntza bat ezagutu daiteke horrek erabilpena ekarri ez arren (...). Frankismoa bukatu eta berehala, lehen urte batzutan imigrante eta funtzionari masa integrazioarako gertu agertu zen.

«Baina denbora preziatuari joaten utzi zitzaion neurri eraginkorrik hartu gabe (...). Dialektalizazio-arriskua (katalanarena) izugarria da (...), gizon publikoak, katalan garbiaren eredia eman behar luketenak, eurak izaten dira sarri gazteleraren kalkoetan erortzen lehenak (...). Gure arazoa ez da Estatu propiorik ez izatea bakarrik, Estatu bat aurka edukitzea baizik (...). Nazkatuta gaude hizkuntzaren etorkizunaz aritzean jendea optimista eta pesimistatzat etiketatzen ikusteaz. Redukzionismo psikologista da hori. Bereizketa hori egiten dutenak fatalistak dira (...). Katalanaren egungo errealitatea aztertuz, dagoeneko itzulezina ez dela esan daiteke. Baina: Iraganarekiko fidela den eta etorkizunerako zentzuduna izango den gizarte katalana eraiki nahi badugu, gizarte katalan osoak bere gain hartu beharko du katalana Katalan Herrietan beharrezko hizkuntza bihurtzeko helburua, erabat hizkuntza baztergarri izatera irits dadin baino lehen».

(Joan Tudelaren *El Futur del Català* elkarrizketa liburutik.)

A	albaniera	K	kalmukiera
Al-G	alemaniera garaia	Ka	katalana
B-Al	behe-alemaniera	Kaz	kazakiera
Bas	bashkiriera	Ko	komiera
Bi	bielorrusiera	Kor	korsikera (italiera)
Br	bretoiera	Kr	kroaziera (1)
Bu	bulgariera	L	laponiera
D	daniera	Le	letoniera
Erret	erretorromaniera	Li	lituaniera
Errum	errumaniera	M	maltera
Errus	errusiera	Ma	mazedoniera
E.G.	Eskoziako gaelikoa	Mo	mordviera
Es	eslovakiera	N	nederlandera (behe-alemaniera)
Esl	esloveniera	No	norvegiera
Esp	espainiera	O	okzitaniera
Est	estoniera	P	poloniera
Eu	euskara	S	sardiera
F	feroera	Se	serbiera (1)
Fr	frantsesa	Su	suediera
Fri	frisiera	Suo	suomiera (finera)
G.P.	galego-portugesak	T	tatariera
G	galesera (kymruera)	Tu	turkiera
Gr	grekoa	Tx	txekiera
H	hungariera	Txe	txerema
I	ingeleza	Txu	txuvakiera
I.G.	Irlandako gaelikoa	U	ukraniera
Is	islandiera	V	votiakoa (udmurtiera)
It	italiera		

(1) Itzultzaileen oharra: serbo-kroaziera hizkuntza bakarra da, baina kroaziarrek alfabeto latinoaz idazten dute beren dialektoa eta serbiarrek berriz zirilikoaz berena.

ERANSKINA

Por la igualdad de derechos lingüísticos en Cataluña
La Vanguardia (1981eko martxoak 14)
MANIFIESTO

Los abajo firmantes, intelectuales y profesionales que viven y trabajan en Cataluña, conscientes de nuestra responsabilidad social, queremos hacer saber a la opinión pública las razones de nuestra preocupación por la actual situación cultural y lingüística. Llamamos a todos los ciudadanos para que suscriban y apoyen este manifiesto, que no busca otro fin que el de restaurar un ambiente de libertad, tolerancia y respecto entre todos los ciudadanos de Cataluña, contrarrestando la actual tendencia hacia la intransigencia y el enfrentamiento entre comunidades, lo que, de no corregirse, puede originar un proceso en el que la democracia y la paz social se vean amenazadas.

No nace nuestra preocupación de posiciones de prejuicios anticatalanes, sino del conocimiento de hechos que vienen sucediéndose desde hace tiempo, en que derechos tales como los referentes al uso público y oficial del catalán y el castellano, a recibir la enseñanza en la lengua materna o a no ser discriminado por razones lingüísticas –derechos reconocidos por el espíritu y la letra de la Constitución y el Estatuto de autonomía, leyes básicas que nosotros estaremos siempre dispuestos a defender– están siendo despreciados, no sólo por personas o grupos particulares, sino por responsables de poderes públicos, sin que el Gobierno central hasta ahora, ni los partidos políticos, parezcan dar importancia a este hecho gravísimamente antidemocrático, por provenir precisamente de instituciones que no tienen otra finalidad que la de salvaguardar los derechos de todos los ciudadanos.

No hay, en efecto, ninguna razón democrática que justifique el propósito de convertir el catalán en la única lengua oficial de Cataluña, tal y como lo muestran, por ejemplo, los siguientes hechos: presentación de comunicados y documentos del actual Gobierno de la Generalidad y de parte de los organismos oficiales redactados exclusivamente en catalán; uso exclusivo del catalán en reuniones oficiales; nuevas rotulaciones públicas exclusivamente en catalán; declaraciones de organismos oficiales y de responsables de cargos políticos que producen malestar entre la población, como las recientes del Colegio de Doctores y Licenciados de Cataluña y de responsables de cargos del actual Gobierno de la Generalidad; proyecto de leyes, como el de «normalización del uso del catalán», que no tiene en cuenta la realidad social y lingüística de Cataluña, etc.

Partiendo de una lectura abusiva y parcial del artículo 3 del Estatuto, que habla del catalán como «lengua propia de Cataluña» –afirmación de carácter histórico y no jurídico– se quiere invalidar el principio jurídico que el mismo articulado define a renglón seguido al afirmar que el castellano, lo mismo que el catalán, es lengua oficial de Cataluña. Si el castellano es también lengua oficial de Cataluña, su desaparición de la vida pública sería un motivo de discriminación para la mitad de la población de Cataluña que tiene como lengua propia el castellano. El principio de cooficialidad, pensamos, es muy claro y no supone ninguna lesión del derecho a la oficialidad del catalán, derecho que todos defendemos hoy igual que hemos defendido en otro tiempo, y acaso con más voluntad que algunos de los personajes públicos que ahora alardean de catalanismo.

No nos preocupa menos contemplar la situación cultural de Cataluña, abocada cada día más al empobrecimiento de continuarse aplicando la política actual tendente a proteger casi exclusivamente las manifestaciones culturales hechas en catalán, como lo mostraría una relación de las ayudas económicas otorgadas a instituciones oficiales o particulares, grupos de teatro, revistas, organización de actos públicos, jornadas, conferencias, etc. La creación cultural en castellano, que es también un enriquecimiento para Cataluña, empieza a carecer de medios económicos o institucionales no ya para desarrollarse, sino para sobrevivir. Esta marginación cultural se agrava si pensamos que la mayoría de la población castellanohablante está concentrada en zonas urbanísticamente degradadas donde no existen las mínimas condiciones sociales y materiales que posibiliten el desarrollo de su cultura.

Resulta en este sentido sorprendente el argumento con que altos cargos del actual Gobierno de la Generalidad tratan de justificar la sustitución del castellano por el catalán como lengua escolar de los hijos de los inmigrantes. Se dice sin reparo que esto no supone ningún atropello, porque los inmigrantes «no tienen cultura» y que, por tanto, ganan mucho sus hijos pudiendo acceder a alguna. Sólo una malévola ignorancia puede desconocer que todos los grupos inmigrantes proceden de solares históricos cuya tradición cultural en nada, ciertamente, tiene que envidiar a la tradición cultural catalana, si más no, porque durante muchos siglos han caminado juntas construyendo un patrimonio cultural e histórico común que hoy debiéramos, más que nunca, afianzar. Que una desgraciada situación económica, creada por el franquismo, haya obligado a miles de familias a dejar su tierra, es ya lo bastante penoso como para que, además, se acentúe su despojo con la pérdida de su identidad lingüística. Cuando esta situación se da, cumple a la sociedad remediar en los hijos la injusticia cometida con sus padres.

Nadie, sea cual sea su origen, nace culto, pero todos nacen con el inalienable derecho a heredar y acrecentar la lengua y cultura de sus padres. Nadie nace con una lengua, pero todos tienen derecho a acceder al conocimiento ese vehículo intelectual y efectivo que une al niño con sus padres y que, además, comporta toda una visión del mundo.

Resulta, por lo tanto, insostenible, pretender que esa inmensa mayoría de inmigrantes, que comparte la lengua española, no forma una comunidad lingüística y cultural, sino que sólo posee retazos de culturas diversas reducibles a folklore. Que digan esto los mismos y razonables defensores de la unidad idiomática de Cataluña, Baleares y Valencia –unidad, si acaso, menor que la de las diversas hablas de la lengua española–, resultaría intrascendente si el resultado no fuera el de disgregar esa conciencia cultural, común y solidaria, que hoy tanto necesitamos. ¿Habrá que recordar que la lengua de Cervantes, en la actualidad, no es ya el viejo romance castellano, sino el fruto de aportaciones de todos los pueblos hispánicos y que sirve para unirnos solidariamente con otros pueblos del mundo?

Se comprenderá que no estamos, evidentemente, en contra del conocimiento del catalán o de su uso por parte de quien lo desee, sino de la pretensión de sustituir, por principio y mayoritariamente, la lengua de los castellanohablantes por el catalán, sustitución que ha de realizarse de grado o por fuerza, como algunos llegan a decir, mediante la persuasión, la coacción o la imposición según los casos.

Se dice que la coexistencia de dos lenguas en un mismo territorio es imposible y que, por tanto, una debe imponerse a la otra; principio éste no sólo contrario a la experiencia cotidiana de la mayoría de los ciudadanos de Cataluña –que aceptan de forma espontánea la coexistencia de las dos lenguas–, sino que, de ser cierto, «legitimaria» el genocidio cultural de cerca de tres millones de personas.

Se suele presentar en contra de las preocupaciones aquí manifestadas acerca del futuro de la lengua castellana en Cataluña, el hecho conocido de que gran parte de los medios de comunicación (cine, TV, prensa, radio) siguen expresándose en castellano. No creemos que pueda ser negativo el que existan medios de comunicación que se expresen en castellano, porque responden a una necesidad social. Lo negativo será que no se creen otros tantos medios, o más, de expresión en catalán. No creemos honesto el argumento que trata de hacer responsables a los castellanohablantes de esta falta de medios de comunicación en catalán. Afróntese la situación en sentido positivo, construyendo y desarrollando la lengua y cultura catalanas y analizando las verdaderas causas lingüísticas y culturales que puedan impedir su desarrollo y no intentando empobrecer, culpabilizar o desprestigiar a la lengua española.

No podemos pasar por alto en este análisis la situación de la enseñanza y de los enseñantes. El ambiente de malestar creado por los decretos de traspasos de funcionarios ha puesto de manifiesto una problemática a la que ni el Gobierno central ni el de la Generalidad han dado hasta ahora una respuesta seria y responsable. Se parte de no reconocer la existencia de dos lenguas en igualdad de derecho y que, por tanto, la enseñanza ha de originarse respetado esta realidad social bilingüe, mediante la aplicación del derecho a recibir la enseñanza en la propia lengua materna a todos los niveles. Este derecho está siendo hoy públicamente contestado y empieza a no ser respetado con relación al castellano como si no fuera el mismo que se ha esgrimido durante años para pedir, con justicia, una enseñanza en catalán.

De llevarse adelante el proyecto de implantar progresivamente la enseñanza sólo en catalán –no del catalán, lo que indiscutiblemente sí defendemos–, los hijos de los inmigrantes se verán gravemente discriminados y en desigualdad de oportunidades con relación a los catalanohablantes. Esto supondrá, además, y como siempre se ha dicho un trauma cuya consecuencia más inmediata es la pérdida de la fluidez verbal y una menor capacidad de abstracción, comprensión y adaptación.

Se intenta defender la enseñanza en catalán para todos con el argumento falaz de que, en caso contrario, se fomentaría la existencia de dos comunidades enfrentadas. Falaz es el argumento porque el proyecto de una enseñanza sólo en catalán puede ser acusado –y con mayor razón– de provocar esos enfrentamientos que se dice querer evitar. Se quiere ignorar, por otra parte, que actualmente ya existe esa doble enseñanza en catalán y castellano sin que ello sea causa de enfrentamientos. Si lo será, indudablemente, si se respetan los derechos lingüísticos de unos y no de los otros.

Tampoco podrá achacarse a la coexistencia de las dos lenguas, los posibles conflictos nacidos de diferencias sociales –agudizadas ahora por la crisis económica y el paro– diferencias que coinciden en este caso, en gran medida, con las diferencias lingüísticas. No cabe duda que la lengua se está convirtiendo en una excelente instrumento para desviar legítimas reivindicaciones sociales que la burguesía catalana no quiere o no puede satisfacer, aunque la deuda que la sociedad catalana tiene para la inmigración sea inmensa y en justicia merezca mejor trato (bastaría recordar las condiciones laborales o las estadísticas de muertos en accidentes de trabajo ocurridos durante el franquismo). En este momento de crisis el conocimiento del catalán puede ser utilizado –y ya lo está siendo– como arma discriminatoria y como forma de orientar el paro hacia otras zonas de España. El ambiente de presiones y el malestar creado ha

originado ya una fuga considerable no sólo de enseñantes e intelectuales, sino también de trabajadores.

No es menos criticable el acoso propagandístico creado en torno a la necesidad de hablar en catalán si se quiere ser catalán o simplemente vivir en Cataluña. Se ha querido de este modo identificar a la clase obrera con la causa nacionalista y, aunque se ha fracasado en este empeño en gran medida, la mayoría de los trabajadores han acabado aceptando que las expectativas, no ya de su propia promoción social, sino simplemente de que sus hijos puedan encontrar trabajo, porque éstos se «hagan catalanes» ya que ellos no pueden llegar a serlo. Esta degradante situación les lleva incluso a avergonzarse de su origen o su lengua, o catalanizar el nombre de sus hijos, etc., situación humillante que constituye una afrenta a la dignidad humana y a la que sólo una injusta presión social les ha podido llevar.

Mientras no se reconozca políticamente la realidad social, cultural y lingüísticamente plural de Cataluña y no se legisle pensando en respetar escrupulosamente esta diversidad, difícilmente se podrá intentar la construcción de ninguna identidad colectiva. Cataluña, como España, ha de reconocer su diversidad si quiere organizar democráticamente la convivencia. Es preciso defender una concepción pluralista y democrática, no totalitaria, de la sociedad catalana, sobre la base de la libertad y el respeto mutuo y en la que se pueda ser catalán, vivir enraizado y amar a Cataluña nueva, una Cataluña que no se vuelque egoísta e insolidariamente hacia sí misma, sino que una su esfuerzo al del resto de los pueblos de España para construir un nuevo Estado democrático que respete todas las diferencias. No queremos otra cosa, en definitiva, para Cataluña y para España, que un proyecto social democrático, común y solidario.

Barcelona, 25 de enero de 1981

IRUÑEKO AGIRIA

Didaktika, komunikabide, eta gizarte-zientzien alorretan ari garen profesional euskaldun, katalan eta galiziar batzu; baita talde herrikoietan, eta erabilpen linguistikoaren eztabaidaketan eta aldakuntza demokratikoaren bultzadan ari garen beste batzu, bildu gara Iruñera; geure esperientziak eta aurkikundeak elkarrekin jartzekotan. Eta ondoko hau Egiaztatzen dugu:

1.– Azkeneko hogeitun urte honetan, argizapenean eta eraikuntzan saiatzen diren herri-taldeak sortu direla gure herrialdeetan. Hizkuntz komunitateen arteko desberdintasun osoak eta betidanikoak sortu ditu talde horiek, egia esan; denen artean komunitate bakar bat ezarri baita nagusi; eta abiaburu honi jarraitu zaion Estatuak, molde bereko hierarkia politiko eta mintzaira-gailentasuna bihurtu baititu lege eta oinarritzko instituzio.

2.– Diktadura frankistaren desagiteak, ordurarte maltzurki baztertuak egon ziren arazo publiko eta interesgarri buruzko eztabaida librearen itxaropena zabaldu zuen. Baina espero zen aukera hori ez da mamitu. Europa alde honetan gaudenez, hizkuntz multzoen arteko erlazioaren birmoldaketa izan zen funtsezkoenetako bat. Segurutzat jotzen zen berrikusketa hori hizkuntzen sailean, edozein demokratizazio egiazkoa izango bazen; eta berorrek zuzengabekeria, gehiegikeria eta ustelkeria askoren konponketa ekarriko zuela.

3.– Eskubidezko xedeak, herriaren borondate onak, eta horren luzaz pilatutako sofrikario eta ahaleginek, behingoz eta betirako, lehendik legeztutako egoeraren berrikusketa eskatzen zuten; eta, Europako tradizio hoberenean, guztiontzako duintasuna eta berdintasuna finkatuko zituela, etorkizunaren zabaltzeak hori eskatzen zuen, baita egitura demokratiko bat. Sarkasmoan barrena, ordea, trufatu egin dira esperantza horietaz; berdintasunaren antolaketan eta adierazpenean, horretara eraman zezakeen prozesu demokratikoa baztertuz. Bere 1, 14 eta 149.1.1. artikuluetan handiro aldarrikatzen diren askatasun eta berdintasun demokratikoak, Konstituzioak berak bere 3. artikuluan zehazki irentzen eta hodutzen dituela ikusten dugu; bertan Estatuak bere izenez eta ofizialtzat babesten eta inposatzen duen hizkuntza, bakar bat baita; bidenabar «Espainiako gainerako hizkuntzak» zedarritu gabe eta defentsarik gabe uzten dituelarik.

ALdarrikatuz eta izen osoaz goraiatzan den hizkuntza bat ageri da textuan, hitz batez; lotsarik gabe aipatu ere gabe besteak uzten direlarik. Honek sortzen duen kontrasteak, oinarrietan beretan funtsatzen du desberdintasuna; eta, hortik aurrera, aldarrikatu eta goratu baizik ez da egiten sustraizko desoreka hori. Lotsagarriena, beraz, hauxe da: antidemokratikoa den printzipioa, demokrazioaren gorantz zuzen-etsi nahi dela; eta aspaldidaniko diskriminazio zahar berbera, irtenbide berritzaletan proposatzen zaigula. Hots, arazoaren kakoa diskriminazio zahar horretan datza. Garbikiago esanez: berriro hetsi da zirkulu kirats hura, aurrerabidea hezeztaturik geldituz.

4.- Egoera honek, hitz batez, aurreko egoeraren trinkotasun eta inertzia berberak ditu. Garbi agertzen da hori ondotik hartu den lege-arauketa guztian, baita beste mailetan hartu diren erabaki administratiboetan ere. Estatuak hizkuntza ofizialtzat bakar bat hartu nahi horrek, koloka jarri du dena; beste hizkuntzak (hobekiago esan europar hizkuntzak diren euskara, katalanera eta galiziera) uxatu egin dira, blokatu eta hondatu. Europa alde honetan, komunitate linguistikoen harremana, oraindik ere, Estatu nagusia eta errejio morroi batzuen arteko harreman gisa ikusten da; hau, jakina, berdintasun demokratikoen ukoa bera delarik. Gehiegikerien legeztapen hau erabat dago urruti Belgikan, Suizan eta Jugoslabian antolatu diren legeztapen-motetatik. Estatu hauetan, hain zuzen, arazo linguistikoak libreki eta demokratikoki eztabaidatu eta konpondu dira.

5.- Zentrifugazio honen ondorioa (eta sistemaren gotortasun orokor horren adibide). Estatuak berdintasunetik gabe antolatu duen hizkuntz eskualdekatzea da; nagusi ez diren mintzairak beren lurraldeetan beretan ere bazterturik eta zokoraturik geratu direlarik. Lehen bezala orain ere –eta sekula baino nabarmenkiago, egia esan– ezin daiteke gaur normaltasunean bizi galizieraz, ez katalanez, eta ez euskaraz. Inoiz baino handiagoa da gaurko desoreka; eta deuseztaketa eta likidazio prozesuak, azkartu egin dira; egoera zuzenago batetara iristeko bideak, gain-gainetik hetsi direlarik.

Hori dela-ta, hau adierazten dugu:

1.- Irtenbiderik gabeko zulo honetan sartu gaituzte. Eta burugabekeriak eta txotxolokeria irribarretsuak, aukera bidezkoak eta ahots jatorrak ito nahi dituzte, gauzak absurduraino eramanez. Arazo ezin larriago hauek eztabaidatu eta sakondu nahi direnean, hildakotzat jo nahi dituzte batzuk. Gure erantzukizun profesionalak, pertsonalak eta zibikoak, horrela, zuzi apal hau piztutzeroa behartu gaitu, izugarritzko iluntasun honetan argi-zirrinta bat bederen irazekitzeko asmotan.

2.- Gaur egungo ezintasunak, arrazoibide zaharraren amaia eta hutsala salatzen ditu; eta arrazoibide berri baten sorrera iragarri behar luke. Arrazoibide berri horrek ikerketa batetik, eta dinamika, jokabideak eta eguneroko praktika linguistikoak bestetik lotu

behar lituzke. Badakigu pentsaerak, ekintzak, eta organizazioak elkarren beharra dutela, eta elkarren bultzatzaile gertatzen direla. Publiko egiten dugun Agiri honek, azkenik, argitasunerako eta eraikuntzarako bidean laguntzaile izan nahi luke; argitasunaren bidetik etor baitaiteke, eta ez bestetik, guretzako esperantza zabala eta eragilea. Europaren ohoretan.

Iruñean, 1983ko Uztaila

BIBLIOGRAFIA

- Aracil, Lluís, V., *Més enllà de la lingüística*, 1968.
- *Introducció a E. Escalante*. 1968.
  - *A sociolinguística da experiencia e da accion. O modelo galego*. 1980.
  - *Papers de Sociolingüística*. 1982.
  - *Dir la Realitat*. 1983.
  - *La prehistoria de Iruñean Sortua (hitzaldia)*. 1983.
  - *(Unibertsitateko apunteak) Barcelona, 1979-82*.
  - *Història inèdita de la llengua catalana*. 1983 (artikulua).
  - *Una llei crucial entre el consens i el canvi*. 1983 (artikulua).
  - *«Llengua nacional»: Una crisi sense crítica*. 1986 (artikulua).
- Arenas, J. i Sabater, E., *Del català a l'escola, a l'Escola catalana*. 1982.
- Arena, Joaquim, *Catalunya, escola i llengua*. 1986.
- *Escola catalana, el nom no fa la cosa*. 1987.
- Argenté, Joan i altres, *Una nació sense estat, un poble sense llengua?* 1979.
- Arnau, Joaquim, *Escola i contacte de llengües*. 1980.
- Artigues, Toni, *Mecanismes de poder*. 1985.
- Badia i Margarit, A., *Llengua i cultura als Països Catalans*. 1964.
- *Llengua i poder*. 1985.
- Bastardas, Albert, *La bilingüització de la segona generació immigrant*. 1985.
- Bernat i Marí, Joan, *Bilingüisme? Normalització? Dades sobre el conflicte lingüístic a l'illa d'Eivissa*. 1984.
- *Bilingüisme? No, gràcies*. 1987 (argitaratu gabea).
- Breton, Roland, *Geografía de las lenguas*. 1979.
- Cabruja, L. i altres, *Història del català*. 1987.
- Calveras, Josep, *La reconstrucció del llenguatge literari català*. 1985.
- Calvet, Louis-Jean, *Lingüística y colonialismo*. 1981.
- Cohen, Marcel, *Manual para una sociología del lenguaje*. 1973.
- Conca, Maria, *La política lingüística contra la llengua catalana (hiru artikulu)*. 1983.

Congrés de Cultura Catalana, *Ambit de Llengua*. 1978.

Cucurella, S.; Iborra, D., *Joventut, llengua, comunicació*. 1987.

Dalmau, Delfí, *El poliglotisme passiu*. 1935.

Deken, Joseph, *La casa electrònica*. 1986.

Departament de Filologia Catalana de l'Estudi General de Lleida, *El català, llengua nacional o idioma municipal?* 1985 (artikulu).

Direcció General de Política Lingüística, *Llibre Blanc*. 1983.

Escola d'Administració Pública: *Llengua i Administració*. 1984.

Espinalt, Carles M., *Obra Escrita*. 1987.

Fabra, Pompeu, *La llengua catalana i la seva normalització*. 1980.

Ferguson, Charles, A., *Diglossia*. 1959.

Ferrer, Francesc, *La persecució política de la llengua catalana*. 1985.

Fishman, Joshua, *Sociología del lenguaje*. 1979.

– *La relació entre micro i macro-sociolingüística*. 1984 (artikulu).

Fuster, Joan, *Nosaltres els valencians*. 1969.

– *Ara o mai*. 1981.

– *Per una cultura catalana majoritària*. 1981.

– *Llengua i política*. 1984.

Galí, Alexandre, *Història de les institucions del moviment cultural a Catalunya, 1947 (1979)*.

García Sevilla, L., *El xoc cultural dels immigrants*.

Gifreu, Josep, *El català i els mitjans de comunicació: Quina normalització?* 1987.

Guia, Josep, *És molt senzill, digueu-li Catalunya*. 1985.

Grups de Defensa de la Llengua, *Política Lingüística i Immigració*. 1984.

Gumperz, J. J., *Lenguaje y Cultura*. 1981.

Hudson, R. A., *La sociolingüística*. 1981.

Huguet, Josepa; Pueyo, Miquel i altres, *Sociología de lenguas minorizadas*. 1986.

Janer, Manila, G., *Cultura popular i ecologia del llenguatge*. 1982.

Jespersen, Otto, *La llengua en la humanitat, la nació i l'individu*. 1969.

Jornadas d'Història dels P. Catalans, *Escola i Estats*. 1985.

Lamuela, Xavier; Murgades Josep, *Teoria de la llengua literària segons Fabra*. 1984.

– *Català, Occità, Friulà*. 1987.

Marcellesi, J. B., *Introcció a la Sociolingüística*. 1979.

Marcel, Pere, *Història de la llengua catalana*. 1987.

Marí, Isidor, *Registres i varietats del llenguatge*. 1983.

- Marrí, Joan, Llengua Catalana COU. 1986.
- Mira, Joan, F., Població i llengua al País Valencià. 1981.
- Mollà, Toni i Pallanca, Carles, Curs de Sociolingüística I, 1987.
- El «nostre» bilingüisme. 1986 (artikulus).
  - i Viana, Amadeu, Curs de Sociolingüística II, 1989.
- Montaner, Enric, Contra l'encursetament del català. 1983 (artikulus).
- La minorització lingüística dins A. Bastardes, Sociolingüística i llengua catalana, 1988.
  - Igualitarisme lingüístic i Estat espanyol dins Seminari de Sociolingüística. La diversitat (im)pertinent, 1987.
- Nadal-Lamuela-Montaner-Murgades, Llengua i raó d'estat. 1984 (artikulus)
- Ninyoles, Rafael L., Conflicte lingüístic valencià. 1969.
- Idioma i prejudici. 1971.
  - Idioma y poder social. 1972.
  - Bases para una política lingüística democrática. 1976.
  - i altres: Las lenguas nacionales en la administración. 1986.
- Pericay, X. i Toutain, F., Verinos llengua. 1986.
- Pitarch, Vicent, Defensa de l'idioma. 1972.
- Reflexió crítica sobre la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià. 1984.
  - Fets i ficcions. 1988.
- Reixac, Baldiri, Instruccions per a l'ensenyança de minyons. 1981.
- Rodríguez, Francisco, Conflicto lingüístico e ideología en Galicia. 1980
- Sánchez Carrión, J.M., Fundamentos para una teoría de la territorialidad. 1984.
- Lengua y pueblo. 1986.
- Sclieben-Lange, B., Iniciación a la sociolingüística. 1977.
- Serra, Angel i Solé, Jordi, L'estàndard català i la normalització lingüística. 1986.
- Serrano, Sebastià, Signes, llengua i cultura. 1980.
- Solà, Joan, Una llei de vençuts i per a vençuts. 1985 (artikulus).
- Cecs, sords i muts. 1985 (artikulus).
- Strubell i Trueta, Miquel, Llengua i població a Catalunya. 1981.
- Stubbs, Michel, El llenguatge i l'escola, 1982 (1976)
- Triadú, Joan, La literatura catalana i el poble. 1961.
- Tudela, Joan, El futur de català (elkarriketak). 1986.
- Vallverdú, Francesc, L'escriptor català i el problema de la llengua. 1968.
- Dues llengües, dues funcions? 1970.
  - El fet lingüístic com a fet social. 1973.

- La normalització lingüística a Catalunya. 1979.
- Aproximació crítica a la sociolingüística catalana. 1980.
- Vance, Jack, Els llenguatges de Pao. 1979.
- Viure en Català, Publicació dels Grups de Defensa de la Llengua. 1983-1987.
- Weinreich, Uriel, Unilingüismo y multilingüismo. 1976.

Egilearen beste lan batzuk

Liburuetako artikulak:

- Solé i Camardons, Jordi, Dir la Realitat. 1984 (erresenia), Balanç de l'autonomia-ren barruan.
- El català en els Jocs del 1992. 1987, dins 1992, quins jocs?
  - Verinosa llengua, un verinós malentès. 1987.
  - Un manual català de Sociolingüística. 1988.
  - Contra el bilingüisme i el regionalisme. 1988.
  - Equilibri o hegemonia en la normalització lingüística, dins Serà el 1992, l'any de la Independència de Catalunya? 1989.

Egunkari eta aldizkarietan agertutako artikulak

- Solé i Camardons, Jordi, Diglòssia: les confusions d'un malentès. 1980.
- La campanya per a la defensa de la llengua, la cultura i la nació catalanes. 1981.
  - Encontre colonial. 1982.
  - La realitat del plurilingüisme. 1983.
  - El que realment són. 1984.
  - El català, any 1984. 1984.
  - El «Ministerio» indemniza una «víctima» del català. 1985.
  - El senyor Laín i la llengua. 1985.
  - L.V. Aracil i la transició. 1985.
  - La llengua, la guerilla del poble. 1985.
  - Esteban Gómez ataca de nou. 1985.
  - La fidelitat a una llengua. M. de Pedrollori eginiko elkarrizketa. 1985.
  - Manifest contra les fronteres internes. 1985.
  - La catalanització de la premsa. 1985.
  - Ja tenim logotip (el II Congrés Internacional de la Llengua catalana). 1985.
  - Entrevista als Grups de Defensan de la Llengua. 1985.
  - Qüestió de noms. 1985.

- De qui depèn? 1986.
- Els GDL. 1986.
- Còrsega, un altre cas d'alienació lingüística. 1986.
- El gallec. Una lluita política. M.P. Garcíari eginiko elkarrizketa. 1986.
- Contra la política lingüística regionalista. 1986.
- La CONSEO i la llengua. 1986.
- Verinosa llengua, verinosa dominació. 1986.
- Serra, A. L'estèndad catalè i la normalitzaciù lingfÆstica. 1986.
- Els catalans, mestissos i criolls? 1986.
- L'estat contra l'anella feble. 1986.
- El consorci per a lanormalització lingüística. 1988.
- Introduir la Sociolingüística a l'ensenyament: una necessitat. 1988.
- Sociolingüística i ensenyament. 1988.
- Les III Diades de Política lingüística. Ensenyament. 1988.
- Ensenyar i organitzar la Sociolingüística. 1988.
- Censura d'un diccionari català. 1989.
- Vers un trilingfisme social conflictiu. 1989-
- Delfí Dalmau, pedagog català, esperantista i precursor del la Sociolingüística. Escola Catalana., 1990.

Komunikazioak

- Solé i Camardons, Jordi: Descripció històrica del conflicte lingüístic català. Comunicació a la I Assemblea dels GDL. 1984.
- La lluita per la llengua catalana. Comunicació a la CONSEO. 1985.
  - El moviment de lluita per la llengua. II Assemblea del GDL. 1985.
  - La introcció de la Sociolingüística a l'ensenyament i el paper social dels ensenyants. Comunicació al Congrés de l'Association for Teacher Education in Europe. 1988.
  - Política lingüística i contacte lingüístic a l'escola. Comunicaciù al III Congrés de Sociologia. Donostia, 1989.